

BRU
GGE

OPEN
MONUMENTEN
WEEKEND 2023

Open Monumenten- weekend 2023

Zaterdag 9 september

Zondag 10 september

Open Monumenten- weekend Brugge

Zaterdag 9 september 2023

Zondag 10 september 2023

B R U
G G E

OPEN
MONUMENTEN
WEEKEND 2023

Open Monumenten- weekend 2023

Zaterdag 9 september

Zondag 10 september

Franky Demon

Schepen bevoegd voor Monumentenzorg

Dirk De fauw

Burgemeester

Op zaterdag 9 en zondag 10 september kunt u een weekend lang genieten van bezoeken aan meer dan 20 sites en deelnemen aan uiteenlopende erfgoedactiviteiten. Deze 35ste editie staat in het teken van het Europese jaarthema 'levend erfgoed' en toont eveneens het actuele werkveld met lopende of afgeronde werven van stedelijke diensten. Zelfs na 35 jaar is het Brugse Open Monumentenweekend nog steeds springlevend.

In het gevarieerde programma zitten enkele 'kleppers' waar sterk gewerkt wordt aan de toekomst: het kasteeldomein van Male, Huize Minnewater en het wereldbekende begijnhof. Daarnaast kan u een uniek bezoek brengen aan locaties die zelden of nooit toegankelijk zijn zoals kasteel Peereboomveld in Sint-Andries, een dorpswoning in Assebroek en huis De Visitatie in de binnenstad.

Dit jaar hebben we extra ingezet om de mensen achter het erfgoed in de kijker te zetten. In deze brochure vindt u voor het eerst een paar interviews met gepassioneerden die vaak een groot deel van hun leven wijden aan de zorg en instandhouding van hun erfgoed. Twee eigenaars/bewoners bijten de spits af. De interviews werden ook gefilmd en zullen als tijdsdocument ontsloten worden via de webpagina van het Open Monumentenweekend. Daarmee willen we in dit informatietijdperk een nieuwe traditie starten, zodat er na verloop van tijd een portrettengalerij ontstaat van mensen die het rijke erfgoed van Brugge tot leven brengen en doen herleven. Ook architecten en aannemers zullen hiervan deel uitmaken.

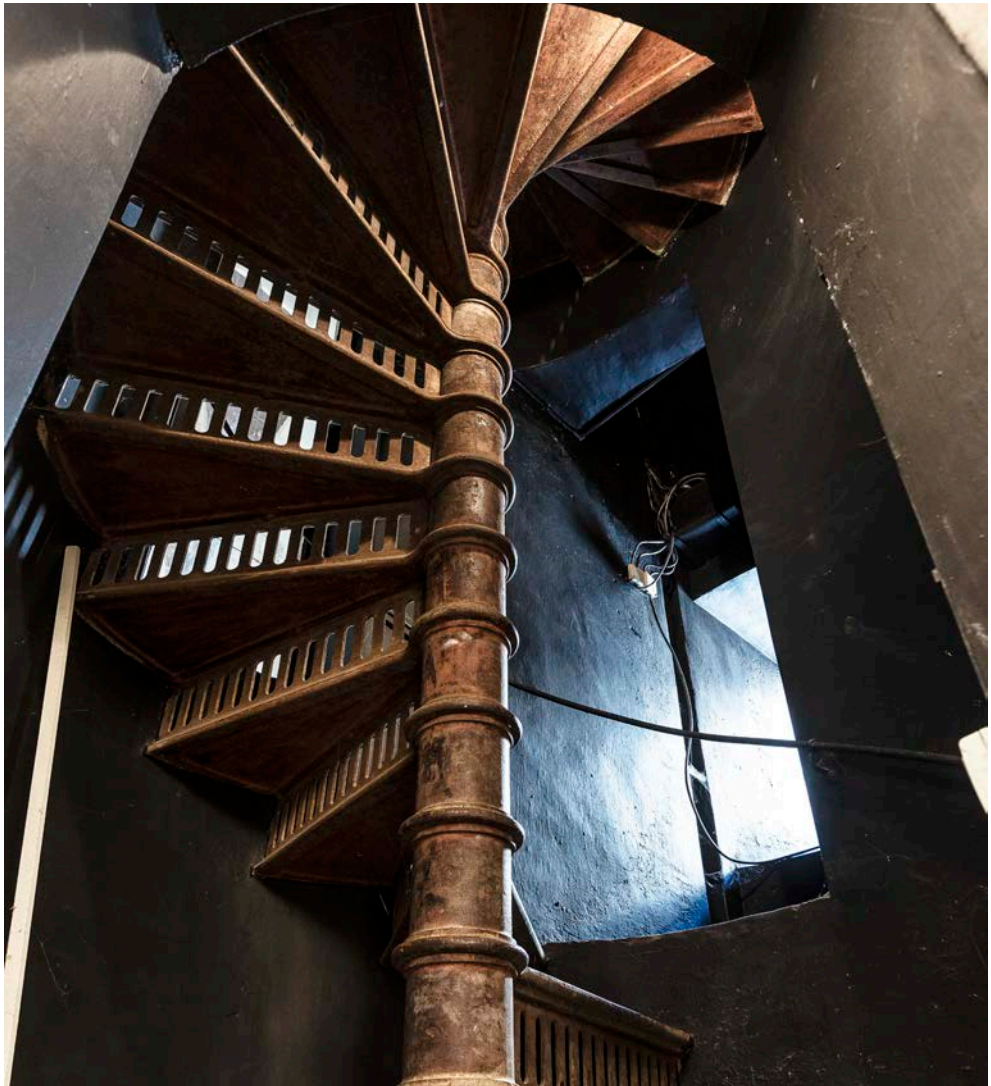
Stad Brugge kan bogen op een ijzersterke traditie inzake erfgoedzorg, met de oudste stedelijke dienst voor monumentenzorg in ons land en het oudste premiesysteem voor particulieren. Maar we blijven de lat hoog leggen. Daarom dienden we begin dit jaar een aanvraag in bij de Vlaamse overheid voor een officiële erkenning als onroerenderfgoedgemeente. Na een positieve evaluatie werd de erkenning toegekend en sinds 1 juli neemt Stad Brugge extra taken en bevoegdheden op. Die erkenning is een duidelijk signaal dat de inspanningen van ons bestuur bij de zorg voor het bouwkundig, archeologisch en landschappelijk erfgoed gewaardeerd worden.

Zelf willen we onze oprechte waardering uiten aan alle deelnemende eigenaars, Brugse erfgoedpartners, stadsgidsen, enthousiaste vrijwilligers en vaste medewerkers. Zij zorgen er elke editie opnieuw voor dat het Brugse erfgoed weer tot leven komt!

Voorwoord

Voorwoord	3
Inleiding	7
Locaties Open Monumentenweekend 2023	12
1. Beenhouwersstraat 24, Herenhuis van Severen	12
2. Begijnhof-site, Prinselijk Begijnhof Ten Wijngaarde	22
3. Boeveriestraat 45, Sint-Godelieveabdij (kerk en tuin)	32
4. Buiten Smedenvest 1, Katoen- en wolweverij Vanden Reeck & omgeving	34
5. Carmersstraat 83-87, Engels klooster	36
6. Katelijnestraat 103, Kloosterkerk van de zusters Redemptoristinnen	42
7. Kortewinkel 10, Jezuïetenklooster & Vlamingstraat 84, Heilig-Hartkerk	50
8. Kruisvest, Sint-Janshuismolen	56
9. Mallebergplaats 4, Woonhuis van de koorknapen van Sint-Donaas	64
10. Nieuwe Gentweg 8-22, Godshuis De Meulenaere	78
11. Nieuwe Gentweg 110, Passantenhuis Onze-Lieve-Vrouw van Nazareth, Magdalenagasthuis	84
12. Oude Zak 1, Brouwerij Floor	94
13. Professor Dr. J. Sebrechtsstraat 1, Huize Minnewater	100
14. Sint-Jorisstraat 69-71, Rijksnormaalschool	110
15. Stijn Streuvelsstraat 59, Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde van Sint-Joris	120
16. Wulfhagestraat 18, Huis De Visitatie	126
17. Brierversweg 185, Basisschool De Linde	134
18. Molenstraat 182, Dorpswoning	140
19. Pelderijnstraat 14, Kasteel van Male (parkbos)	144
20. Pleinstraat, 100 jaar Sint-Pieters-Tuinwijk	150
21. Torhoutse Steenweg 452, Kasteel Peereboomveld (kasteel en parkbos)	158
22. Waggelwater 4, Koninklijke Roeivereniging Brugge	170
23. Doornstraat 213, Hoeve bij kasteel Forreist	180
Activiteiten	187
1. Werfbezoek Bouwen met leem	188
2. Demonstratie Restaureren van glasramen, door glazenier Birgit Verplancke	189
3. Workshop Chinoiseriebehangpapier, door Margot Billiet (Atelier Billiet)	190
4. Lezing De militaire stadsomwalling van Brugge anders bekeken, door hoofdarchivaris Jan D'hondt	191
5. Lezing Aanborders Assebroek, door hoofdman Marc Vandepitte	192
6. Themawandeling Over ramen en deuren, waarom behouden of veranderen	193
7. Beestige erfgoedwandelingen met de ErfgoedApp	194
8. Beiaardconcert, door stadsbeiaardier Wim Berteloot & Kinderactiviteit "Waar is de Fa?"	196
9. Themawandeling Centrale Begraafplaats, de levende begraafplaats	197

10. Themawandeling Godshuizen	198
11. Demonstratie "Hallebardiers" Kruispoort	199
12. Open atelier Leo Crul, Astrid Decruyenaere (Herita Ambassadeur) en Rita Riemaker	200
Toegankelijkheid	203
Informatie	207
Notities	213

Inleiding

Inleiding

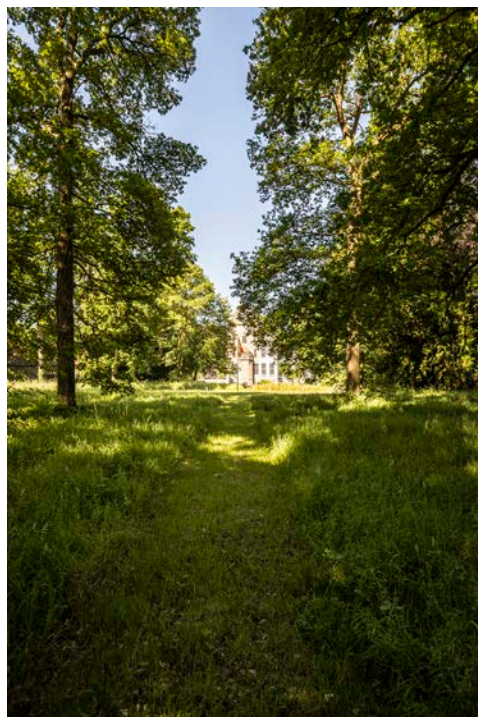
Editie 35

Op zondag 10 september 1989 vond de allereerste Open Monumentendag in Vlaanderen plaats. Het was toen het enige dagevenement van z'n soort. Hoewel het nog steeds de grootste culturele eendagsactiviteit van Vlaanderen is, kwamen er de voorbije jaren wel heel wat gelijkaardige initiatieven bij. Denk maar aan Dag van de Architectuur, Dag van het Park, Dag van de Natuur, Open Bedrijvendag en binnen de erfgoedsector Erfgoeddag voor het roerend en immaterieel erfgoed sinds 2001 en de Archeologiedagen sinds 2018.

De tweede zondag van september staat voor duizenden erfgoedliefhebbers met stip in de agenda. Dit jaar is het de 35ste editie en in Brugge maken we er sinds 1997 een heus weekend van. Dat werd een vaste waarde. Anderzijds blijft het een opdracht om het evenement actueel en aantrekkelijk te houden voor geroutineerde en nieuwe bezoekers. Sommige locaties staan om de zoveel jaar opnieuw op het programma, wat bezoekers de kans geeft om iets opnieuw te ontdekken of grondiger te verkennen. Voor de jongste generaties is het vaak een eerste kennismaking.

Levend erfgoed

Sinds 2016 schuift de Europese koepel *European Heritage Days* een thema naar voor. Voor 2023 is dat het thema 'levend erfgoed'. 'Levend erfgoed' verwijst in eerste instantie naar praktijken, kennis en vaardigheden die de ene generatie op de andere doorgeeft en die nog steeds in gebruik zijn. Deze verscheidenheid stelt ons in staat om het erfgoed op allerlei manieren te behouden. Het thema

plaatst het werk van de 'bewaarders' van ons erfgoed in de kijker: beheerders, ontwerpers, uitvoerders, experts, vrijwilligers, overheidsdiensten, enz. Er is bijzondere aandacht voor mensen die dankzij het doorgeven van hun kennis zorgen dat het erfgoed op een vakkundige manier bewaard wordt. Het thema biedt voor Brugge dan ook vele opportuniteiten. Onze stad herprofileert zich onder andere via 'Handmade in Brugge' tot een centrum van ambachtelijke activiteiten.

Daarnaast wordt in het Brugse erfgoed ten volle 'ge-leefd' en 'be-leefd'. Naast het wonen

in erfgoedpanden, spelen ook culturele, recreatieve en economische activiteiten zich niet zelden af tussen de muren van historische parels.

Programma

We programmeren sites die volop in de actualiteit staan. Stad Brugge werkt bijvoorbeeld zelf intensief aan de toekomst van het wereldberoemde begijnhof en van Huize Minnewater. Na jaren van ergernis en een stevige restauratiecampagne kan het bovendien trots uitpakken met een volledig gerestaureerd Magdalena-gasthuis. Het zijn opvallende en zelfs monumentale complexen in de Brugse binnenstad, net als de indrukwekkende Rijksnormaal-

school die op zoek is naar een nieuwe bestemming. De Vlaamse overheid investeert dan weer fors in een toekomst voor de Sint-Godelieveabdij en voor het Kapucijnenklooster aan de overkant van de Boeveriestraat. Private ontwikkeling gebeurt in een klassieke commerciële context zoals in het Huis van Severen of Brouwerij Floor, aangevuld met een meer creatieve en maatschappelijke aanpak in het Engels klooster.

Naast bekende sites zoals de Sint-Janshuismolen en de Hoofdgilde van Sint-Joris gaan dit jaar de deuren open van private adellijke residenties, met Huis De Visitatie in het stadscentrum en de kastelen Peereboomveld en Male in het ommeland. Tot slot vallen er dit

jaar enkele bijzondere sites op in de programmatie, met name de tuinwijk van Sint-Pieters, een dorpswoning in Ver-Assebroek en het intrigerend woonhuis van de koorknapen van Sint-Donaas.

Kennis en kunde

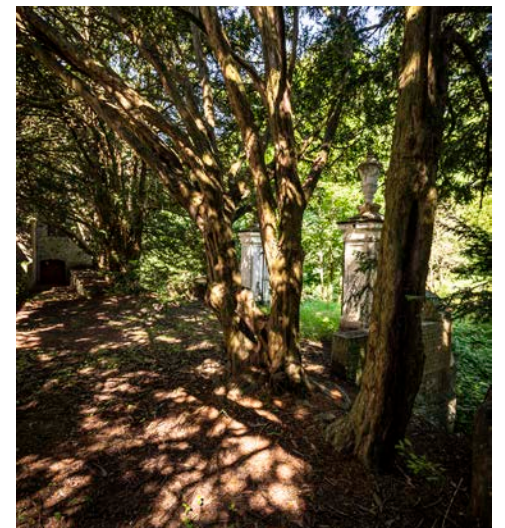
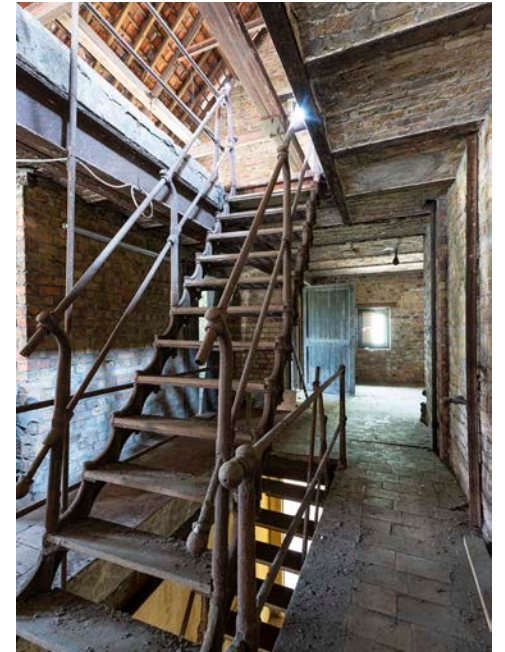
Aanvullend op de bezoeken organiseren we een aantal activiteiten die je laten ervaren hoe erfgoed levend wordt gehouden. Denk dan aan de restauratie van glasramen, behangpapier of historisch schrijnwerk. Van een heel andere slag en even levend is de eeuwenoude traditie van de aanborders van de Gemene en Loweiden. Andere gebruiken die we belichten zijn het bespelen van de beiaard in het belfort, de Hallebardiers in de Kruispoort en het bouwen met leem.

Avonturiers

Het programma illustreert mooi de rijkdom en de complexiteit van het omgaan met erfgoed. Eigenaars, instellingen, verenigingen, vrijwilligers, aannemers, administraties en nog vele andere gaan dagdagelijks dat avontuur aan. Private eigenaars komen soms uit een lange (familie)traditie om hun geschiedenis over te dragen. Ze beschouwen zichzelf als tijdelijke bewaarders. In tegenstelling tot de vorige generaties vergt dat veel moed en opoffering. Daarnaast zijn er nieuwkomers die ofwel van jongs af aan droomden om in erfgoed te gaan leven ofwel na een fortuinlijke loopbaan onroerend erfgoed weten te valoriseren.

In het verlengde daarvan liggen de mecenasen die een passende plek zoeken voor hun collectie en de eigenaars die met hun inspanningen bewust een link creëren tussen breuken uit het verleden en interventies van heden. Tuinen worden opnieuw aangelegd en parken aangeplant. Niet zelden is een liefde voor geschiedenis en schoonheid hun drijfveer en combineren ze die met een passie om het met een publiek te delen. Van een andere categorie zijn de avonturiers die zich gedragen als een kleine of middelgrote onderneming. Ze genereren tewerkstelling, lokale economische ontwikkeling en culturele activiteiten die het erfgoed moeten behoeden van verval en vergetelheid.

Engagement voor het bouwkundig erfgoed kent vele vormen en vernieuwt zich onophoudelijk. Of het nu gaat over ontwerpers, uitvoerders, vrijwilligers en weldoeners, frequente bezoekers, kenners van bouwtechnieken, vastgoed of fiscaliteit en evenzeer specialisten inzake fondsenwerving, marketing en zogenaamde crowdsourcing: iedereen heeft een nuttige rol in het collectieve erfgoedspel. Net als jij.

Herenhuis van Severen

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

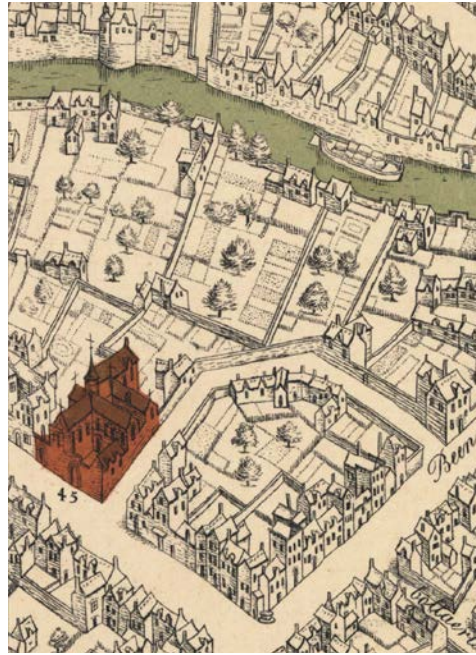
Geen reservatie nodig,
bovenverdieping enkel
onder begeleiding

De site

De geschiedenis van de site houdt nauw verband met de evolutie van de tweede stadsuitbreiding. De Beenhouwersstraat moet tot deaanleg van de tweede omwalling een relatief belangrijke invalsweg geweest zijn. Nadien werd de belangrijke as afgesloten en werden nieuwe straten hoofdzakelijk richting Lane aangelegd. Pas tegen het einde van de 14de eeuw moet de Oude Zak vanuit de Ezelstraat aansluiting hebben gevonden op de Beenhouwersstraat. De Spikkelboor- en Smoutstraat zijn, gezien hun ligging aan de reie, vermoedelijk 'zakstraatjes'. De aansluiting van de Oude Zak op de Beenhouwersstraat zorgt er waarschijnlijk ook voor dat de Smoutstraat verlengd wordt tot aan de Oude Zak. Op de linkerhoek van beide straten wordt in 1450 het klooster van de grauwezusters van Sint-Elisabeth opgericht. Het grootste deel van de zone ten westen van de Smoutstraat tot aan de reie wordt door het klooster ingenomen als nutstuin. Tuinmuren sloten ook de oostelijke zijde van de Smoutstraat af. Gebouwen concentreerden zich op de hoeken met beide hoofdstraten, hoewel er ook in het overhoekse midden van de Smoutstraat een aantal gebouwen stonden. Grote veranderingen in dit laatmiddeleeuws weefsel treden pas op in de tweede helft van de 18de eeuw.

De familiewoning van Severen

In 1762 koopt Jozef van Severen twee huizen in de Beenhouwersstraat van de erfgenamen van Jonkheer Ignace Frans Louis de Hauptort, heer van Maffles. De panden beschikken over een grote tuin met bomen, stallen en een poort naar de huidige Beenhouwersstraat. Het grootste gebouw is vermoedelijk een pa-

triciërshuis. Op de kaart van Marcus Gheeraerts wordt op die plaats althans een huis met schermgevel getekend. Het kleinste van de twee heet *'den Vetten Os'* en ligt juist naast het Smoutstraatje waar het een uitgang heeft. Op 10 december 1763 koopt Jozef van Severen een derde huis van Cornelia van Vijve.

De exacte bouwdatum is niet gekend, maar tussen 1763 en 1776 voegt van Severen de drie huizen samen en verbouwt hij het pand tot een soort villa. Weliswaar gelegen tegen de straat bestaat het gebouw uit een hoofd- of woonvolume met aan weerszijden lagere bijgebouwen (stallingen en dienstgebouwen). De opbouw is symmetrisch, niet enkel wat de gevel betreft, maar ook in de behandeling van de ruimte-indeling waarbij de kamers aan weerszijden van

de centrale gang zijn gegroepeerd. Het gebouw wordt omringd door een ruime tuin en aan de straatzijde afgesloten door tuinmuren met poorten. Een van die poorten ligt ter hoogte van het vroegere Smoutstraatje, een straatje dat Joseph van Severen, mits de nodige afspraken met de grauwezusters, die andere gebruikers van de weg, vanaf 1776 weet af te sluiten.

De ontwerper of architect van het 18de-eeuwse herenhuis is evenmin gekend, maar waarschijnlijk heeft de ontwerper school gelopen aan de Brugse Vrije Academie waar de nieuwe (Franse) architectuurrichtlijnen werden onderwezen. Sommigen durven het gebouw toeschrijven aan meester-timmerman Emmanuel van Speybrouck (1726-1787), die tot de kennissenkring van de familie behoort en de uitvoerder is van de kerk van de Duinenabdij gebouwd in opdracht van abt Robert (van Severen), halfbroer van de bouwheer. Een andere mogelijke ontwerper-uitvoerder kan meester-timmerman Bauwens zijn, wiens naam in de boedelbeschrijving van Joseph

van Severen staat vermeld voor 'devoiren bij hem gedaen'. Er zijn zowel een (talentvolle) Dominicus als een Hubertus Bauwens bekend in die periode.

Eén van de halfbroers van Joseph is niemand minder dan Philippus van Severen, beter gekend als abt Robertus van de Duinenabdij, bouwheer van de monumentale kerk aan de Potterierei. Een andere halfbroer, Karel, is brouwer en eigenaar van brouwerij 'De Sleutel' in de Wulfhagestraat.

Het echtpaar Van Severen-Blocteur zal in het fraaie herenhuis zeven kinderen grootbrengen. Opmerkelijk, zowel Theseria Blocteur als haar man sterven kort op elkaar in 1787. Het huis in de Beenhouwersstraat is dan nog door verschillende van de kinderen bewoond en wordt in de erfenis omschreven als *'een schoon groot, ende notabel parciel van een hujs met alle zijne toebehoorten mitsgaeders eenen grooten hof daer aen paelende'*. De ouders laten hun kinderen een waar fortuin na.

Joseph van Severen (1724-1787)

Is een zeer welgestelde paarden- en veehandelaar en één van de deskundigen die de kwaliteit van de paardenfokkerij in het Brugse Vrije controleert. Samen met zijn vrouw, Theresia Blocteur, bezit hij een grote veestapel, tal van hofsteden, landbouwgronden en bossen in het noorden van West-Vlaanderen. Van Severen stamt uit een rijke familie met uitstekende connecties. Zijn vader Jan-Baptist, eveneens veehandelaar of 'vetlegger', is zich in Brugge komen vestigen aan de Smedenstraat, op de hoek met de Kammakersstraat. Als kerkmeester van Sint-Salvators is stamvader Jan-Baptiste van Severen nauw bevriend geraakt met de invloedrijke Aybert van Huerne, raadspensio-naris van het Brugse Vrije. Beide zijn immers uit Izegem afkomstig.

Joseph van Severen jr. (1752-1797), de nieuwe eigenaar

Met de verdeling erft Joseph jr. het huis. Bij de openbare verkoop van de inboedel slaagt hij er bovendien in het grootste deel van het meubilair terug te kopen. Jozef is eveneens veekoopman. In 1789 trouwt hij met Xaviera van Damme. Zij zullen samen het huis nog rijker stofferen. Hij sterft na amper 9 jaar huwelijk op 19 februari 1797. In de boedelbeschrijving van het huis, opgesteld kort na zijn dood, staat vermeld 'door de besittighe sijn ghedaen diversche nieuwe wercken en de ameublementen van pure sinnelickheyt'. Jammer genoeg zijn in de boedelbeschrijving van Jozef van Severen jr. geen namen van leveranciers of ambachtslieden

den genoteerd, op uitzondering van de schilder die 'Graeve' noemde. Overigens spreekt de rekening van 'aen de clackschilder' (42.2.6 ponden), 'aen den tapitsier' (71.7.1 ponden). Schilder Graeve krijgt 55 pond.

Betreft het Louis de Grave (1751-1824) die na zijn opleiding in de Academie een tijdje in Nederland een lijnwaadhandel openhield en vanaf 1784 als ornementschilder actief was in Brugge?

Latere eigenaars

Na de dood van Joseph van Severen jr. hertrouwt zijn weduwe in 1801 met advocaat Jean-Jacques Vermeire (1772-1859), die als rechter en politicus een niet onbelangrijke rol speelt in zowel de Franse als de Hollandse tijd. De oudste zoon uit het eerste huwelijk, Charles van Severen (1793-1861), krijgt later het eigendom in de Beenhouwersstraat in handen. Charles is voorzitter van de rechtbank in Brugge, blijft ongehuwd en laat het grote eigendom en een aanzienlijk fortuin na aan zijn broer Henri van Severen (1797-1872) en zijn nicht Mathilde van Steenbrugghe. In 1859 komt het huis met de enorme tuin in handen van Marie Gilliodts, de kleindochter van Henri van Severen en de dochter van Louis Gilliodts en Eugénie van Severen (1834-1859). Na Marie's vroegtijdige overlijden in 1904 wordt het geërfd door haar vader Louis Gilliodts-Van Severen (1827-1915) die het huis samen met zijn dochter bewoont sinds 1885.

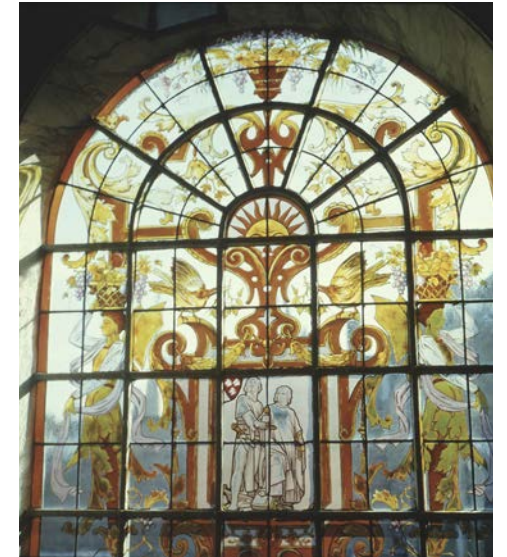
Veekoopman Louis Gilliodts is vanaf 1868 tot aan zijn dood in 1915 ook de energieke stadsarchivaris die een zeer actieve rol speelt in de ontsluiting van de geschiedenis van Brugge. In 1907 laat Louis Gilliodts aan de kant van

de Oude Zak, naar een ontwerp van stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909), een nieuwe monumentale toegangspoort tot de grote tuin bouwen.

Zijn tweede vrouw, Romanie Vandebussche, waarmee hij in 1906 is getrouwd, verongelukt in 1926 bij een treinongeval in Vladslo en het huis Van Severen komt na meer dan 165 jaar voor het eerst op de immobiliemarkt. Nieuwe eigenaar wordt de bekende chirurg Joseph Sebrechts (1885-1948). Hij zal het huis moderniseren en doet de oorspronkelijke symmetrie te niet door links van de woning de bijgebou-

Professor Sebrechts

Joseph Sebrechts is op 11 februari 1885 te Willebroek geboren. Hij behaalt in 1908 het diploma van doctor in de geneeskunde en specialiseert zich in maag- en darmchirurgie. Internationaal is hij erkend als de pionier van de ruggenmergverdooving. In 1910 komt hij in Brugge wonen en is betrokken bij de bouw en ontwikkeling van de Sint-Jozefskliniek aan de Komvest. Hij is ook verbonden aan het Sint-Janshospitaal en wordt in 1912 benoemd als adjunct-chirurg, in 1917 als diensthoofd van de heelkundige afdeling en in 1927 als hoofdgeneesheer. Ondertussen is hij sinds 1925 professor aan de universiteit van Leuven.

wen te slopen ter vervanging van een kleine kliniek architect Jos. Viérin, 1928].

In 1924 koopt hij op eigen houtje een ambulance en betaalt zelf het personeel voor het ziekenvervoer. Wanneer blijkt dat deze dienstverlening onmisbaar is, neemt de stad de zorg ervoor over. Sebrechts is ook actief in tal van verenigingen. Hij is ondervoorzitter van het Rode Kruis en voorzitter van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België. Hij heeft veel interesse voor muziek en fotografie. Als hij het huis en de grote tuin (nu park Sebrechts) in 1928 aankoopt, staat hij op het hoogtepunt van zijn loopbaan.

In 1958, 10 jaar na het overlijden van professor Sebrechts, komt het eigendom in handen van de overheid, die er de diensten van het Ministerie van Financiën in onderbrengt. De waardering en de zorg voor de tuin verminderen

en men smeedt plannen om er een groot administratief centrum te verwezenlijken. Het park wordt omgevormd tot parkeerplaats en de moestuin vervalt tot een onherkenbare wildernis.

Het complex komt in 1981 in stadsbezit en men creëert er een nieuw stadspark. Het huis met de kliniek worden ter beschikking gesteld van verschillende verenigingen. In 1991 wordt enkel het woonhuis (zonder bijgebouwen en kliniek) beschermd als monument. In 2004 restaureert de Stad de gevel en bedaking van het 18de-eeuws herenhuis. Een restauratieontwerp voor het interieur volgt in 2006, maar wordt helaas nooit uitgevoerd. Het prestigieuze gebouw staat nog steeds te koop en wacht op haar eerherstel.

Het gebouw

Het huidige herenhuis is ontstaan in de 18de eeuw uit de verbouwing van drie woningen. De vergroeide situatie is nog het best af te lezen in de verschillende kelders. Het hoofdvolume heeft sinds de verbouwing een rechthoekig

grondplan, loodrecht op de straat, en meet 16 bij 20m. Het bakstenen gebouw heeft twee bouwlagen en wordt afgedekt door een Frans mansardedak. Het oorspronkelijk symmetrische voorkomen is door de uitbreiding met kliniek in 1928 verloren gegaan, maar de lagere bijgebouwen, rechts van de woonvleugel, getuigen nog van de oorspronkelijk situatie.

De geschilderde gevels zijn uitermate sober uitgevoerd. Enkel de toegang is rijker uitgewerkt door middel van een geprofileerde, arduinen deuromlijsting met een gebeeldhoude sluitsteen in rococostijl. Op die hardstenen omlijsting herkent men het steenhouwersmerk 'NPN' van Nicolas Paternotte, een steenhouwer en steenleverancier uit Arquennes bij Nijvel, actief in het derde kwart van de 18de eeuw (in 1763 levert Paternotte bijvoorbeeld ook voor het huis Langerei 1 een arduinen deuromlijsting). Boven de eikenhouten deur steekt een zeer sierlijke, smeedwerken waaijer. In de vensters zitten schuiframen met opschuivende benedenramen en met (vrij uitzonderlijk voor Brugge) negen ruiten per raamgedeelte. De ramen zijn in 1928 nieuw gemaakt naar het 18de-eeuwse model in opdracht van de toenmalige eigenaar. In de 18de eeuw hadden de vensters, zeker deze op de begane grond, luiken. De tuingevel is een eenvoudige, bakstenen lijstgevel. De 'verandah' links en het grote bakstenen volume rechts zijn in 1928 door dr. Sebrechts toegevoegd.

De woning is opgevat als een dubbelhuis. Daarmee bedoelt men dat de ruimtes van de woning aan weerszijden van een centrale gang zijn geschikt. De gang loop van voor- tot achtergevel. Enkel een bijkomende deur met een rond bovenlicht of oculus (ook lokkertje genoemd) breekt de ruimte, of wekt juist

nieuwsgierigheid naar de achterliggende ruimte. De gang of hal is rijk aangekleed met een vloer in witte marmer afgeboord door zwarte leisteent. Opvallend is de zware eikenhouten trap. Deze bordestrap in rococostijl is haaks op de hal geplaatst en wordt verlicht door een hoog venster in de zijgevel. Het vroegere glasraam uit 1886 met de voorstelling van Breidel en de Coninck ligt in afwachting van de uiteindelijke restauratie veilig opgeborgen. De beide aanzetten zijn gebeeldhouwd met zware voluten en rocaillemotieven. De eerste steek heeft aan de linkerzijde een opengewerkte leuningwand met balusters. De andere leuningwand is gesloten en ingedeeld in panelen. Naast de trap bevindt zich een 18de-eeuwse wandmeubel in Lodewijk XV-stijl.

De functie van dit meubel is niet volledig duidelijk, maar vermoedelijk dient het enkel om het achterliggende gewelf van de keldertap te maskeren.

In het salon aan de straatzijde of het 'groene salon' trekt op de schouw, centraal in de wand tegenover de deur, onmiddellijk de aandacht. De witgeaderde grijsmarmeren schouw met twee gebogen zijwangen en een dekstuk met een centraal schelpmotief zit nog volledig in de Lodewijk XV-stijl. De gebogen achterwand van de vuurplaats is gemetseld met kleine grijze baksteentjes. Het stucwerk op de schouwboezem vervloeit elegant over in dat van het gepleisterd plafond. De muren zijn er bekleed met een imitatie-goudlederhangsel dat op

jute is gespannen. Dit soort behang kwam erg in de mode vanaf het eind van de 19de eeuw en bleef populair tot in het eerste kwart van de 20ste eeuw. Hier dateren ze vermoedelijk uit de jaren 1920.

Het kleine kamertje rechts van de gang, een antichambre, is in een Lodewijk XVI-stijl gestoffeerd en heeft naast een marmeren schouw, een fraaie, 18de-eeuwse, ingemaakte kast. Bemerk ook het mozaïekvloertje uit het begin van de 20ste eeuw. Deze ruimte stond in verbinding met het koetsenhuis aan de straatzijde.

Het opvallendste salon is de zogenaamde 'rookkamer' met een kamerhoge, beschilderde wandbespanning met allusies op de muziek, de handel, de kunsten en vooral de genoegens van het leven. Deze kleurrijke wandbespanning is misschien in opdracht van Joseph van Severen jr. gerealiseerd (*'ameublementen van pure sinnelickheit'*). De schouwmantel in mahoniehout heeft een uitgesproken rococostijl, maar is vermoedelijk eerder in de late 19de eeuw te situeren. De schouwboezem daarentegen is in de 18de eeuw uitgewerkt met fraai stucwerk en een voorstelling van een rustende Venus met Amor, een ode aan de liefde.

De voormalige eetkamer, dicht bij de keuken en de tuin, werd eertijds verwarmd met een marmeren schouw in Lodewijk XV-stijl. Ook hier zijn de schouwboezem en het plafond voorzien van verfijnd stucwerk.

De monumentale zwartmarmeren voluteschouw in de grote keuken is vermeldenswaardig, maar waarschijnlijk pas rond 1900 binnengebracht, net als de moer- en kinderbalkenzoldering dat zich boven een verlaagd

plafond bevindt. Ook elders in het gebouw zijn meerdere 18de-eeuwse schouwen, deuren, lambriseringen en stucwerk bewaard of zijn de oorspronkelijke elementen vervangen door 'modernere' stijluitingen zoals enkele schoorstenen opgesmukt in empire-stijl.

Naar aanleiding van de opmaak van een restauratiedossier zijn in 2005 meerdere ontmantelingswerken uitgevoerd. Op de verdieping heeft men toen delen van twee merkwaardige 18de-eeuwse behangsels ontdekt, waaronder één met Chinese motieven of chinoiserieën. Gezien de vriendschaps- en familiebanden tussen de families Van Severen en Van Huerne (waaronder de grote verzamelaar Joseph Van Huerne en opdrachtgever van het befaamde Oosters Album) en de families Van Outryve en De Brouwer (betrokken bij de Oostendse Compagnie) lijkt het evident dat er interesse bestond voor dit modieuze behangsel. Mogelijk is dit fragmentarisch bewaard gebleven behang vervaardigd in Engeland. De restanten van het behangsel met blauwe strepen en bloemen in de andere slaapkamer is wellicht eveneens in Engeland vervaardigd.

Het smeedijzeren toegangshek tot het Sebrechtspark ten slotte is afkomstig van het bekende hôtel D'Hanins de Moerkerke. Het imposante neorococohek werd in 1871 vervaardigd door de zeer talentvolle kunstsmed E. de Vooght voor de erekoer van het stadspaleis. Na een lange zwerftocht is dit fraaie hek hier in de jaren 1980 geplaatst.

Prinselijk Begijnhof Ten Wijngaarde

foto Jan Darthet

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Gemengd (zie tekst),
geen reservatie nodig

De site

Het Brugse begijnhof wordt vaak vereenzelvigd met de pittoreske Reiestad. Wereldwijd is het vermaard en na verschillende beschermingen kreeg het in 1998 samen met 12 andere begijnhoven de erkenning als mondiaal erfgoed.

Reeds voor 1240 vestigt zich een eerste gemeenschap op het domein De Wijngaard, net buiten de eerste stadsomwalling. Deze benaming verwijst waarschijnlijk naar een laaggelegen grasland of meers. De begijnenbeweging is een eeuw eerder ontstaan en weet zich ondanks hevige, mannelijke weerstand van de Kerk over Europa te verspreiden. In tegenstelling tot de rest van Europa kan de beweging in de Lage Landen rekenen op de steun van de adel en sommige religieuze orden en op die manier langer doorleven. Zo komen de Brugse begijnen reeds in 1242 onder de bescherming van gravin Johanna van Constantinopel en neemt de Franse Koning Filips de Schone het begijnhof in 1299 onder zijn rechtstreekse bevoegdheid en krijgt de site het predicaat 'Prinselijk Begijnhof'.

De eerste begijnen zijn van bescheiden komaf en kiezen bewust voor een vorm van samenwonen in conventen. Meer dan in kloosters kunnen ze op deze manier een zekere vorm van vrijheid in hun dagdagelijks leven en religieuze praktijk behouden. In tegenstelling tot de strenge kloosterordes behouden begijnen hun persoonlijke eigendom en rechten. Het samenlevingsverband is niet levenslang. Op elk moment kunnen de vrouwen beslissen in of uit te treden. Sommigen sluiten zich bijvoorbeeld aan nadat ze weduwe worden. Zelfs hun kinderen kunnen onder bepaalde voorwaarden in het begijnhof worden opgenomen. Om in

hun levensonderhoud te voorzien schakelen de begijnen zich in de lakennijverheid. De ligging in de buurt van water is daarom bepalend en van essentieel belang.

In de 15de eeuw beleeft het begijnhof een bloeiperiode met 152 begijnen, die verdeeld zijn over 11 conventen. Elk convent wordt bestuurd door een meesteres, terwijl de grootjuffrouw het volledige begijnhof onder haar hoede had. Tijdens de 17de eeuw richten de begijnen zich meer op het contemplatieve wat dames aantrekt uit gegoede families. De woningen rond het binnenplein worden aangepast aan de aristocratische trekken van de begijnen.

In de Franse tijd wordt het begijnhof eigendom van de burgerlijke godshuizen. De religieuze gemeenschap vormt geen echt klooster en wordt gedoogd omwille van de caritatieve werken van de begijnen voor de opvang van bejaarden in het hof. Later in de 19de

eeuw slinken de inkomsten van het begijnhof drastisch en neemt ook het aantal begijnen in snel tempo af.

In 1927 treden de laatste vier begijnen toe tot de gemeenschap *Filles de l'Église*, die de regel van Benedictus volgt. Ze zijn dus geen begijnen meer, maar kloosterlingen. Huizen aan de westzijde worden omgevormd en uitgebreid tot het Monasterium De Wijngaard, gesticht door kanunnik Rodolphe Hoornaert. De kanunnik tracht immers het begijnhof te redden zowel op spiritueel - als religieuze instelling - als materieel vlak - als kunsthistorische site. Eind jaren 1930 bouwt men naar plannen van architect Luc Viérin aan de westzijde, dus achter het huis van de grootjuffrouw en de huizen nr. 24-28, nieuwe klooster-

gebouwen en een gastenverblijf. In dezelfde periode wordt het aanzicht van het begijnhof nog versterkt door de dieper gelegen huizen, nr. 8 tot en met 20, van een voortuin met typerende tuinmuurtjes te voorzien. Begin 1939 wordt het beluik voor het eerst beschermd als cultuurhistorisch landschap voor de historische waarde en zeer zeker de artistiek-esthetische waarde.

Binnenplein

Het bomenbestand is opvallend. In 1926 werden linden en 62 Canadapopulieren verspreid aangeplant op en rond het binnenplein. Ze kwamen ter vervanging van de vroegere olmen, de oudste benaming voor iepen trouwens, die ziek werden door de eerste invasie

van de olmenziekte op het Europese vasteland. Maar ook al eerder kreeg het bomenbestand klappen, meer bepaald in 1918 toen een bom een krater sloeg midden in het binnenplein. Enkele grote olmen sneuvelden en het plein zag er tot 1926 vrij leeg uit.

In de jaren 1980 was een ingrijpende verjonging van de bomen noodzakelijk. De 62 Canadapopulieren uit 1926 vertoonden vormen van ziekte en veroudering. Om de lindes meer ontwikkelingskansen te bieden, werden de buitenste rij populieren geveld en de lindes uitgedund. Een tweede verjongingsfase, namelijk het vellen van de binnenste rij popu-

lieren om deze te vervangen door essen, was gepland voor eind jaren 1980, maar werd uiteindelijk niet uitgevoerd.

Het zijn uiteraard niet enkel de bomen die het binnenplein zo indrukwekkend maken, het is het contrast tussen het grasveld met zijn rijzige bomen en de omringende witte huizen. Daarnaast zijn er ook nog de wereldberoemde narcissen die in het voorjaar in bloei staan, en worden gevolgd door de wilde boshyacint. De aanwezigheid van zeldzame orchideeën maakt het ensemble af.

Kloostertuin

De kloostergemeenschap beschikt over een privétuin die uit verschillende tuinkamers bestaat. Zo is er een tuin bij het gastenverblijf, een patiotuin, een boomgaard en een moestuin. Uit historisch naslagwerk is het moeilijk te achterhalen welke beplanting courant werd gebruikt. Vermoedelijk werd in de meeste gevallen gras gezaaid, zodat de was gebleekt kon worden in de zon. Hiervan zou de naam bleekweide komen. Het was namelijk zo dat na het wassen het witte linnen nog gelig was en dat er ook een geurtje in de lakens zat. Door het uitspreiden van dat linnen over een kort gemaaid gazon, zodat de zon er goed op kon inwerken, kreeg de stof een frisse geur, alsook een 'blanke' kleur. Vandaar het woord 'bleken'.

Tegenwoordig worden de tuindelen gesierd door onder andere een moerbeiboom, rozenstruiken, blauwe regen, buxuspiramides en appel- en perenbomen. Uiteraard zijn de aanwezige plantenvariaties er legio, en dat niet enkel in de kloostertuin. Een uitgebreide en actuele inventaris is er niet. Een Brugse pastoor, Alfons Maertens, schreef in de jaren

'40 de 'Gids der Brugsche godshuizen'. Hij somde er de meest voorkomende beplanting in op die men kon aantreffen rond godshuizen, waardoor verondersteld kan worden dat deze ook terug te vinden waren in het Begijnhof. Pastoor Maertens deed dat in het Brugs, waardoor het soms moeilijk te achterhalen is welke planten er specifiek werden bedoeld.

- Stro- en zonnebloem: *Helipterum roseum* (zonnestrobloem).
- Dagsterren: wellicht wordt hiermee *Symphoricarpos albus* (sneeuwbes) bedoeld. Er kan echter verward worden met 'dagschone' of 'dagbloem' wat *Pharbitis purpurea* (haagwinde) betekent.
- Schaapmuiltje: deze naam wijst op de bloemvorm van *Linaria vulgaris* (vlasleewebekje) of *Anthirrhinum linaria* (leeuwebekje).
- Zoete lievertjes: *Lonicera japonica* (kamperfoelie). Sommige plantennamen hebben te maken met het proeven: kinderen zogen de zoete honing uit de bloemen van deze klimplant.
- Roste stinkers: dit kan *Tagetes* (Afrikaantjes) of *Dianthus* (anjers) zijn geweest. Deze naam wijst op de slechte geur van de bloem.
- Bakkertjes: *primula*
- Pane broekjes: *Tagetes*.
- De vijf-bloedige wonde: *Passiflora*. De doornen kroon en de vijf wonden van Christus zijn op deze bloem te herkennen.
- De moeder van duist: *Achillea* (duizendblad)
- Duizendknoop: wellicht *Polygonum*
- Blauwe beschaamde meisjes: in West-Vlaanderen werd *Borago officinalis* ook wel beschaamd meisje genoemd.
- Mannetjes en wijvetjes: waarschijnlijk

Galanthus nivalis (sneeuwkllokjes)

- De vastenavond: *Galanthus nivalis*. Eén van de weinige bloemen die al bloeien rond die tijd van het jaar.

De Uitzonderlijke Universele Waarde Van Het Begijnhof

Bij een erkenning als Werelderfgoedsite wordt door het Werelderfgoedcomité voor elke site steeds ook een '*Statement of Outstanding Universal Value*' (SOUV) goedgekeurd. In dit document wordt samengevat waaruit de 'uitzonderlijke universele waarde' van de site in kwestie precies bestaat, aan welke criteria voldaan werd en worden de huidige integriteit en authenticiteit geëvalueerd. Dit alles vormt de basis waaraan het toekomstige management van de Werelderfgoedsite steeds afgetoetst moet worden. Het streefdoel is daarbij steeds om de essentiële waarden zo ongerept mogelijk door te geven aan de volgende generaties.

Ook voor de 13 Vlaamse begijnhoven die in 1998 als geheel ingeschreven werden op de Werelderfgoedlijst werd een SOUV vastgelegd. Vanzelfsprekend wordt daarin eerst ingegaan op de begijnenbeweging: groepen van onafhankelijke, religieuze vrouwen (ongehuwd of weduwe) die er voor kozen samen te leven zonder zich daarbij volledig terug te trekken uit de wereld. Kenmerkend is dat alle begijnhoven steeds omheind waren door muren of grachten en poorten. Tot op de dag van vandaag vormen ze nog steeds duidelijke afgebakende gehelen en oases van rust binnen de stad. De ver-

schillende gebouwen (huizen, kerk, bijgebouwen,...) vormen zeer herkenbare architecturale ensembles. Ze werden georganiseerd rond straten, pleinen en groene ruimtes en weerspiegelen nog steeds een leefwereld waarbij het gemeenschapsgevoel en het respect voor het individu perfect in balans lijken te zijn, net als het spirituele leven en de materiële noden van het dagelijkse leven.

Het Brugse begijnhof scoort zeer hoog op vlak van authenticiteit en integriteit: het geheel is in goede staat en nog steeds één eigendom, op heden is er nog steeds een religieuze beleving door de aanwezige zusters, na vele eeuwen is het nog steeds exclusief bewoond door vrouwen en sluiten de poorten nog steeds dagelijks bij valavond. Met de geleidelijke inkringing van de kloostergemeenschap, is het begijnhof opnieuw op een scharnierpunt in haar eeuwenoude geschiedenis gekomen.

Toekomst van het begijnhof – Masterplan

Het begijnhof is al sinds het eind van de 18de eeuw publiek bezit met een privaat karakter (ook in de eeuwen daarvoor was er toezicht vanuit de stedelijke administratie). Het in publiek eigendom houden van het begijnhof als één site of één geheel, zonder commercieel winstbejag, verzekert de toekomst van dit waardevolle en unieke architectuurhistorische erfgoed. De Stad Brugge die deze taak sinds 1972 waarneemt, is zich ten volle bewust van deze belangrijke opdracht, en blijft dit uitgangspunt nastreven.

Toen in 2020 de overblijvende kleine groep zusters de burgemeester aanspraken om de verhuring van de woningen - die ze sinds jaren met heel wat zorg op een voortreffelijke manier hebben gerealiseerd - over te dragen aan het stadsbestuur, werd beslist om akkoord te gaan

met de vraag van het Monasterium én de erfpachtovereenkomst vroegtijdig stop te zetten. Hierdoor kwam de Stad Brugge plots alleen te staan voor de verhuring van 40 wooneenheden, en kwam de stad voor een grote uitdaging te staan.

De huizen die één voor één in de jaren '70 werden gerestaureerd en ingericht tot diverse types van wooneenheden, blijken na 50 jaar nood te hebben aan een grondige renovatie. Dergelijk renovatieproject opstarten is geen sinecure en dient met heel wat aspecten rekening te houden. Omwille van die reden dient het immaterieel erfgoed in kaart gebracht te worden, wat later geïmplementeerd zal worden in de opmaak van het masterplan en daarbij een richtinggevende functie zal krijgen.

Stilteplek

Eerst en vooral is het begijnhof één van de drie Brugse UNESCO-werelderfgoedsites. De vastgelegde Outstanding Universal Value van de site dient bewaard te blijven. Een belangrijk aspect hierin is het behoud van de stilteplek. Dit is echter geen eenvoudige opdracht. Deze plek die jaarlijks duizenden toeristen trekt, als stilteplek vorm geven, is een evenwichtsoefening die nog heel wat denkwerk zal vergen, maar waar de stad Brugge zich de komende jaren graag verder wil in verdiepen met professionals, met erfgoedliefhebbers, met haar inwoners en bezoekers.

Er zijn heel wat vragen te stellen waar met de nodige zorg en expertise antwoorden op gezocht moeten worden:

- De woonfunctie van de voormalige begijnen-

huisjes helpt zorgen voor het behoud van het mythische karakter van de plek, en de stilteplek van de site te bewaren. Nu wonen er enkel vrouwen. Kunnen we dit behouden? Hoe? Moet er meer diversiteit van woningen komen?

- *Wat als er onvoldoende zusters zijn en het Monasterium en haar gastenkwartier leeg komt te staan? Welke functies kunnen daar gehuisvest worden in het licht van de waarde van de site en in de 'geest van de plek'?*
- *Op het begijnhof bevindt zich een fraaie, kleine kerk (13de- 18de eeuw). De samenwerking tussen kerk en klooster verzekert vandaag mee de heel speciale sfeer in het Brugse begijnhof. Hoe moet dit bestendig worden?*
- *Hoe kan de site bereikbaar blijven voor brandweer?*
- *Hoe kunnen we de vele toeristen op een kwalitatieve manier blijven ontvangen, en het erfgoed leefbaar houden voor de eigen bewoners?*

Het stadsbestuur besliste reeds dat de stad Brugge als eigenaar de taak heeft om met de erfpachthouder en gebruikers van de plek te zorgen dat het begijnhof een levende plek blijft, waar gewoond wordt en waar de waarden die het uniek maken gekoesterd en bestendig worden. Er moet blijvend aandacht zijn voor het historische en spirituele verleden van de site, ook op het ogenblik dat er voor de religieuze functies een herbestemming moet onderzocht en gekozen worden.

De 'stilteplek' behouden/bestendigen is bovendien een blijvend streefdoel.

Historische woningen met hedendaags comfort

Stad Brugge wenst eveneens dit beschermd erfgoed te renoveren tot woningen met hedendaags comfort mét maximale aandacht voor energiezuinigheid. Dit is een oefening die vele Bruggelingen op vandaag doen, en waar stad Brugge wenst een voorbeeld te zijn.

- *Kan een warmtenet gerealiseerd worden?*
- *Zonnepannen/Zonnetegels?*
- *Isoleren van de woningen met behoud van een comfortabele woonfunctie en met respect voor de erfgoedelementen?*

Heel wat aspecten en vragen werden door de stad Brugge al in kaart gebracht, in het door eigen diensten opgemaakte beheersplan (zie website Agentschap Onroerend Erfgoed). Diverse stadsdiensten (gebouwendienst, monumentenzorg, groendienst, archeologische dienst, Erfgoedcel Brugge) werkten hiervoor samen én brachten de belangrijkste waarden in kaart, inventariseerden de woningen, het groen, het cultureel erfgoed (i.s.m. PARCUM), de archeologische situatie, én beschreven de grote lijnen van hoe de stad deze waarden zal onderhouden de komende twintig jaar.

Masterplan

Een volgende stap is de effectieve opmaak van het masterplan. Vooraleer er kan worden gestart met een kwalitatieve restauratie van de woningen, dienen alle woningen te worden onderworpen aan een grondige voorstudie/analyse. Naast de grondige analyse van de entiteiten en het plan van aanpak van de woningen, moet de ganse site worden onderworpen aan een herbestemmingsonder-

zoek om na te gaan welke bestemmingen er naast het wonen integreerbaar zijn zonder de sfeer van de site te verstoren, maar eerder om deze te versterken. Vanuit die analyse zal een plan van aanpak moeten voortkomen in functie van een verfijning van het masterplan. Vandaar het dwingende belang om het immaterieel erfgoed goed in kaart te brengen en om keuzes te maken rond de presentatie van het roerend erfgoed dat zich in de Begijnhofkerk en kloostergebouwen bevindt. Hiervoor plant Stad Brugge concrete stappen te zetten in de nabije toekomst, ondersteund door externe dienstverleners waar nodig.

De opmaak van het masterplan wordt opgevolgd door een stuurgroep waarin de relevante stadsdiensten vertegenwoordigd zullen zijn.

Belevenisaanbod tijdens het Open Monumentenweekend

Door de kloostertuinen zullen begeleide wandelingen gegeven worden met beperkte groepjes van ongeveer 15 personen. De wandeling start in de voortuin van Begijnhof nr. 20 ter hoogte van de kapel "Maagd der armen Banneux" en eindigt in de tuin van huis Pius X. De rondleidingen zullen op vaste tijdstippen aanvatten, reserveren op voorhand is niet nodig. Om het uur zal ook een Engelstalige rondleiding gegeven worden.

1. Begijnhof nr. 1 "Museumtuin"

De binnentuin van het voormalig museum zal tijdens het Open Monumentenweekend opnieuw opengesteld worden voor het grote publiek. De tuin zal er in zijn opgefriste glorie terug te bewonderen vallen,

alsook zullen er aan de hand van infopanelen antwoorden geboden worden op vragen als 'wat is het Begijnhof', 'wie waren de begijnen?', 'wat is een stilteplek?'...

2. Huis van de Grootjuffrouw (Begijnhof nr. 30)

In 2022-2023 brachten PARCUM en Erfgoedcel Brugge het roerend erfgoed van de Begijnhofsite in kaart. PARCUM nam de opmaak van de erfgoedinventaris van het klooster 'Ten Wijngaarde' voor haar rekening. De inventaris van de bijhorende Begijnhofkerk werd vervolgens opgesteld door vrijwilligers van de Erfgoedcel Brugge onder leiding van de consultant religieus erfgoed van Musea Brugge.

Ze selecteerden enkele stukken uit de collectie die gelinkt zijn aan het leven van de begijnen en hun huisvlucht in een pop-up tentoonstelling, speciaal voor het Open Monumentenweekend. Een unieke ge-

legenheid om kennis te maken met het vakmanschap van de begijnen en met de kapel, de woning van de Grootjuffrouw en de kapittelzaal van het Begijnhof!

In het Sashuis vlakbij ontdek je hoe het historisch vakmanschap van de begijnen ook vandaag nog beoefend wordt door Brugse makers. Er loopt een expo over het verwerken van historische textielresten in nieuwe creaties en er zijn doorlopende demonstraties.

3. Workshops (Begijnhof nr. 42)

In de leslokalen van SNT zullen workshops georganiseerd worden onder het thema 'immaterieel erfgoed'. Op een interactieve manier krijgen deelnemers de kans hun steentje bij te dragen in het onderzoek naar wat het Begijnhof zo waardevol maakt en hoe die waarde behouden kan blijven in de toekomst. Deze workshops zijn enkel op reservatie bij te wonen.

Sint-Godelieveabdij (kerk en tuin)

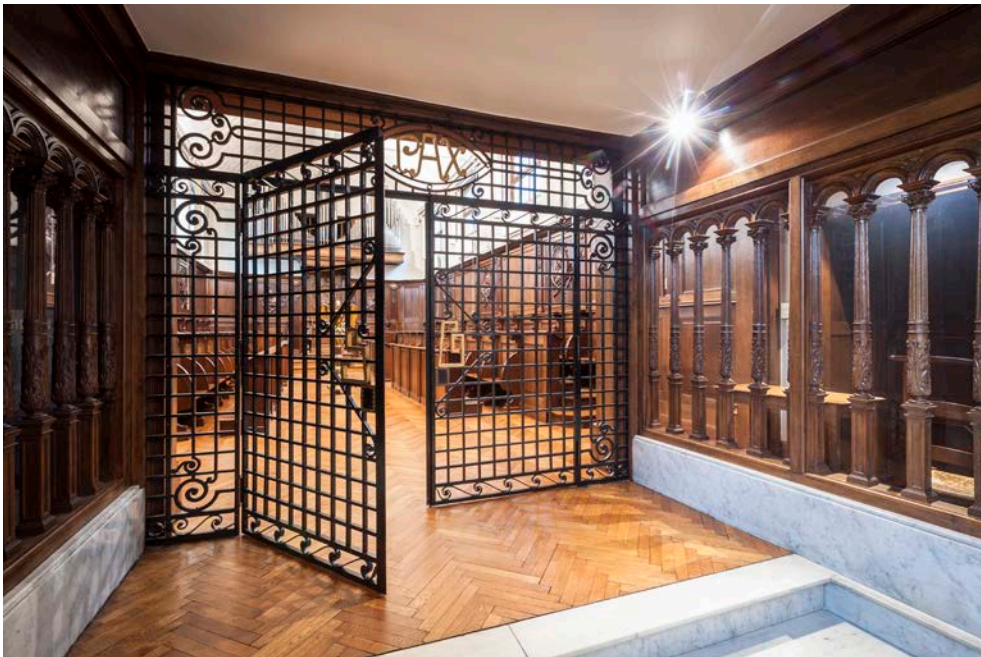

Zondag 10u-18u

Geen reservatie nodig

In de zomer van 2021 zwaaiden de deuren van de Sint-Godelieveabdij voor het eerst in zijn geschiedenis een maand lang open voor het brede publiek. Meer dan 16.000 bezoekers ontdekten deze erfgoedparel en lieten samen meer dan 5.000 toekomstvisies achter. Ook tijdens de editie van Open Monumentenweekend in 2022, was de publieke belangstelling groot.

De toekomstvisies werden geanalyseerd en verder uitgediept door experts. Die oogst vormde de basis voor een architecturaal ontwerpend onderzoek dat richting gaf aan de nieuwe toekomstvisie die rekening hield met zowel de ziel van de plek als de economische rendabiliteit.

Deze grootste bevraging ooit in Vlaanderen rond de toekomst van religieus erfgoed maakte duidelijk dat er geen draagvlak was voor een museale invulling van de Sint-Godelieveabdij. Wel gaven alle buurtbewoners, bezoekers en ondernemers heel duidelijk aan dat ze het erfgoedverhaal willen blijven ervaren op de site.

Een blik op de toekomst

Het gekozen architectenteam B-architecten, B-juxta en hun partners werkten 8 sterke concepten uit voor de herwaardering van de site waarin de voormalige functies van de abdij weerspiegeld worden en een hedendaagse invulling krijgen.

Voor de realisatie van het masterplan is 12,2 miljoen euro voorzien. Je kan uitgebreid kennis maken met de toekomstige invulling op www.detuinvanheden.be

De eerste spade gaat in de grond in de lente van 2024. Intussen is het archeologisch onderzoek aan de gang en blijft de tuin nog open tot eind 2023. Het historische slot van de abdij is sinds begin van dit jaar opnieuw gesloten voor het publiek tot het einde van de werken. De heropening is voorzien in 2026.

Intussen wordt feest gevierd

De site staat op een kantelpunt in haar geschiedenis. Terwijl er getimmerd wordt aan de toekomst van de abdij, vierten we intussen vier eeuwen Sint-Godelieveabdij. Jawel, het is dit jaar precies 400 jaar geleden dat de zusters, op de vlucht voor de protestantse bosgeuzen, een nieuwe thuis vonden in de Boeveriestraat in Brugge.

Aan het begin van de zomer organiseerde Toerisme Vlaanderen samen met Westtoer, VisitBruges en tal van andere partners daarom een historische belevingstocht 'Weg van de zusters' van de Abdij Ten Putte in Gistel, waar Godelieve het leven liet, naar de Sint-Godelieveabdij in Brugge.

Bij de start, onderweg en bij de aankomst, maakten deelnemers uitgebreid kennis met de spiritualiteit en de rijke geschiedenis van de zusters Benedictinessen.

Ook op Open Monumentendag krijg je de kans om nader kennis te maken met deze religieuze gemeenschap. In de boomgaard en in de abdijskerk zal je aan de hand van informatieborden, podcasts en een aftermovie het boeiende verhaal van de zusters en de historische belevingstocht kunnen herbeleven.

Je krijgt er tevens de kans om het boek aan te schaffen dat werd uitgegeven naar aanleiding van 400 jaar Sint-Godelieveabdij. Een mooie bloemlezing met 60 artikels van historici en andere experts die elk via hun vakgebied een inkijk geven in het roerend, onroerend en immaterieel erfgoed van de zusters Benedictinessen en de Sint-Godelieveabdij.

Voor meer informatie omtrent de historiek van de Sint-Godelieveabdij, kan je terecht in onze brochure uitgegeven naar aanleiding van Open Monumentenweekend 2022.

Katoen- en wolweverij Vanden Reeck & omgeving

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
omgevingswandeling onder
begeleiding van gids

4

Buiten Smedenvest 1

De wolweverij werd in 1861 gebouwd in opdracht van de vennootschap De Jonghe, Mullier en Cie. die in 1859 was opgericht door Guillaume Vanden Reeck en zijn schoonbroer.

Deze nieuwe vennootschap, waarvan Guillaume Vanden Reeck als onderhandelaar optrad, vroeg in oktober 1859 hulp aan het Stadsbestuur voor het opstarten van een katoen- en wolweverij en dit in de vorm van het ter beschikking stellen van bedrijfsterreinen aan de Smedenvest. Deze ruime percelen maakten deel uit van de tweede stadsomwalling van 1297-1301 die in de 17de eeuw werd versterkt met bastions en ravelijnen en waren steeds onbebouwd gebleven.

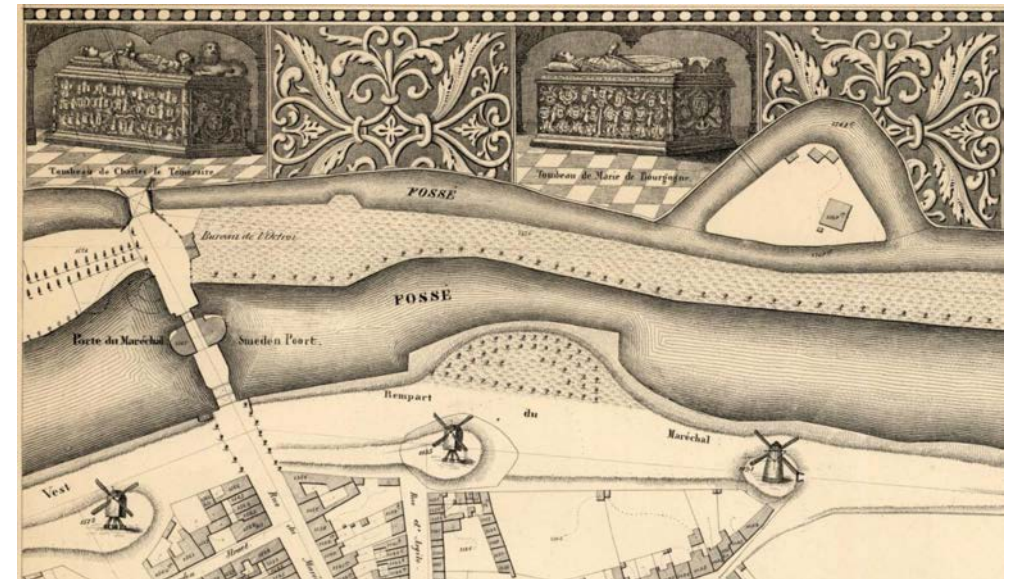
Nadat in 1782 werd beslist om de stadswallen, die toen geen strategische functie meer

hadden, te ontmantelen werd begin 19de eeuw een octrooikantoor gebouwd voor het innen van de gemeentelijke invoerbelastingen (octrooien). Het smeedijzeren hekwerk tussen blauwe hardstenen pijlers aan de straatzijde gaat mogelijk terug tot deze periode. In 1860 werden deze octrooien of poortgelden alweer afgeschaft en kwamen de gronden terug vrij.

Het verworven terrein lag in de onmiddellijke omgeving van het classicistisch landhuis op de Buiten Smedenvest (huidige Huis Moritoen, Lange Vesting 112) dat het echtpaar Vanden Reeck kort voordien had aangekocht als buitenverblijf. Na heel wat discussie kon de vennootschap de terreinen voor een periode van 99 jaar in erfpacht krijgen. In 1861 werd de fabriek gebouwd.

Op de plaats van de weverij bevond zich tot begin 19de eeuw een bastion van 1635.

Weergave van voormalig octrooikantoor op het 17de-eeuws bastion, P.C. Popp, Brugge 1854.

De fabriek is een bakstenen volume van twee bouwlagen hoog onder een monumentaal zadeldak waarvan de gevels in Brugse trant versierd zijn met doorlopende spitsboogfriezen. De constructie bestaat uit metalen structuren van gietijzeren kolommen en smeedijzeren balken, waartussen bakstenen gewelven werden geplaatst. Dit was veel veiliger in geval van brand dan gebouwen met een houten roostering. Brand was in een textiel fabriek niet ongewoon. De vloeren waren meestal doordrenkt met olie waarmee de machines werden gesmeerd en bovendien werkte men nog bij licht van kaarslantaarns en olielampen. De bouwwijze met gietijzeren kolommen maakte het bovendien ook mogelijk om zonder binnenmuren te werken zodat ruime werkplaatsen werden gecreëerd. In de fabriek Vanden Reeck verdelen twee rijen van acht gietijzeren kolommen de 28 meter lange ruimte in drie beuken. Kleine rechthoekige vensters zorgen voor de lichtinval. Met de hulp van een stoommachine van 20 PK kon de katoenweverij met 57 weefgetouwen van start gaan. Deze getouwen werden door 88 jonge meisjes, de goedkoopste arbeidskrachten, bediend. Naast katoen werd er ook wol verwerkt.

De fabriek werd in 1882 verkocht aan Camille Van Gheluwe en in 1890 omgevormd tot verkoopplaats van granen en zaden voor de Boerenbond. Vanaf 1924 was het gebouw in gebruik door firma Vander Cruysse die vloertegels verkocht en de laatste jaren als tentoonstellingsruimte en als kostuumatelier voor processies en stoeten.

Meer weten?

Jan Dhondt, De identificatie van de portretten van Guillaume Vanden Reeck en zijn echtgenote: een ingeweken groothandelaar in het negentiende eeuwse Brugge, in: Museumjaarboek 1991-1992, Brugge 1993, pp. 184-193. Het portret van Guillaume Vanden Reeck (inv. nr. 0000.GR01216.I) door Bruno Van Hollebeke geschilderd in 1854 en het portret van Beatrice Vandenherreweghe (inv. nr. 0000.GR01217.I) door Modest Leclercq geschilderd in 1858 worden bewaard bij Musea Brugge.

foto www.artinlanders.be

foto www.artinlanders.be

Engels klooster

foto Miss Miyagi

Zaterdag 16u-17u
& zondag 9u30-10u30 en 14u-18u

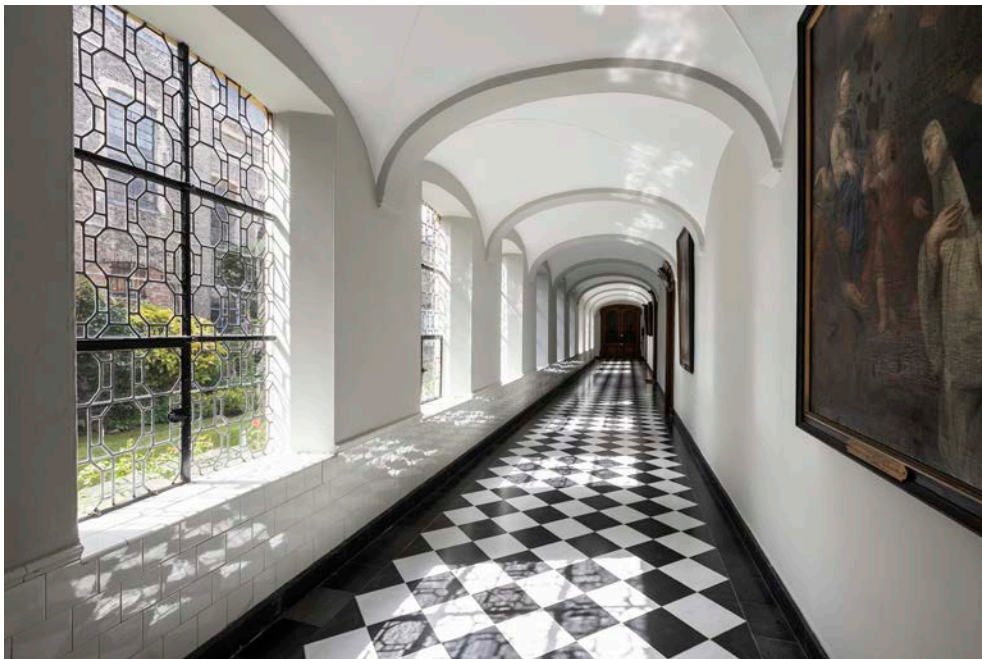
Op reservatie met gids

5

Carmersstraat 83-87

De kloostergebouwen zijn beschermd als monument sinds 22 september 1982, de kerk was voordien al beschermd sinds 9 juli 1974.

In het Engels klooster leeft al bijna vier eeuwen lang een gemeenschap van kanunnikessen van Windesheim die leven volgens de regel van de heilige Augustinus en sterk geïnspireerd zijn door de Moderne Devotie. Na eeuwen meisjesonderwijs te organiseren en gasten ontvangen, heeft de gemeenschap zich geleidelijk aan teruggeplooid op de essentie van hun roeping, namelijk gebed en gemeenschap. Een gedeelte van het kloostercomplex is verkocht aan de scholengroep Sint-Leo-Hemelsdaele, die er hun internaat inrichten. De zusters ontvangen sinds 2020 bezoekers voor een belevingsparcours, een initiatief van de vzw Sacred Books Brugge.

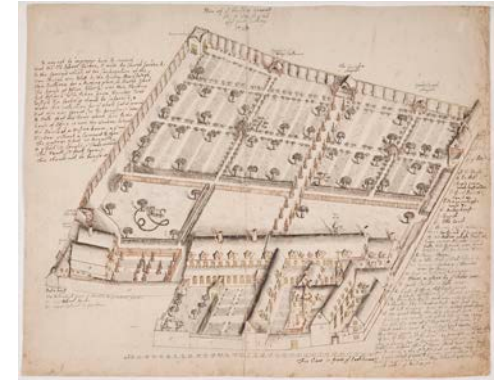

In februari 1628 koopt een Engelse dame, Mary Louell, het huis Nazareth met gronden en een boomgaard in de Carmersstraat, naast het klooster van Bethanië. Ze wil er een nieuw klooster stichten voor katholieke Engelse zusters. De zusters maken deel uit van de congregatie van Windesheim, een katholieke orde van reguliere kanunnikessen. De religieuzen zijn Engeland ontvlucht nadat Koning Henry VIII zich eerst als hoofd van de kerk laat uitroepen en meteen daarna (1536 - 1541) alle religieuze congregaties afschaft en onteigent, de 'Dissolution of the monasteries'. Gevluchte zusters verblijven in Leuven in het Engelse Klooster van de Heilige Monica, in 1609 gesticht door de priorij van de Heilige Ursula in dezelfde stad. De Brugse stichting komt tegemoet aan de wens om een klooster dicht bij Engeland te hebben en het plaatsgebrek in Leuven op te vangen.

De intentie slaagt niet onmiddellijk, Mary Louell sterft in november 1628 en de Engelse Jezuïeten in Gent erven het eigendom. De Engelse kanunnikessen verwerven het domein in 1629 voor 340 Pound Sterling en 5 zusters komen er zich in september van datzelfde jaar vestigen.

Zelfvoorzienigheid is van groot belang in deze gemeenschap, dus is een van de eerste ingrepen de bouw van een boerderij met boerenhuis en opkamer in 1637 aan de Snaggaardstraat. De bestaande gebouwen van het Nazarethklooster worden pas vanaf 1647, onder impuls van de derde priorin Augusta Bedingfield aangepakt, nadat fondsen zijn gevonden, kan bijkomend de woning van de 'stonecutter' worden opgekocht voor 600 florijnen en het stadsbestuur toestemming geeft om een muur te plaatsen zodat de doorgang naar de bleekweide kan worden afgesloten. Zo ontstaat een apart huis voor de rector: het Fathers House. Daarnaast komt er een kloosterpand, een refter en een keuken, een gemeenschappelijke ruimte en slaapcellen voor de gemeenschap die ondertussen is gegroeid tot 26. De oude kapel wordt in 1650 afgebroken en een nieuwe wordt er haaks op het gebouwd. Een jaar later komt er een brouwhuis bij en een internaatgebouw voor de meisjesstudenten. Het bouwprogramma gaat verder om aan de telkens nieuwe noden te voldoen. Mother Augusta Bedingfield verwerft een achtergelegen tuin die de bloementuin voor de kerk wordt en twee daarnaast gelegen huizen met tuin in 1658. Er komen nieuwe schoolgebouwen, met een eigen keuken en voorraadruidtes en een aparte tuin voor de leerlingen.

Een grote nieuwe bouwcampagne vat aan in 1709 en duurt tot 1744. Het gaat zowel om interieurverfraaiingen zoals het aanbrengen van lambrisering in de werkkamer, nieuwe kasten, tafels en zwart-witte stenen vloeren in de twee kloosteromgangen als om grote infrastructuurwerken. Ook worden

alle gewelven gepleisterd en versierd. Veel van de ingrepen zijn tot vandaag beeldbepalend voor de site. De priorin somde in augustus 1735 in haar vraag aan de bisschop om de kapel te mogen verbouwen volgende redenen op :

- *Om minder te worden blootgesteld aan lawaai, want de huidige kapel ligt precies in het centrum van alle geluiden in het huis.*
- *Omdat onze stemmen niet sterk zijn, en het gewelfde dak van een kerk ons zingen zeer ten goede zou komen.*
- *Zodat onze kostgangers niet meer door het klooster hoeven om bij de kerk te komen.*
- *Omdat we meer salons nodig hebben ... en ook een plaats om ons graan op te slaan, waarvoor de oude kerk zou kunnen dienen.*

Bisschop Van Susteren legt de eerste steen van de nieuwe kerk, een ontwerp van de Brugse architect Hendrik Pulinx sr., op 12 maart 1736. Drie jaar later is ze voltooid, met een portaal voor publieke toegang aan de Carmersstraat. Het eenbeukige gebouw met natuurstenen voorgevel is een zeldzaam (overgebleven) voorbeeld van classicistische architectuur in Brugge. Jean Delcour is de vervaardiger van het marmeren Mariabeeld boven het hoofdaltaar uit

23 (!) diverse soorten Italiaans marmer. De huidige aankleding van de kerk is het resultaat van een uitgebreide restauratiecampagne tussen 1978 en 1984, waardoor heel wat ingrepen uit de 19de en 20ste eeuw (o.m. het neutraal grijs overschilderen van het volledige gewelf in het hoogkoor) ongedaan zijn gemaakt.

De oude kapel wordt in 1739 een gastenverblijf met een indrukwekkende trap. Aan de straatzijde in de Carmersstraat valt de gevel met zeven ronde glas-inlood vensters op. Vanaf het midden van de 17de eeuw ontwikkelen verschillende kloostergebouwen zich rond twee kloosteromgangen: de refter en keuken, de infirmerie, bibliotheek, noviciaat, en gemeenschappelijke werkruimtes. Telkens zijn de bakstenen gebouwen maximaal twee bouwlagen hoog, volgens een rechthoekig plan. Een van de laatste uitbreidingen is een bakstenen gebouw midden op het terrein tussen de Carmers- en de Snaggardstraat: de was- en strijkkamer, ontworpen door architect Alphonse Depauw in 1901. Die ontwerpt tien jaar later ook de galerij in de Speelmansstraat, aan de tuinzijde van de lange witte muur. Die biedt onderdak aan een kruisweg en een muurschildering van Emiel Rommelaere van het hemelse Jeruzalem.

De meeste zusters vluchten naar Engeland tijdens de Franse revolutieperiode. Hun klooster wordt verkocht maar via een omweg verwerft een van de achtergebleven zusters het complex in 1798. Bij hun terugkeer in 1802 laten ze de toegang aan de Carmersstraat dichtmetzelen op vraag van de Franse prefect.

Niet alleen de complexe evolutie van de kloostergebouwen is interessant. De religieuzen richten zich van bij de stichting in de 17de eeuw en tot 1973 op het onderwijs voor (meestal Engelse) meisjes. Tot het einde van de 19de eeuw worden enkel Engelse postulanten aanvaard, vaak zijn het oud-leerlingen

van de kostschool. De kloostergronden zijn eeuwenlang in gebruik geweest voor eigen voedselproductie, met de hoeve, boomgaard en moestuin. Het domein van meer dan een hectare is duidelijk identificeerbaar op de kaart van Marcus Gheeraerts. Dankzij acht gedetailleerde inkschetsen van Zuster Mary Michael Sykes omstreeks 1773 is de evolutie van het klooster en de tuinen tussen 1629 en 1744 gevisualiseerd. Ze putte uit het kloosterarchief om die bouwevolutie aanschouwelijk te maken.

Na de terugkeer van de zusters uit Engeland, wordt de tuin in de 19de eeuw in Engelse landschapstijl herdacht. Het wordt een aantrekkelijke troef voor de kostschool: de tuin is een gezonde (en volledig ommuurde) buitenrecreatieruimte waar de meisjes – zoals het een Engels georiënteerde kostschool past – kunnen tennissen en cricket spelen. Die recreatietuin is wel strikt gescheiden van de tuin waar de religieuzen kunnen verpozen en waar devotiekapellen en beelden te vinden zijn. Geheel passend in de landschapstuin is er een artificiële vijver, die verdwenen is. Slingerende wandelpaden, graspartijen en bloemenborders kenmerken de landschapstuin. Diverse rododendrons, rozenstruiken, blauwe regen en hoge linden en eiken boorden de tuinkamers af. Een merkwaardige waardevolle boom is de liggende moerbeï, die zo'n 200 jaar oud zou zijn. De Ark, een inclusieve gemeenschap voor mensen

met een verstandelijke beperking, krijgt in 2007 de hoeve ter beschikking als woonhuis voor een leefgemeenschap van 12 mensen, ze heten het project 'De Moerbeï'.

Heden en toekomst van het Engels Klooster

Gemeenschapsvorming binnen en buiten de kloostermuren is als rode draad verweven doorheen de geschiedenis van de site. Het patrimonium is een getuige van daadkrachtig behoud en organische groei in functie van de gemeenschap. De voorbije jaren daalt het aantal zusters en denken ze na over de toekomstige mogelijkheden voor hun site en gemeenschap.

In 2020 werd het hefboomproject 'Sacred Books | Secret Libraries' met de steun van Toerisme Vlaanderen opgestart om het spirituele erfgoed te bewaren en zichtbaar te maken. Gelijklopend werd een bouwkundig historisch onderzoek opgemaakt door Studio Roma om het monumentale erfgoed in kaart te brengen.

In opdracht van het Engels Klooster loopt een herbestemmingsonderzoek door projectontwikkelaar Miss Miyagi (Leuven).

Miss Miyagi onderzoekt en bekijkt alternatieve toekomstmogelijkheden en scenario's. Het gaat hier niet om vervallen of leegstaande gebouwen waar 'derden' op zoek moeten naar een nieuwe invulling. Deze plek heeft een gemeenschap, een verankering in zijn omgeving, een beleving van spiritualiteit. Transitie, evolutie, organische groei en verandering kenmerken deze plek vanaf zijn oprichting. Samen met de zusters zet Miss Miyagi strategieën uit. Een transitie die inzet op de valorisatie van het bouwkundige patrimonium en het potentieel creëren van maatschappelijke meerwaarde dat aansluit bij de historische en huidige sociale-culturele waarden.

Indrukwekkende gastenlijst

Charles II komt met zijn broers, de hertogen van Gloucester en York, op bezoek tijdens zijn ballingschap in Brugge in de zomer van 1656. In september 1843 bezoekt Queen Victoria het klooster tijdens haar bezoek aan België en haar "Uncle Leopold" en natuurlijk was Guido Gezelle hier in 1899 rector.

Een fragment van een halswervel van de heilige Thomas More wordt in de kapel bewaard en vereerd. Het botfragment is gevat in de lijst van een portret van More, dat aan Holbein wordt toegeschreven. Het hangt in de kerk onder het zusterkoor. Het schilderij komt in 1802 mee met de zusters na hun terugkeer uit Engeland, dankzij priorin zuster Mary Augustine More, een rechtstreekse afstammeling van de Engelse heilige.

Kloosterkerk van de zusters Redemptoristinnen

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

Een nieuw klooster in de Katelijnestraat

Op de site van het huidige, voormalige kerk- en kloostergebouw van de zusters Redemptoristinnen (in de volksmond ook wel 'de Rode Nonnen' genoemd naar hun typische klededracht) stond in een verder verleden reeds een ander kloostergebouw. Aan het einde van de 17de eeuw werd hier immers een Kapucinessenklooster gebouwd. Deze kloostergebouwen werden vermoedelijk vrij snel gesloopt nadat de Kapucinessen ze verlieten in 1796. Rond 1800 is het terrein eigendom van Bruggeling François De Rycke die het omstreeks 1810 verkoopt aan stadsgenoot en winkelier Jan Nollet. Om snel geld te maken van de onbebouwde grond laat deze een fortje van een vijftal huisjes optrekken, "fort Nollet" genaamd. Later, in 1837, bouwt de familie Nollet er een grote vrijstaande woning. Het uitgestrekte achterliggende terrein wordt omschreven als moestuin. Reeds op 29 november 1842 echter, verlaat de familie Nollet het pand en verkoopt het samen met het fortje aan de zusters Redemptoristinnen.

Deze zuster gemeenschap was in 1841 tot stand gekomen in de Goezeput in Brugge met steun van pater Jozef Passerat (1772-1858), vicaris-generaal van de transalpiene stichtingen van de Redemptoristen, en pater Berset, rector van het Redemptoristenklooster in Doornik. Passerat liet drie zusters uit Wenen overkomen om het nieuwe klooster te bevolken. De eerste overste van de gemeenschap werd een uitgeweken Française, Mère Marie-Alphonse de la Volonté de Dieu. Al snel wordt beslist om een nieuw kloostercomplex in neogotische bouwstijl te bouwen.

Ontwerper van het kloostergebouw - en ook van de kerk - is naar alle waarschijnlijkheid broeder-architect René Duvivier (1801-1858), afkomstig uit Pottes. De eerstesteenlegging van het klooster, toegewijd aan de Heilige Jozef, vindt plaats op 8 september 1842. In juni 1844 is het eigenlijke klooster volledig voltooid waarna de zusters er al snel hun intrek nemen.

In september van datzelfde jaar vraagt Eugénie Dijon, supérieure de l'ordre du très Saint Redempteur établi à Bruges, aan het Brugse stadsbestuur de toelating om langs de Katelijnestraat ook een kerk te mogen bouwen. De vergunning volgt in oktober 1844.

Volgens de archieven starten de werken op 29 juli 1845 en wordt de kerk plechtig ingewijd op 12 september 1847, feest van de Heilige Naam van Maria.

Het Brugse Redemptoristinnenklooster zal binnen het geheel van de orde uitgroeien tot een zeer belangrijke, internationaal gerichte vestiging. Dat blijkt o.a. uit de verschillende nationaliteiten van de zusters. Het klooster had ook belangrijke adellijke en gefortuneerde beschermers en sympathisanten, die opmerkelijk genoeg ook van ver buiten Brugge afkomstig waren. Het kan zelfs aanzien worden als stamklooster, het spiritueel centrum van de trans-Alpijnse congregatie, van waaruit rechtstreeks of onrechtstreeks de meeste stichtingen zijn uitgegaan. Onder de leiding van pater Passerat worden zo nieuwe vestigingen gesticht in Amerika, Beieren, Pruisen, Zwitserland, Frankrijk, Portugal, Nederland en Engeland.

Een kerk met twee gezichten

In eerste instantie werd een traditioneel kloostergebouw opgetrokken met pandgang en binnentuin. De bestaande woning Nollet werd daarbij geïntegreerd in de straatvleugel. Op de gelijkvloerse verdieping kregen de gemeenschappelijke ruimtes een plaats: keuken, eetplaats en kenmerkend voor een slotklooster ook bezoekersruimtes waar zusters tussen tralies door met familie of gasten konden spreken. Op de twee bovenliggende verdiepingen leidde een centrale gang telkens naar de kleine kloostercellen.

Kort na het klooster volgde de bouw van het zeer opmerkelijke en fraaie kerkgebouw, een

van de allereerste en belangrijkste voorbeelden van neogotiek in Brugge en Vlaanderen. Verschillende historische foto's en tekeningen tonen de originele straatgevel. Dit was een sierlijke bakstenen gevel, in drie gedeeld door vier sterk geprononceerde bundelpijlers, die bovenaan afgewerkt waren met opvallende, opengewerkte gietijzeren pinakels en onderling verbonden met een balustrade. Ook het klokkentorentje was voorzien van een open gietijzeren torenspits, wat toen zeer vernieuwend was. Zeer uitzonderlijk zijn ook de neogotische daklantaarns op de nok van het zadeldak. Zij zorgden er voor dat het daglicht, "het hemels licht", zenitaal kon binnenvallen in de kerk. Later werden ze afgebroken en vervangen door eenvoudige daklichten.

Eenmaal afgewerkt, werd de kerk aanvankelijk bewierookt in de pers en diverse andere bronnen. De toeristische gidsen van die tijd bestempelden ze als één van de bezienswaardigheden van Brugge, dat vanaf 1850 zal uitgroeien tot een belangrijk centrum van de internationale neogotiek. Al snel echter krijgt de neogotische beweging een nieuwe wending: men zal het teruggrijpen naar de authentieke gotiek (voornamelijk uit de 13de eeuw) en naar de oude (traditionele) materialen en ambachtelijke technieken meer en meer propageren ten koste van de zogenaamde troubadoursneogotiek, waarbij uitgegaan wordt van een eerder romantische terugblik naar de middeleeuwen. De schraalheid van die moderne en experimentele neogotiek wordt in contrast gezet met de rijkdom van de authentieke gotiek.

Na de Tweede Wereldoorlog verdwijnt de waardering voor de neogotische architectuur en begin jaren 1960 wordt, onder meer door toedoen van Michiel English (1885-1962), archivaris-bibliothecaris, liturgisch en kunsthistorisch raadgever van het bisdom, de dramatische beslissing genomen om de kerk een nieuwe gevel te geven. Architect Arthur Degeyter maakt maar liefst 18 verschillende ontwerpen, die variëren van neoclassicistisch, neogotisch tot neobarok en vrij eigentijds. Uiteindelijk wordt een ontwerp voor een neobarokke halsgevel met voluten en topstuk onder een boogvormig fronton gekozen en gebouwd. Aan de binnenzijde zijn echter nog steeds delen van de originele gevel te zien.

Het interieur van de kerk wordt geritmeerd door bundelpijlers, spitsbogen en spitsbooggewelven. Opvallend is de beperkte, maar bijzondere lichtinval: de zijgevels en het koor zijn volledig gesloten, het licht valt er zenitaal binnen via de achthoekige daklichten met stermtotief.

Net zoals de voorgevel is ook het interieur een typisch voorbeeld van de eerste periode van de "gothic revival" met een romantische en zeer originele architecturale en kunstige evocatie van de middeleeuwse bouwkunst. En ook hier zien we het gebruik van het 'moderne' gietijzer. Aangezien het een slotklooster betrof konden de zusters de mis volledig afgescheiden volgen vanuit hun bidkapel op de eerste verdieping of het doksaal.

Een volledig herbestemde site

En 2004 verlieten en verkochten de laatste zusters het Redemptoristinnenklooster. Met de ingebruikname van de kerk en aanpalende ruimtes door de Stedelijke Academie Brugge is de volledige site herbestemd. Twintig jaar later huizen er in het klooster studenten, is de kerk een plek voor creativiteit, is de ooit afgesloten tuin een publiek park en wonen er mensen zowel in historische panden aan straatzijde als in nieuwbouw op het binnengebied.

Deze tekst is gebaseerd op het herwaarderingsplan dat opgemaakt werd voor het beschermd stadsgezicht 'Klooster van de zusters Redemptoristinnen: klooster, orangerie en tuin' door SAVE – STICHTING ARCHITECTUURARCHIEVEN (2014).

Jezuïetenklooster & Heilig-Hartkerk

Jezuïetenklooster:

Zaterdag 14u-18u &
Zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Heilig-Hartkerk:

Zaterdag 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

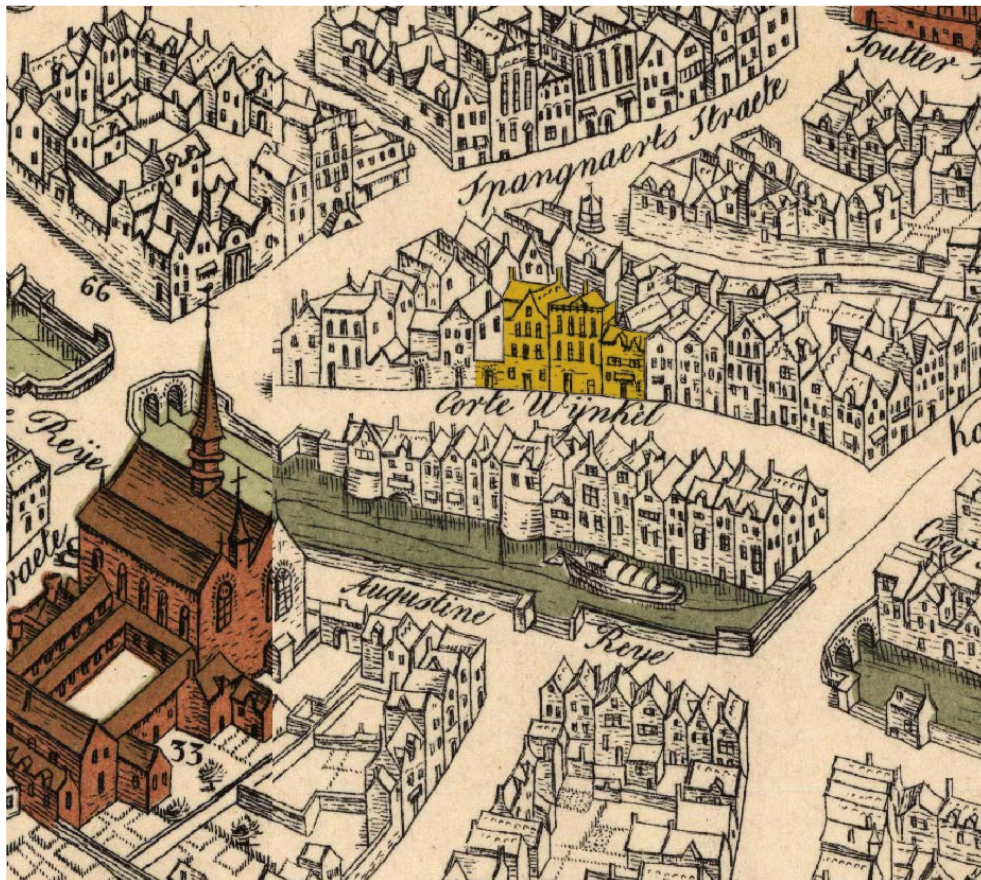
Het klooster en de kerk van de Jezuïeten vormt een van de belangrijkste 19de-eeuwse complexen in de Brugse binnenstad en bestaat uit drie huizen aan de Kortewinkel en een kerk aan de Vlamingstraat.

Jezuïeten in Brugge

De Orde van de jezuïeten werd in 1534 gesticht door Ignatio van Loyola en omstreeks 1544 vestigden de eerste jezuïeten zich in Brugge.

Ze stichtten er een college in 1574 en na de aankoop van een veertigtal percelen en panden in het bouwblok tussen de Verversdijk en de Boomgaardstraat konden ze een klooster en uiteindelijk ook een kerk gewijd aan de heilige-Walburga optrekken.

In 1773 hief keizerin Maria Theresia de orde op en werd het college gesloten. Het domein van de jezuïeten werd in loten opgedeeld

en openbaar verkocht. Het klooster met aanpalend college kreeg een profane bestemming terwijl de kloosterkerk een parochiekerk werd.

Veertig jaar later in 1814 werd de Orde opnieuw hersteld en in 1840 keerden de volgelingen van Sint-Ignatius op vraag van bisschop F.R. Boussen (1834-1848) terug naar Brugge. Twee paters vestigden zich initieel in een huis aan de Verversdijk, dicht bij het oude Jezuïetenklooster. In de volgende jaren verwierven de jezuïeten opnieuw een aantal huizen en percelen tot ze omstreeks 1869 over een groot domein tussen de Vlamingstraat, de Kortewinkel en de Kipstraat beschikten. Hier zou de orde een nieuwe kerk en klooster oprichten.

Het klooster aan de Kortewinkel

In 1873 startte de campagne om drie woningen aan de Kortewinkel om te vormen tot een ruime residentie. De plannen werden ontworpen door de Gentse architect Jean-Baptiste de Bethune (1821-1894) maar de uitvoering van de werken werd ter plaatse opgevolgd door zijn medewerker Charles van Robaey, Brugs schrijnwerker en vader van een jezuïet.

Het plan voorzag een doorgedreven restauratie van twee bestaande panden en het toevoegen van een nieuw diephuis. Hierbij werd gestreefd naar een kwalitatief eenheidsbeeld door het toepassen van de Brugse middeleeuwse bouwtrant.

De bebouwing die toen aanwezig was ging minstens terug tot de 16de eeuw en werd op het stadsplan van Marcus Gheeraerts afgebeeld als twee diephuisen met schermgevel en puntgevel. Het centrale diephuis

met schermgevel, 'de Groene Poorte', werd gebouwd tussen 1300 en 1340 en bestaat uit vier traveeën en drie bouwlagen onder een zadeldak. Het behoorde mogelijk toe aan een Castiliaanse wolhandelaar. Aan de achterzijde van het huis bevond zich een tweede volume/magazijn waarvan enkel de kelder met natuurstenen zuilen bewaard bleef. Bij de restauratie werden de 14de-eeuwse zij- en achtergevels, de kapconstructie en de balkenroostering gerespecteerd. De achtergevel met bakstenen van groot formaat (26 x 6 cm) is in de top uitgewerkt met spitsboogvelden en een spaarveld met stijgende rondbogen. De indrukwekkende kapconstructie bestaat uit dertig sporenparen die elk verbonden zijn door twee hanenbalken en in langsrichting verbonden zijn door een hanenbalkfloring op standvinken. De gevel zou later in de 16de eeuw worden verbouwd tot een gotische trapegevel.

'Huis Anthuenis' aan de linkerzijde werd ook gebouwd in de 16de eeuw. Van dat huis met vier traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak bleef aan de achterzijde een deel van de puntgevel met aanpalende traptoren bewaard. Op de resten van deze toren werd in 1890 verder gebouwd voor de toren van de Jezuïetenkapel der Zaligsprekingen.

Tijdens de restauratie van 1873 en 1874 werden de drie gevels stilistisch op elkaar afgestemd zodat er een breed neogotisch ensemble ontstond. De centrale 16de-eeuwse trapegevel van het voormalige huis de Groene Poorte werd 'verbeterd' zodat zijn oorspronkelijke rondbogige traveenissen, kruisramen en klaverbladvormig maaswerk terug leesbaar werden. Hij diende als model voor de gevel van de nieuwbouw aan de rechterzijde. De linker puntgevel van het 16de-eeuwse pand 'Huis

Anthuenis daarentegen werd volledig heropgebouwd volgens de regels van de gotische kunst. Om het geheel nog wat te versterken werd over de drie gevels een zelfde doorlopende plint in blauwe hardsteen aangebracht en werden de kruisramen overal op gelijke hoogte gebracht. Het bouwproject werd in de toenmalige pers vakkundig gefileerd waarbij de details van de nieuwe gevels streng werden bekritiseerd op hun historische correctheid. Naar eigen zeggen deden ze dat vanuit een bezorgdheid om de jonge neogotiek, die moest worden bijgestuurd en leren uit eerder gemaakte fouten.

In 1874 werd tegen het middelste diephuis nog een nieuwe tuinvleugel van acht traveeën en drie bouwlagen tussen twee puntgevels opgetrokken. Een negende, terugspringende travee is bekroond met een toren, die vermoedelijk fungeerde als uitkijk voor astronomische waarnemingen.

De Heilig-Hartkerk

Volgende belangrijke fase in de bouwcampagne was het optrekken van een ruime kerk gewijd aan het Heilig-Hart, tussen 1879-1885.

Hiervoor werd de Brugse architect Louis Pavot aangesteld, die op dat ogenblik een belangrijke figuur was binnen de ontwikkeling van de neogotiek. De driebeukige, georiënteerde kruiskerk van het basilicale type is aan de noordzijde volledig ingekapseld door de aanpalende woningen. De architecturale uitwerking is rationeel opgevat met focus op de functionele eisen en minder op de dogmatische toepassing van archeologische neogotische vormtaal. In de constructie uitte zich dat ondermeer in het toepassen van ijzer voor de kapconstructie en trap. Er werd opvallend veel blauwe hardsteen gebruikt in combinatie met een rode baksteen. Voor de rijkelijke interieurdecoratie en het meubilair werd beroep gedaan op Brugse en Gentse ambachtslieden die de religieuze iconografie van de Heilig-Hartdevotie tot uitdrukking brachten.

De kapel der Zaligsprekingen

In 1890 werd aan de Kortewinkel een nieuwe neogotische kapel der Zaligsprekingen gebouwd. De architect is niet met zekerheid gekend; mogelijk gaat het opnieuw om Jean-Baptiste de Bethune. Doordat de kapel zich tussen de bestaande bebouwing moest inpassen vertoont ze een opmerkelijke inplanting met een atrium aan de straatzijde en een schip dat versmalt richting apsis. De contouren van de vroegere bebouwing zijn onder meer af te lezen van de historische kelders die onder de kapel bewaard bleven, nl. een 14de-eeuwse kelder met drielobbige kaarsnis en een 16de-eeuwse kelder onder drie gekoppelde bakstenen ton-

gewelven. Tegen de rechterzijgevel werd een neogotische kapeltoren opgetrokken op de restanten van een 16de-eeuwse traptoren van het buurpand 'Huis Anthuenis'. De interieurdecoratie van de kapel werd aangevat in 1895 nadat voldoende schenkingen uit de congregatie waren ontvangen. Hierbij werden alle neogotische registers open getrokken: het totaaldecor van wanden en eikenhouten tongewelf was volledig gepolychromeerd met sjabloonschilderingen, de accorderende keramieken vloertegels droegen neogotische motieven en de glas-in-loodramen in de lancetvensters verwezen naar mecenasen en de specifieke iconografie van de Orde. Jammer genoeg werd deze rijke stoffering omstreeks

1980 volledig verwijderd en deels verkocht en verdween zo de laatste neogotische kapel in de Brugse binnenstad.

Een verzekerde toekomst?

Omstreeks 1979 sloten de Jezuïeten hun kerk in de Vlamingstraat en stelden ze hun 'gemoerniseerde' kloosterkapel in de Kortewinkel open voor het publiek. Verschillende keren werd een sloopvergunning aangevraagd die telkens werd geweigerd door het stadsbestuur. Dat drong er herhaaldelijk op aan een kandidaat-koper te zoeken die bereid was om de kerk te behouden en te herbestemmen. In 1990 werd de kerk dan definitief ontwijd en in 1994 in gebruik genomen door het bedrijf Celebrations Entertainment als decor voor middeleeuwse banketten. Sinds 2022 heeft de Roemeense evangelische gemeenschap, Izvorul Vietij, er haar intrek genomen en worden er wekelijks een vijftal vieringen gehouden. Het klooster werd pas verlaten eind 2016. De gebouwen werden verkocht en worden nu in afwachting van een definitieve herbestemming bewoond door een conciërge en gebruikt als co-working ruimte.

Anima Eterna Brugge repeteert graag op unieke locaties. Ver van de gebruikelijke repetitielokalen bereidt de internationale groep muzikanten zich voor op een nieuwe concertenreeks. Dankzij Open Monumentenweekend vonden ze een tijdelijke repetitieruimte in het Jezuïetenklooster. Geen concert deze keer, maar met wat geluk hoor je hun muziek weerklinken doorheen het gebouw.

Meer weten?

- L. BROUWERS, De Jezuïeten te Brugge (2 dln.), Mechelen 1986
- ADEDE, Bouwhistorisch Onderzoek. Het Jezuïetenklooster in Brugge, Rapport 807, 2021 (onuitgegeven studie)

Sint-Janshuismolen

foto Jan Darthet

Zaterdag 10u-18u &
Zondag 10u-18u

Op reservatie met gids

Op een prentbriefkaart van 1925 zien we tussen de Bonne Chièvre-molen en de Sint-Janshuismolen een volledig boomvrije Binnen Kruisvest.

De Sint-Janshuismolen is de enige van vier windmolens op de stadsvesten waar nog effectief graan wordt gemalen. De molenaars verwelkomen je graag met weetjes over het eeuwenoude ambacht. Als de wind gunstig is, demonstreren ze de werking van de molen. Wie de steile trappen beklimt, krijgt bovendien een adembenemend zicht op de groene Brugse stadsomwalling.

Windmolens verschenen op de vesten vanaf de 14de eeuw bij de aanleg van de tweede stadsomwalling. Tegen de achterzijde van de wal werd een verhoging opgeworpen voor de molens zodat de wal zelf vrij kon blijven voor de verdediging. Omstreeks 1562 waren er volgens de kaart van Marcus Gheeraerts 25 staakmolens aanwezig op de vesten.

De "Sint-Janshuismolen" of "Schellemolen" werd opgetrokken in 1770 in opdracht van de 26 bakkers van het bakkersambacht die in 1769 de berg gekocht hadden waarop de in

1744 omgewaaide Sint-Janshuismolen had gestaan. Het is dus de enige Brugse molen in vergelijking met de andere molens die elders werden opgekocht en in Brugge heropgebouwd.

Toen de stadsvesten begin 19de eeuw werden ontmanteld en omgevormd tot een publieke groene wandeling werden daarbij initieel ook de windmolens verwijderd. Die waren namelijk door de opkomst van de stoommaalderijen stilaan overbodig geworden. Maar door protest werd er bij de latere plantsoenering van de stadsvesten gekozen om het originele reliëf te respecteren en de windmolens te integreren in het parkontwerp. Ze bepalen tot op vandaag het zicht en karakter van de oostelijke omwalling van de stad.

foto Jan Dhondt

Woonhuis van de koorknopen van Sint-Donaas

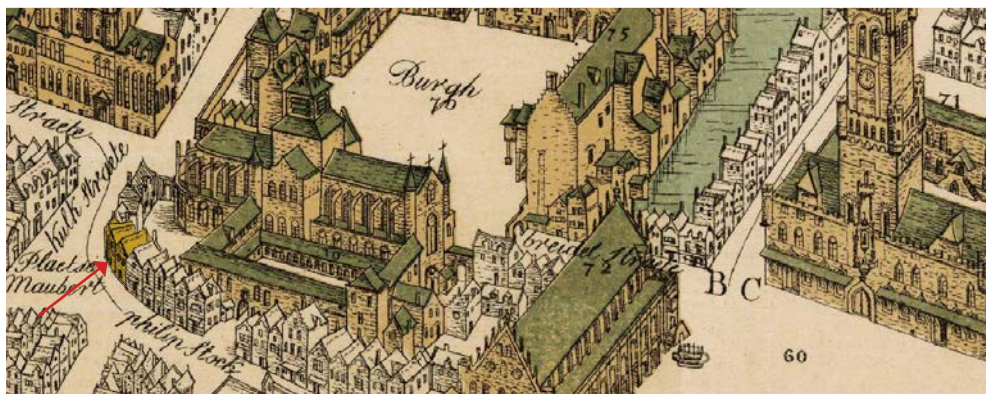

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

In het verlengde van de Philipstockstraat, vlakbij de Burg, bevindt zich een breed monumentaal pand op de Mallebergplaats. De gevel met hoge ramen, de centrale omlijste inkom bekroond door een smeedijzeren balkon, het mansardedak en de sierlijke dakkapel springen in het oog en maken onmiddellijk duidelijk waarom de buitenschil sinds 1974 beschermd is als monument.

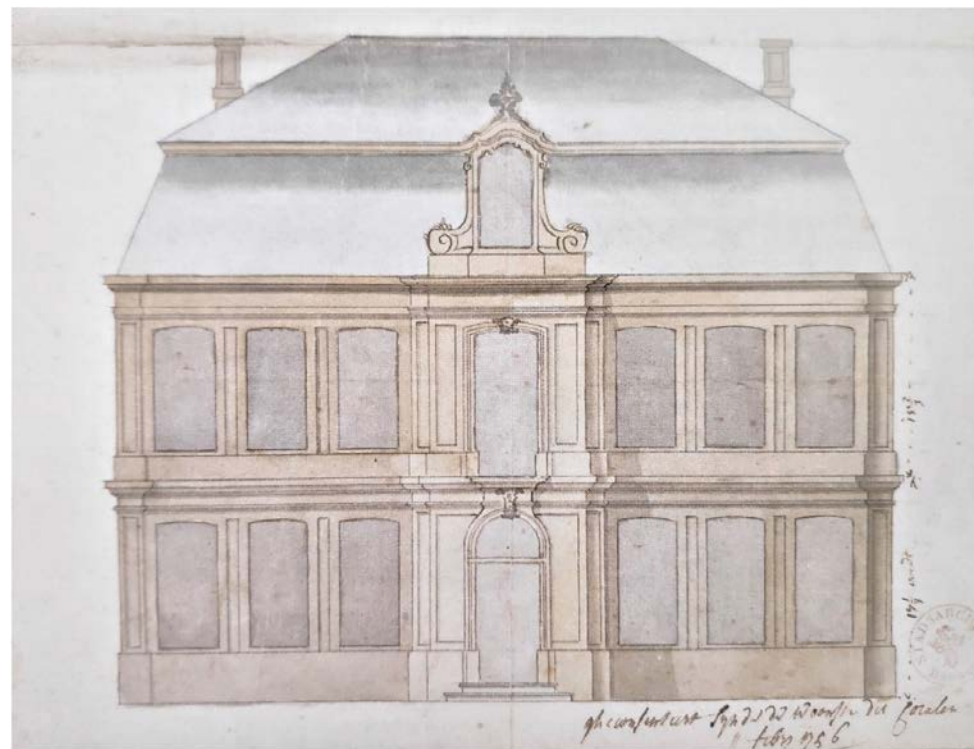
Bouwhistorisch onderzoek in het kader van een op handen zijnde herbestemming legde niet alleen de bewoningsgeschiedenis van het monumentale pand bloot, maar ook een complexe en op zijn minst verrassende interieurevolutie met veel opvallende, eigentijdse maar niet altijd even authentieke elementen. De geconsulteerde bronnen zijn divers: van het originele bestek uit 1756, verbouwplannen uit het Stadsarchief, 20ste-eeuws fotomateriaal, getuigenissen van een oud-bewoner, tot houtexpertise en schrijnwerkanalyse ter plaatse, en zelfs schadedossiers en plaatsbeschrijvingen uit een verzekeringsdossier.

Detail met de Burg en de Mallebergplaats ("Plaetse Maubert") op de kaart van Brugge van Marcus Gheeraerts, 1562. De huizenrij aan de Mallebergplaats grenst in de onmiddellijke nabijheid aan de Sint-Donaaskathedraal en de gebouwen van het kapittel.

Koorknapen en zangmeester

Het ontstaan van de woning (1756-1758) is rechtstreeks verbonden met dat van de voormalige Sint-Donaaskathedraal op de Burg. De kanunniken van Sint-Donaas, en heel wat andere officiarissen die verbonden waren aan de kathedraal, woonden in de regel in de buurt van het kerkgebouw. In de vroegste periode lagen hun woonhuizen binnen de burchmuur, die in de 12de eeuw de bocht volgde van de huidige Mallebergplaats en Philipstockstraat. Het herenhuis aan Mallebergplaats 4 was in het bijzonder bestemd voor de koorknapen of "koralen" van Sint-Donaas: jonge jongens die tijdens de kerkdiensten de getijden zongen. Deze jongens werden met het oog op hun intensieve zangopleiding in een aparte woning ondergebracht, samen met hun zangmeester. Ook voor 1756 stond er op dezelfde plaats al een woning voor de koorknapen, want het bestek voor het metselwerk vermeldt dat het de bedoeling was om "een nieuw huys te maecken voor het officie van de choraelen der

"Gheconsenteerd, synde de woonste der koralen". Gekleurde pentekening met een opstand van de voorgevel van de "woonste der koralen" – de woning van de koorknapen van de Sint-Donaaskerk. Brugge, Stadsarchief, Bouwvergunningen 1756.

cathedralekercke van Sint-Donaes ter platse alwaer het oude huys heeft gestaen". Een kelder van de voormalige woning bleef ook bewaard. Eugenius Goddyn, een beroemde 18de-eeuwse Brugse metselaar-aannemer en architect, voerde de werken uit.

Op basis van een 18de-eeuwse pentekening, bewaard in het Brugse Stadsarchief, krijgen we een beeld van de oorspronkelijke voorgevel. De huidige deuropening in de meest rechtse travee, die de symmetrische opbouw van de gevel enigszins verstoort, is niet te zien op het

gevelplan uit 1756. Deze deur werd inderdaad pas geïnstalleerd in 1862, toen de voorste kamer rechts als bureau en ontvangstruimte werd gebruikt.

Datzelfde jaar werd het originele schrijnwerk – dat op het plan uit 1756 niet afgebeeld staat – vervangen door T-ramen met een onverdeeld bovenlicht en een enkele horizontale glasroede. Die toenmalige modernisering werd mogelijk door het ontstaan van industriële productie van grotere glasramen. In een laatste fase in 1954 werden opnieuw kleinroeden in de vensters

Zwart-witfoto gedateerd anno 1952. Merk de rolluikkasten met rolluiken bij de ramen op de benedenverdieping en het ontbreken van de waaier-bovenlichten in beide deuropeningen. Twee jaar later zou het schrijnwerk opnieuw veranderen waarbij kleinhouten werden aangebracht in de vensterramen. <https://balat.kikirpa.be/object/110029>

aangebracht. Ter plaatse is aan de sleuven in de raamkozijnen nog te zien dat de oorspronkelijke vensters geen openklappende vleugels hadden, maar schuiframen of zogenaamde guillotin ramen waren.

Alleszins was het exterieur van het herenhuis exemplarisch voor de frivolere en verfijndere afwerking van de Brugse privéarchitectuur in de 18de eeuw, met enige invloed van de rococo- of Lodewijk XV-stijl: een bepleisterde baksteengevel met enkele natuurstenen accenten, en rocaille-motieven ter versiering van hoekpilasters, frontons of sluitstenen.

Gegeerde burgerwoning

Het nieuwe pand zou slechts korte tijd dienen als woning van de koorknapen: na de opheffing van de Sint-Donaasparochie eind achttiende eeuw kwam het herenhuis op de particuliere woonmarkt terecht. Algemeen ontvanger van het Leiedepartement Joseph-Octave Delepierre kocht het vermoedelijk in 1800 als eerste particuliere eigenaar. Het pand werd al snel verhuurd (vanaf 1814) aan prominente bewoners met hun dienstpersoneel, maar bleef wel bijna een halve eeuw in bezit van de familie Delepierre.

De volgende eigenaar was Henry Prignot, ontvanger van de registratie in Brugge. Hij kocht de woning in 1845 en was eveneens eigenaar van het aanpalende huis Mallebergplaats 6 en van het ontvangerskantoor aan het Burgplein, dat grensde aan de achterkant van de panden. Zestien jaar later, in 1861, werd het pand verkocht aan een andere ontvanger van de registratie, Auguste Noë, waarna het bijna honderd jaar in het bezit van zijn familie bleef. Kort na WO II werd de woning verkocht aan de Brugse dokter Louis de Winter, diensthoofd van het Sint-Janshospitaal. Zijn dochter en haar echtgenoot, eveneens een arts, gingen er wonen. In 1977, ten slotte, werd de woning aangekocht door Paul Vanden Bussche, die werkte als restaurator voor de Brugse musea. Na zijn overlijden in 2021 werd Mallebergplaats 4 openbaar verkocht.

Een raadselachtig interieur

Hoewel het interieur van de woning niet mee beschermd is als monument, is het toch erg opvallend, met een grotendeels bewaarde tweeledige indeling, een centrale bordestrap, salons met marmeren schouwen, opvallend lijstwerk, een salon met rijkelijke wandbetimmeringen, houtsnijwerk met muziekinstrumenten en guirlandemotieven, een natuurstenen vloer met zodiak, en wat op het eerste zicht een 18de-eeuwse keuken zou kunnen zijn.

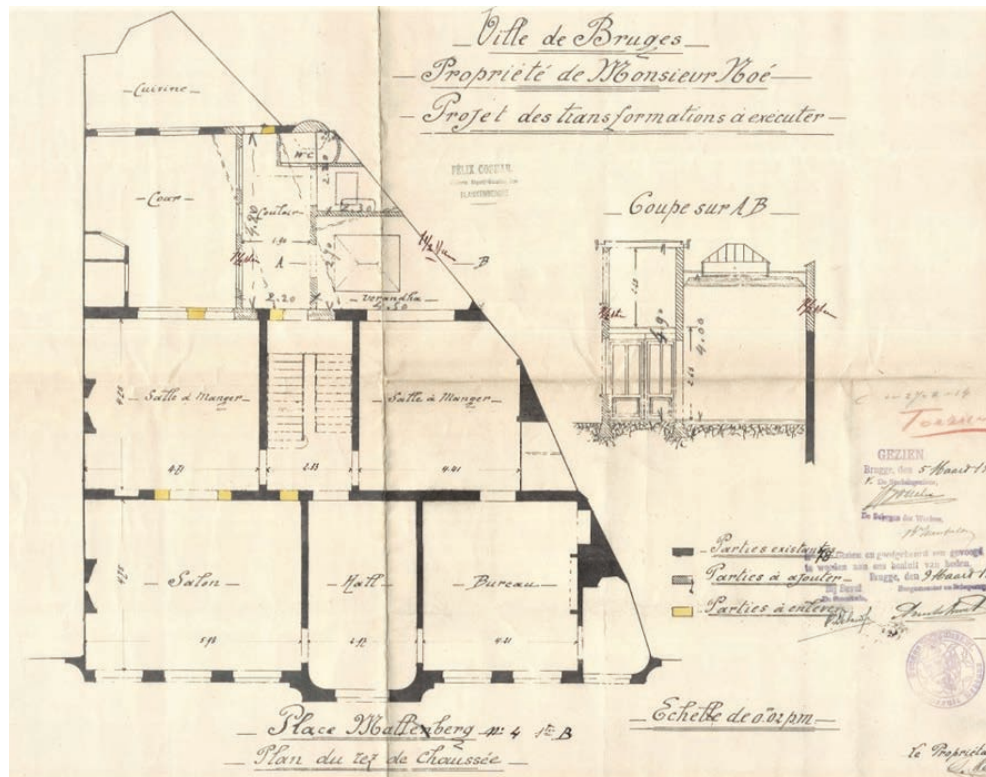
Daarmee lijken alle elementen in de woning aanwezig die men inderdaad in de tweede helft van de 18de eeuw in Brugge zou verwachten. De privébouwkunst in de stad onderging toen impulsen van de Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijlen, op de grens tussen zwierige rococo en statig classicisme. Dat leidde tot woningen gekenmerkt door intiemere salons met geplafondeerde moer- en kinderbalken, rocail-

lestucwerk, kleurrijke marmeren schouwen, en gelambriseerde wanden die zowel met goudleder, beschilderingen als wandbestanden konden zijn afgewerkt. Courante motieven uit deze periode zijn onder meer muziekinstrumenten, vaasmotieven, bloemenranken en guirlandes.

Voor de schouwen zijn in de 18de-eeuwse interieurs blikvangers geworden. Behalve als warmtebron krijgt de schouw ook als versieringselement veel aandacht, met name op het gelijkvloers. De schouwen worden ingepast in de rest van het decor met plafondlijsten en lambriseringen.

Voor de woning Mallebergplaats 4 stelde zich echter vooral de vraag van wanneer de interieurelementen dateerden én of ze zich ook oorspronkelijk in het pand bevonden. Vandaag vind je in het interieur zowel schouwen in Lodewijk XV- (met krullende voluten) als Lodewijk XVI-stijl (met witmarmeren accenten in de vorm van festoenen en rozetten), en zowel met vlakke als met stucwerk versierde schouwboezems. Het oorspronkelijke bestek uit 1756 besteedde al ruime aandacht aan de "Franse schouwen" en we weten dat de aannemer Eugenius Goddyn ook zelf handelde in marmersoorten.

Toch zijn niet alle schouwen in de woning 18de- of 19de-eeuwse oorspronkelijke exemplaren. Zo bleek uit een interview met een vroegere bewoner dat de schouwmantel in het linkse salon vooraan na de Tweede Wereldoorlog is aangekocht bij een brocanteur in Frankrijk. De vierkante sokkels met gecanneleerde halfzuilen, versierd met voluten en acanthusbladen, aan weerszijden van de doorgang naar de achterliggende kamer bleken evenmin authentiek. Ook het opvallende salon achteraan rechts

Stadsarchief Brugge, verbouwdossier nr. 1914/078.

op het gelijkvloers, met de wandbetimmering, de binnenfontein en de centrale natuurstenen vloer met zodiak, blijkt een recente reconstructie, weliswaar vermoedelijk met deels eigentijdse elementen gerecupereerd uit andere panden. In 1945 werd dit rechtergedeelte van de woning immers herbestemd tot een dokterskabinet met wachtkamer, onderzoekskamer en ingemaakte kast. Op de plaats van de huidige "fonteinkamer" werden 80 jaar geleden nog röntgenfoto's genomen in een modern dokterskabinet. De deuropening die vandaag naadloos in de wandbetimmering is opgenomen, dateert in werkelijkheid pas van na de Tweede Wereldoorlog.

De typisch ogende 18de-eeuwse keuken met robuust aanrecht bleek op basis van oude verbouwplannen eveneens niet authentiek. De aanbouw waar de huidige keuken zich bevindt, is pas gebouwd in 1914. Toen kreeg eigenaar Auguste Noë een vergunning voor het verbouwen van de woning, met o.a. het "verbreeden van deuropeningen binnen huize, het afbreken van een doorgang en het bouwen eenen nieuwen badkamer, veranda, enz. op den koer van het huis".

Kunstige Herstelling

Wie is dan verantwoordelijk voor het authentiek ogende interieur van de woning? Dat is de vorige eigenaar Paul Vanden Bussche, die werkte als restaurateur voor de Brugse musea. Hij kocht het huis van de erfgenamen van de weduwe Louis De Winter in 1977. In een brief aan de Stad Brugge in 1986 beschrijft hij het pand als een "door mij eigenhandig totaal in zijn stijl gerestaureerde woning". Die restauratie hield ondermeer een Kunstige Herstelling van de gevel in, waarbij de dakkapel gereconstrueerd werd met voluten, zoals op het oorspronkelijke plan uit 1756.

Op de foto links uit 1977 zien we een nog sobere dakkapel; de foto rechts is een actuele foto. Tijdens de restauratie van 1977-1979 werd het standvenster verhoogd en zijn de flankerende consoles en de bekronende siervaas toegevoegd – "volgens bestaande mouluren en fragmenten", zo vermeldt het archiefdossier.

Maar de renovatiewerken van Vanden Bussche omvatten ook het interieur en de meubilering van de woning. Vanden Bussche schrijft in de jaren '80 hoe hij geprobeerd heeft "van de woning een parel te maken, waarbij geheel eigenhandig de historische identiteit geheel hersteld werd". Daarvoor gebruikte hij een combinatie van nagebouwde en originele interieuronderdelen, meubels en kunstwerken, gerecupereerd uit andere gebouwen.

Soms zijn van de aanpassingen nog fysieke sporen terug te vinden. De goudkleurige stoffen wandbespanning met bloemenmotief in de inkomhal bijvoorbeeld: bij het verwijderen van een stukje muurbekleding, bleken er op de achterliggende bepleistering profieltekeningen in potlood schuil te gaan, aangebracht tijdens de restauratie in de jaren '80.

Hoewel bouwhistorisch onderzoek verschillende raadsels kon oplossen, heeft het toch nog een aantal nieuwe vragen opgeleverd. Waar

komen de wandpanelen met houtsnijwerk met muziekinstrumenten in het achterste rechter-salon of de zware gootsteen in de keuken dan precies vandaan? En wat met die ronde natuurstenen vloer met zodiak? Kom het interieur van de woning, voor het eerst opengesteld voor het publiek, dus zeker eens bewonderen tijdens het Open Monumentenweekend.

Meer weten?

- Rijksarchief Brugge, Sint-Donaas. Nieuw Kerkarchief, nr. 1148.
- Stadsarchief Brugge, bouwvergunningen.
- Beernaert B. & Esther J.P., "Brugge fraai beschouwd", Monumenten & Landschappen, Extra nummer Open Monumentendag 1991, 1991, pp. 34-35.
- Archivolt, bureau voor erfgoedonderzoek, Herenhuis (Mallebergplaats 4, 8000 Brugge). Bouwhistorische nota en waardestelling interieur, Gentbrugge, 2022.
- Archivolt bureau voor erfgoedonderzoek & Peter Bovijn Architecten, Herbestemmingsonderzoek Mallebergplaats 4, 2023
- Esther J., "Het Burgplein en de Mallebergplaats. De huizen en hun bewoners in de 19de eeuw", in: De Witte H. (red.), De Brugse Burg, Brugge, 1991, pp. 271-288.
- <https://balat.kikirpa.be/object/110029>

Godshuis De Meulenaere

foto Jan Dhondt

10

Nieuwe Gentweg 8-22

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

Godshuizen De Meulenaere en Sint-Jozef

Het fenomeen van godshuizen ontstaat vanaf de veertiende eeuw. Ze werden opgericht door gilden of rijke particulieren om oudere hulpbehoevenden een onderkomen te bieden. Het "Rooms Convent" in de Katelijnestraat, opgericht in 1330, is het oudst bewaarde godshuis in Brugge.

De Meulenaere

Het complex aan de Nieuwe Gentweg en Driekroezenstraat omvat twee godshuizen, beide

gesticht in de eerste helft van de 17de eeuw. Godshuis De Meulenaere is het geesteskind van Johanna de Meulenaere, weduwe van Jacob Reyphins. Zij besliste in 1613 om met haar vermogen tehuizen voor arme bejaarde vrouwen op te richten en koos daarvoor de Sint-Salvatorsparochie uit. Na haar dood in 1615 wordt een eerste godshuis door haar aangestelde 'regierders' opgericht in de Dweersstraat, dat later zal verhuizen naar het Hoogste van Brugge en de huidige locatie aan de Nieuwe Gentweg. Het godshuis is bestemd

voor vierentwintig vrouwen en wordt bekend als 'de vierentwintigen'.

In de laatste 60 jaar werden de originele één-kamerwoningen systematisch samengevoegd om grotere woningen te creëren. In 1962 werden ze per twee samengevoegd, van vierentwintig naar twaalf entiteiten, waardoor een deel van de tussenmuren en schoorstenen verdween. In 1974 volgde een reorganisatie waarbij telkens drie originele huisjes gecombineerd werden tot één woning. Deze verdeling naar acht woningen bleef tot op vandaag bewaard, wat betekent dat een groot deel van de aanwezige voordeuren niet meer functioneel is.

Aan de zijde van de Nieuwe Gentweg zit het godshuis verscholen achter een volledig blinde gevel. Opvallend is de toegang, die fraai afgewerkt is met een barokke deuromlijsting in natuursteen. Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw dateert uit 1905 en is van de hand van de Brugse beeldhouwer J. Goossens. Alle huisjes zijn te bereiken via de centrale binnentuin en afgewerkt met tuitgevels met schouderstukken en vlechtingen. Historische foto's uit de 19de eeuw tonen de activiteiten die toen dagelijks in de centrale binnentuin plaatsvonden: de was te drogen hangen of te bleken leggen op het gras, kantklossen,... Tegen de vroegere scheidingsmuur met Sint-Jozef stond ooit een bijgebouw met bergingen en gemeenschappelijke toiletten.

De originele huisjes zijn niet breder dan één deur en raam en hebben slechts een ge-

lijkvloerse verdieping onder zadeldak. De imposante, dubbele schouwen tonen dat de open haarden van twee huisjes telkens rug aan rug geplaatst waren. Elke gevel heeft een korfboogdeur en een groot rechthoekig venster, beide afgewerkt met een afgeschuinde dagkant. Aan de westelijke zijde staat een kapelletje met getoogde barokvensters en glas-in-lood-invulling. Origineel was in elke woning een brede, laatgotische haard en een houten spiltrapje te vinden. Slechts een deel is op vandaag nog bewaard: de trappen zijn voorzien van een ingebouwde kast, de haarden van natuursteen wangen met beeldhouwde figuren.

Sint-Joos of Sint-Jozef

Het huidige godshuis Sint-Jozef werd in 1627 gesticht door Joos Reyphins, broer van Jacob en schoonbroer van Johanna de Meulenaere. De familie Reyphins bekleedde in de 14de, 15de en 16de eeuw verschillende openbare ambten in Brugge, als schepen, raadslid, hoofdman, of baljuw. Het godshuiscomplex, bestaande uit een beluik dat werd omgebouwd tot tien kleine godshuisjes in de Nieuwe Gentweg, kreeg door Reyphins toen de naam Sint-Joos mee, naar hemzelf vernoemd. Het werd in gebruik genomen in 1637 en was bestemd voor tien weduwnaars of "jonkmans". Door het aantal huisjes werd het godshuis in de volksmond 'de tientjes' genoemd. De weduwnaars moesten, om in aanmerking te komen voor opname in de huisjes, minstens 50 jaar oud zijn.

In 1874 worden de nummers 24, 26 en 28 afgebroken en herbouwd, onder meer met een zadeldak en twee vensters aan de kant van de Driekroezenstraat. In 1876 wordt de kapel verkleind in functie van het uitbreiden van het complex met één extra woning. Vanaf 1905 wijzigt de naam van dit godshuis: de stichting Sint-Jozef, in 1699 opgericht door Maria Wouters en origineel in de Oostmeers gevestigd, wordt met haar vijf toenmalige bewoonsters naar hier overgebracht. Het godshuis Sint-Joos verhuisde op zijn beurt naar een splinternieuw complex gelegen aan de Hendrik Consciencelaan (nrs. 2 tot en met 11). In 1951-1952 worden vensters met een heel eigen vormgeving aangebracht in de toen nog blinde achtergevel in de Driekroezenstraat, naar ontwerp van architect De Pauw.

De toegang tot het godshuis is afgewerkt met een laatgotische, met rijke profileringen afgewerkte korfboogingang, waarboven een later ingebrachte nis met Sint-Jozef. De huisjes zijn hier minder homogeen en niet voorzien van tuitgevels. Naast eenlaagse huisjes, is er ook een volume van twee bouwlagen waarin onder meer een kapel zit. De kapel is toegankelijk via een tudorboogdeur met afgeschuinde dagkanten en daarboven een spitsboogvenster met zelfde afwerking.

Verleden en heden

Op het einde van de 18de eeuw, na de Franse Omwenteling, komen alle godshuizen onder het bestuur van de Commissie van Burgerlijke Godshuizen (opgericht op 7 oktober 1796) terecht, die later van naam wijzigt naar respectievelijk COO (Commissie voor Openbare Onderstand), het OCMW (Openbaar Centrum Maatschappelijk Welzijn) en het huidige Mintus. Daardoor is hun originele functie, sociale huisvesting, op heden nog steeds aanwezig. Het volledige godshuizencomplex is beschermd wat betreft gevels en bedaking sinds 1974. De laatste grondige restauratie dateert uit 1980-1982. Toen verdween de vroegere scheidingsmuur tussen beide godshuizen. Intussen dringt een nieuwe grondige restauratie zich op: daarbij worden enerzijds de gevels en bedaking gerestaureerd en anderzijds de woningen intern gerenoveerd.

Deze tekst werd overgenomen uit het beheersplan 'Godshuizen De Meulenaere en Sint-Jozef, Brugge', opgemaakt door BUREAU B. DELAEY CONSERVATIEARCHITECTEN bvba (2019).

Als beheerder van verschillende Brugse godshuizen kent Mintus – als incarnatie van het Brugse OCMW – een rijke traditie. De ruim dertig godshuizen in eigendom werden in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw nog grondig gerenoveerd. Bij deze renovatieronde lag de nadruk vooral op het verbeteren van het comfort voor de sociaal minder sterke bewoner. Bij de op til zijnde ronde verschuift dit. Intussen is duurzaamheid en het energetisch aspect niet meer weg te denken bij de renovatie van het patrimonium. En hoewel erfgoed in het verleden niet altijd hand in hand ging met energetische ingrepen, is de laatste jaren de tendens merkbaar naar meer doorgedreven energetische renovaties, ook bij beschermd erfgoed.

Enerzijds zijn de geesten gerijpt, de woelige energiemarkten van de afgelopen jaren zijn hier niet vreemd aan. Maar anderzijds is de bouwtechnische markt ook voldoende geëvolueerd om beschermde panden met respect voor hun geschiedenis van een energetische performantie te voorzien. Monumentenglas met een luchtledige spouw, isolerende pleisters, aerogels, het zijn allen (relatief) nieuwe toepassingen die een energetische renovatie van erfgoedpanden realiseerbaar maken. Naarmate deze materialen meer doorgang vinden, worden ze ook betaalbaarder. Ook op gebied van technische installaties staat de sector niet stil. Warmtepompen zijn niet meer weg te denken, ventilatie is de norm. Daarenboven wordt ook voortdurend onderzoek gevoerd naar andere en betere materialen en technieken.

Van het godshuis De Meulenaere & Sint-Jozef zijn zowel de gevels als de daken beschermd, wat inhoudt dat de ingrepen voor een energetische renovatie sterk gereguleerd zijn. Hierdoor werd geopteerd voor een binnenisolatie uit kurkpleister en voorzetramen met dubbele beglazing. Verwarming verloopt via water-water warmtepompen die gevoed worden door grondboringen. Ventilatie in een gesloten systeem gebeurt via de bestaande schoorstenen, zonnepanelen worden buiten het zicht opgesteld. Allen zijn het ingrepen die het uitzicht niet wijzigen. Kortom: na de grondige renovatie én restauratie zal dit godshuis terug stralen in zijn oorspronkelijke pracht, met een hedendaags prestatieniveau. En zullen de woningen – niet onbelangrijk – hun sociale rol opnieuw kunnen opnemen. Een rol die ze al eeuwen vervullen.

Jan Arteel, Projectleider bouw Mintus

Passantenhuis Onze-Lieve-Vrouw van Nazareth, Magdalenagasthuis

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

Een korte geschiedenis

De oudst gekende vermeldingen over deze site hebben het over een stenen love of gebouw waar begin 14de eeuw een passantenhuis wordt ondergebracht. Het passantenhuis met de kapel zou door de begarden – soort mannelijke begijnen – worden bediend. Op het eind van de 16de-eeuw krijgt het passantenhuis nieuwe burens. De aloude Magdalenalopropierie op Sint-Andries moet wijken voor een vrij schootsveld van de Brugse stadsverdediging en verhuist naar de Garenmarkt. Beide godshuizen blijven naast elkaar bestaan en staan gekend als de verenigde godshuizen van OLV-van-Nazareth en Magdalena. In

1617 wordt het patrimonium langs de Nieuwe Gentweg aanzienlijk uitgebreid met een nieuwe hospitaalvleugel. Tijdens de 18de-eeuw wordt het complex – en zeker de kapel – aanzienlijk gemoderniseerd en aangepast aan de smaak van de tijd. Vanaf 1737 brengt men van overheidswege in een deel van de gebouwen het mannentuchthuis onder, de kern van het latere penitentiair complex in de Werkhuisstraat. Na de Franse overheersing komt de hospice leeg te staan. Een deel wordt tijdelijk gebruikt door de Assebroekse parochie-zonder-kerk, Sint-Catharina, en geeft aanleiding tot de uitbouw van de Magdalenaparochie. Na een korte passage

van de Commissie voor Burgerlijke Godshuizen koopt op het eind van de 19de eeuw het Rijk de site en brengt er een vrouwengevangenis onder. In 1903 verhuist deze gevangenis naar de zogenaamde 'Refuge' in Sint-Andries. Na de Eerste Wereldoorlog brengt de Stad noodwoningen onder in het oude en leegstaande gasthuis. Een ongeluk in een van de noodwoningen veroorzaakt in 1928 brand en legt de kapel en het gasthuis uit 1617 in as. In de jaren 1930 restaureert de stad Brugge de gevels en bedaking van het afgebrande karkas. Vanaf de jaren 1950 tot 2017 zit het Koninklijk Technisch Atheneum op deze plek. Sinds 2021 werkte de Stad aan de restauratie van de resterende historische volumes. Gerestaureerd en aangepast aan de noden worden de resterende gebouwen van de verenigde godshuizen binnenkort in erfpacht gegeven aan de Sint-Andreasschool.

Restauratie

In aanloop van de geplande restauratie duikt de dienst voor Monumentenzorg in 2017 in de archieven. De resultaten van dat historisch onderzoek kan je nalezen in onze brochure van Open Monumentendag 2018. Tijdens de vooronderzoeken en restauratiecampagne zelf kan dus heel wat gelinkt worden aan de gekende bouwgeschiedenis van het pand. De diepgaande restauratie brengt echter ook heel wat nieuwe elementen naar boven die een nieuwe blik werpen op de bouwgeschiedenis van de hospice.

Archeologie

Zoals bij elke grootschalige ingreep in de bodem onderzoeken archeologen – in casu de collega's van Raakvlak – de ondergrond in en rond het complex. Tijdens de graafwerken vindt men onder andere delen van een 19de-eeuwse vloer en enkele onleesbare grafplaten. Beide vondsten kan men in verband brengen met de bewaarde archiefdocumenten. De altaarbasis in Doornikse kalksteen in de hoofdkapel blijkt uiteindelijk een betonnen plaat te zijn.

Bouwhistorie

Vroeg-gotische fase

De oorspronkelijke kapel wordt volgens de meeste bronnen ingewijd op 16 januari 1430. De kapel met haar vroeg-gotische kenmerken lijkt evenwel ouder.

Het bedehuis is net als het achterliggend, zogenaamd passantenhuis, gebouwd in baksteen met afmetingen van 24,5 x 11,5 x 5,5 cm, gemetseld in staand verband met de lagenmaat 63. Dit soort baksteenmetselwerk wordt vaak in de tweede helft van de 14de eeuw geplaatst.

Bouwsporen vrijgelegd tijdens de restauratiewerken tonen aan dat de georiënteerde kapel samen met het zogenaamde passantenhuis werd gebouwd. De noordelijke kapel of deze aan de straatzijde is het best bewaard en heeft een rechthoekig grondplan met een vijfzijdig koor. In de zuidelijke beuk, juist achter het altaar, wijzen sporen op een hoog spits-

boogvormig venster met rondstaafomlijsting, vergelijkbaar met de koorvensters van de noordbeuk. Ook aan de binnenzijde van het passantenhuis werden gelijkaardige sporen vastgesteld. Het is echter niet duidelijk of het bouwwerk verbonden aan deze kopse gevel zich ter hoogte van de sacristie bevindt of juist daar tegenover, op de plek van de huidige zuidelijke beuk.

Naar aanleiding van de restauratie van het baksteenmetselwerk heeft men de buitenmuren ontdaan van de verschillende afwerkingslagen, voornamelijk kalk- en latexverven en de gepekte sokkel. Op deze manier kunnen we het fraaie portaal in Doornikse steen beter waarnemen. Deze is opgebouwd uit gestapelde, rechthoekige stukken Doornikse steen voorzien van een uitgewerkte peerkraallijst die eindigt in zeer fijne knoppenkapitelen met een blad- of bloemmotief. Aanvankelijk is de spitsboog van het portaal afgedekt met een archivolt of waterlijst in dezelfde steen, maar deze heeft men later duidelijk afgekapte en vervangen door een nieuwe waterlijst in kalkzandsteen met een heel bijzondere kruisbloem. Vermoedelijk in diezelfde 16de of 17de eeuw construeert men de witstenen korfboog en het fijne bakstenen metselwerk met uitgespaarde beeldnis (hoogstwaarschijnlijk voor een beeld van OLV-van-Nazareth).

Hoger tegen de dakrand vindt men op verschillende plaatsen gebeeldhouwde aanzetstenen van het bogenfries. Net boven het portaal zitten rechts restanten van een stel omhelzende vrienden die naar beneden kijken. De kopjes waren te ver vergaan en sneuvelden definitief tijdens de reinigingswerken. De linker kraagsteen in witte natuursteen is uitgewerkt als een kop voorzien van loverwerk. Verder in de

straatgevel zien we gelijkaardige, doch volledig weg geërodeerde koppen.

Heel bijzonder zijn de basissen en kapiteeltjes van de vijf spitse koorvensters. De ornamenten zijn voorzien van weelderig loofwerk. Aan de buitenzijde zijn ze in witte natuursteen uitgewerkt, terwijl men in het koor deze elementen vaak in baksteen ziet uitgevoerd zitten. Men moet de vensters, getuige de sporen in het zuidelijk koorvenster, voorstellen als tweelichten met een centrale deelzuil in baksteen. De koorvensters worden later gedicht. Mogelijk zijn in dezelfde fase ook de steunberen tegen het koor aangebracht.

Ook binnenin heeft men tijdens de recente werf de bestaande afwerking weggenomen tot op de originele drager. Een groot deel van de binnenaafwerking was terug te voeren op de restauratiewerken van 1930. De naakte bakstenen muren bieden de kans de oorspronkelijke vroeg-gotische vensterritmering op papier te reconstrueren op basis van een aantal bewaarde muursporen. Op de vensterlijsten van het koor kon men hier en daar originele schilderijen terugvinden, met name monochroom rood en oker, of de gangbare kleurstelling uit die periode.

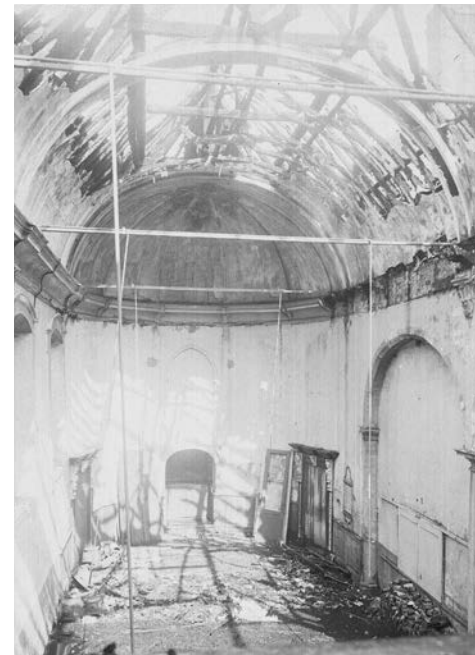
In het koor kunnen we tijdens de restauratiefase tal van nissen en grotere, muurkasten waarnemen. Mogelijk dienden sommige ervan als sacramentskast (voorloper van het

tabernakel waarin het H. Sacrament wordt bewaard). Van een piscina of lavabonis resten geen sporen.

De huidige vensters zijn in de 18de eeuw aangebracht ter vervanging van oudere spitsboogvensters. Wederom muursporen verschaffen meer informatie over de ritmering en geleding van die oorspronkelijke 14de-eeuwse vensters, althans toch voor wat de straatgevel betreft. Bij de binnenrestauratie heeft men ervoor gekozen de vrijgekomen elementen uit de vroegste bouwgeschiedenis als getuige zichtbaar te houden en dus niet weg te pleisteren.

17de-eeuwse fases

De brand van 1928 verwoest beide kapellen en het 17de-eeuwse hospitaal in het verlengde van de kapel. Zoals in de eerdere bijdrage besproken heeft de Stad Brugge in 1933 dan toch de historische gebouwen gerestaureerd, maar houdt men de vinger stevig op de knip en beperkt de restauratie zich tot de buitenschil. De gedateerde standvensters van de 17de-eeuwse hospitaalvleugel blijken kort na de brand in voldoende bouwfysische staat om ze te behouden aan de straatzijde, maar te slopen aan de andere zijde. Bij de huidige restauratie heeft men er niet voor gekozen om die laatste opnieuw te reconstrueren. De standvensters aan de straatzijde zijn in 2017 echter al jaren in verval. Uit de recente restauratiewerf blijkt ook dat deze vensters na de brand nauwelijks tot niet werden hersteld. Immers, minstens één standvenster steunde nog op de verkoelde balkenconstructie. De vensters zijn echter dermate verteerd dat enkel opnieuw opmeten de enige optie is. Vooral het fijne maaswerk verdient bijzondere aandacht. Via diverse

meetapparatuur worden de verschillende onderdelen van het maaswerk vervaardigd en op een plan in ware grootte gelegd om tot een zo getrouw mogelijke reconstructie te komen. Bouwhistorisch onderzoek had de namen van de beeldhouwer en schilder van het Magdalenaabeeld boven de toegangspoort teruggevonden. De Magdalena met de zalfpot, de beschermheilige van de leprozen, is gemaakt door architect-beeldhouwer Jheronimus Stalpaert en is voor het eerst gepolychromeerd door schilder Joos Verbrugghe in 1617-1618. In het kader van de restauratie wordt dit beeld ontdaan van de latere kalkschilderlagen om de oorspronkelijke pracht terug te tonen. In het 'nieuw' hospitaal van 1617 blijft het

aantal interessante bouwsporen, vrijgelegd tijdens de restauratie, beperkt tot een aantal aanwijzingen van gedichte, vroegere doorgangen. Wat wel nog *grosso modo* origineel is, is het algemene grondplan met de ruime hospitaalzaal en vervolgens achter het 17de-eeuwse ingangsportaal de voornaamste gang naar de achterliggende, reeds lang verdwenen meesters- en dienstgebouwen. Sinds de laatste werken heeft de doorgang opnieuw Brabantse dallen als vloer.

De vroege 17de-eeuw was zeker ook voor de kapel van belang. Naast de bestaande kapel van OLV-van-Nazareth, bouwt men in 1617-1618 een nieuwe beuk, gewijd aan Maria-Magda-

lena. Een groot deel van de oorspronkelijke zuidmuur van de oudste kapel zou toen doorbroken en vervangen zijn door een driedelige arcade op zuilen. De zuilen zijn tijdens de restauratie ontdaan van hun loshangend pleisterwerk. Dat resulteert in een halfzuil in baksteen, een tweede halfzuil bestaande uit een amalgaam van gerecupereerde witstenen elementen en twee monoliete zuilen in arduin (eerder uit de 18de eeuw). Omwille van het samenhangend totaalbeeld van de 18de-eeuwse ruimte en de historische uitvoeringswijze besluit men uiteindelijk deze natuurstenen elementen opnieuw aan te kleden met een fijne pleisterlaag en een verflaag.

In het oudste deel van de kapel worden tot slot de resten van een typisch 17de-eeuwse deuromlijsting teruggevonden. De omlijsting is uitgevoerd in baksteenmetselwerk met het gekende uiterst fijne voegwerk op verfijnd uitgewerkte basissen in witte natuursteen. De deur geeft rechtstreeks toegang tot de achterliggende sacristie. Ondanks een later ingebrachte betonlatei zat er boven nog een restant van de oorspronkelijke Tudorboog waarmee het deurtje was afgewerkt. Andere interieurelementen die ons gekend zijn van de foto van de brand van 1928 zijn helaas niet meer teruggevonden, zelfs niet als negatief spoor.

De (her)inrichting van het gebouw tegen beide koren mag men eveneens in de vroege 17de eeuw situeren. Op het opmetingsplan van 1737 staat dit gebouw opgetekend als sacristie. Een aantal interieurelementen laten ons echter de vraag stellen of het gebouw zelf niet ouder is. Naast het hoger vermelde baksteenmetselwerk worden beide bouwlagen overdekt door bewaarde moer- en kinderbalken. Tijdens de recente werken werd een groot deel van die zol-

deringen blootgelegd. De samengestelde balkenlaag blijkt over spreidseel te beschikken en is geheel in een donker olijfgroen geschilderd (thans bewaard, maar onder verlaagd plafond). Het gebruik van balksloffen met zware nagels die samen met de rozetjes een bloemmotief vormen, gecombineerd met het spreidseel, doet ons aarzelen omtrent de datering. Ook de vensterkorf in de overigens blinde straatgevel (zijde Jakobinessenstraat) lijkt ons eerder voor te komen vóór de 17de eeuw.

Achter het getralied venster zit in elk geval het oudste houten raam van dit complex, met name één met een raamkader met een tweedelig luikje aan starthengsels (17de-eeuw of ouder). Er net boven, zitten hoger in de geveltop de sporen van een verdwenen, rond venster.

De zichtbare zuidgevel van dit pand zit daarentegen overduidelijk in de vroege 17de-eeuwse sfeer. Bemerkt er de centrale nis met Tudorboog en vooral de dakkapellen met maaswerk, vergelijkbaar met de hospitaalvleugel uit 1617.

naer de nieuwe gouste in de 18de eeuw

Uit de bouwgeschiedenis weten we dat de kapel in de 18de eeuw tweemaal werd verfraaid. De eerste keer had het betrekking op de bouw van twee nieuwe altaren door Hendrik Pulinx de Oudere (1738).

Van de altaren rest enkel het zuidelijke. Het noordelijke staat nu, na een jarenlang onderkomen in de Refuge, in Vilvoorde. Het zuidelijke altaar wordt in de periode van het KTA verstoppt en beschermd achter een bakstenen muur. Het altaar heeft de brand waarschijnlijk goed doorstaan door het feit dat de zuilenarcade destijds grotendeels was dichtgemetseld. In

elk geval is het altaar redelijk ongeschonden tot ons gekomen. Bij de conservatie ervan heeft men ervoor gekozen het altaar de blijvende getuige te laten van die brand. De marmeren constructie is slechts daar aangevuld waar het stabiliteitsgewijs het meest aangewezen is. Het volledige altaar is stofvrij gemaakt en gereinigd. Toch verwijzen de roetsporen en de ruïneuze toestand nog duidelijk naar de verwoestende brand.

De laatste grote verbouwingswerken uit de 18de eeuw hebben betrekking op de volledige kapconstructie van de kapellen (1768). Eigentijdse experts waren tot het besluit gekomen dat de toenmalige dakkap sterk versleten was en dat het goedkoper en beter zou uitkomen deze integraal te vervangen door een nieuwe

kap. De bewaarde rekeningen beschrijven het volledige verbouwingsproces. De kapel wordt dan wat hoger opgemetseld en voorzien van een nieuwe dakstructuur. Deze structuur is speciaal opgebouwd in functie van het nieuw te voorziene plafond in pleisterwerk. De brand van 1928 legde echter alles in puin. Hoewel de plannen van 1930 wijzen op de reconstructie ervan werd het finaal nooit uitgevoerd.

Bijna honderd jaar later, maakt men die keuze wel. De bestaande dakkap werd verwijderd en vervangen door een gelijkaardig type als op plan was terug te vinden. Samen met de erfgoedconsulenten van Brugge en Vlaanderen, de betrokken architect van LMS en Pol Standaert is gezocht naar een zo getrouw mogelijke reconstructie van het pleisterwerk. De plannen en de enige foto van juist na de brand geven samen met negatieve sporen op de binnenwanden voldoende informatie voor de reconstructie van het lijstwerk en de gordelbogen. Minder zekerheid is er over de juiste vormgeving van de consoles of rocaillestenen onder het lijstwerk. Op basis van de zeer summiere tekeningen en de enige foto heeft men een rocaille uitgewerkt die qua vorm en verhouding goed zit, maar bewust in detaillering oppervlakkig is gehouden.

De brand van 1928 markeert tot op vandaag een zware cesuur. Over het uitzicht van het vroegere gasthuis zijn we naast de aangehaalde bronnen niet geïnformeerd. Voor het vernieuwen van de ramen van het historisch geheel is gekozen om terug te grijpen naar het raamtype dat men in de jaren 1930 in het pand heeft gestoken. De deuren en poorten daarentegen zijn maximaal behouden en hersteld, evenals de glas-in-loodpanelen van de kapelvensters.

Brouwerij Floor

12

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Oude Zak 1

De oudste vermelding van de bebouwing op het perceel op de hoek van de Ezelstraat en Oude Zak dateert uit 1580. Toen reeds was er sprake van een brouwerij en samen met de woningen met respectievelijk de huisnamen De Ezele en De Sterre was ze op dat moment in het bezit van de weduwe en erfgenamen van Cornelis Blommaert. Tot in de tweede helft van de 18de eeuw is er een brouwerij gevestigd maar dan koopt katoendrukker Francois Boutens het pand in 1764. Hij laat vermoedelijk een katoendrukkerij bouwen achteraan het perceel, die te zien is op het laat 18de- en begin 19de-eeuws kaartmateriaal.

Eind 18de eeuw kwam het pand in het bezit van Jacques Charles Clinckaert, een rentenier uit Brugge die het hoofdvolume aan de Ezelstraat nog voor 1835 verbouwde: de basisstructuur van de twee 16de-/17de -eeuwse diephuizen aan de Ezelstraat werd behouden, maar verbouwd tot één herenwoning met lijstgevel onder schilddak. Circa 1835, als het pand in bezit is van de weduwe van Maximilien Van Lede en hun kinderen, wordt geen brouwerij of katoendrukkerij meer vermeld.

Vanaf het midden van de 19de eeuw zijn een aantal historische plannen bewaard gebleven in het stadsarchief. Zo diende Henri Van Severen in 1859 een bouwaanvraag in om achteraan het perceel een nieuw volume van twee bouwlagen te bouwen naar ontwerp van architect Alleweireldt. Daartoe werd ook de tuinmuur aan de Oude Zak licht verhoogd. Hoogstwaarschijnlijk hangt deze bouwfase samen met het oprichten van een tuinmuur aan de reizijde en een bijzonder tuinpaviljoentje met opmerkelijke beglaasde daklantaarn en vensteropeningen met afgeronde bovenhoeken. Het geheel is goed te zien op foto's uit

1896 en 1905. Rond dezelfde periode werd ook het woonhuis gerenoveerd. Tal van interieurelementen in een late empirestijl getuigen hier van.

Een nieuwe brouwerij

In 1896 kwam het pand opnieuw in handen van een brouwer, Alfons Floor. Aan het begin van de Oude Zak verwijst een medaillon met de letter F bovenaan een raam nog steeds naar deze eigenaar. Hij vat het ambitieuze plan op om een volledig nieuwe brouwerij te bouwen. Op 22 mei 1907 wordt een vergunning verleend voor het volledig onderkelderen van

de koer en het optrekken van een paardenstal met mestput. De ruime kelder omvat vijf verschillende ruimtes en is ook verbonden met de kelder van het woonhuis. De nieuwe stal wordt tegen het 19de-eeuwse tuinpaviljoentje gebouwd, dat nu als toilet aangeduid wordt. Uit deze periode dateert vermoedelijk dus de huidige afwerking met tegels aan de binnenzijde.

Kort nadien, op 10 juni 1907, volgt de vergunning voor de nieuwe brouwerij. Het ontwerp was van de hand van de *'Bouwkundige der werkhuizen De Coster - Van de Velde'* uit Tielt. Het uiterst functioneel bakstenen gebouw telt vier bouwlagen onder een zadeldak. De

vloerconstructies bestaan uit troggewelven: kleine bakstenen gewelven gemetseld tussen metalen liggers, doorgaans I-profielen. De gewelven dragen per verdieping telkens van de zijgevels naar een dubbel I-profiel, dat centraal door het gebouw van voor- tot achtergevel loopt en op elke verdieping bijkomend ondersteund wordt door één enkele gietijzeren kolom. De dakconstructie bestaat uit metalen spanten, samengesteld uit I-profielen. De gevels werden opgetrokken in ongeschilderd en verankerd metselwerk. Kleine vensteropeningen kregen een licht gebogen strek, grotere gevelopeningen werden overspannen met een metalen profiel. Fraaie metalen consoles dragen de buitenpasserelle aan de eerste verdieping. Het imposante schouwlichaam, dat door alle verdiepingen heen loopt, is ook bovendaks nog steeds intact. Net als het aanwezige schrijnwerk, dateert ook de poortopening aan straatzijde met stalen ligger als latei en bakstenen ontlastingsboog nog uit 1907.

De plannen en doorsneden geven aan waar de belangrijkste brouwtoestellen een plaats kregen. Halverwege kelder en gelijkvloerse verdieping werd een grote generator voorzien. Op de eerste verdieping moet het een drukte van jewelste geweest zijn. We vinden er een zogenaamde 'gielbak', waarin het bier 'begist' werd, maar ook een roerkuip, moutpomp en warmwaterketel. Naast een afgesloten 'machienplaats' staat de stookinstallatie voor de bierketel, die twee verdiepingen hoog is. Een verdieping hoger is er de 'macérateur' ('macérer' betekent weken) en een afzonderlijke hopzolder en zelfs een slaapkamer. Het koelschip is het enige toestel dat in het gebouw bewaard gebleven is: het is een gietijzeren kuip die uit verschillende modules (7x4)

bestaat die met bouten en moeren aan mekaar gezet werden. Eén module draagt de naam van de fabrikant: wederom is dit De Coster - Van de Velde uit 'Thielt'. De centrale elementen zijn vlak, de modules aan de rand voorzien van een opstand van circa 20cm. De warme wort werd hier gekoeld, vandaar dat hier grotere vensteropeningen met open lamellen geplaatst werden.

Ook de twee originele gietijzeren trappen zijn opgebouwd uit verschillende identieke volumes. Voor de vloeren werden veelal tegels gebruikt van de tegelfabriek van Louis Escoyez uit Tertre (vlak bij Mons), gespecialiseerd in industriële tegelvloeren.

Wat na 1907?

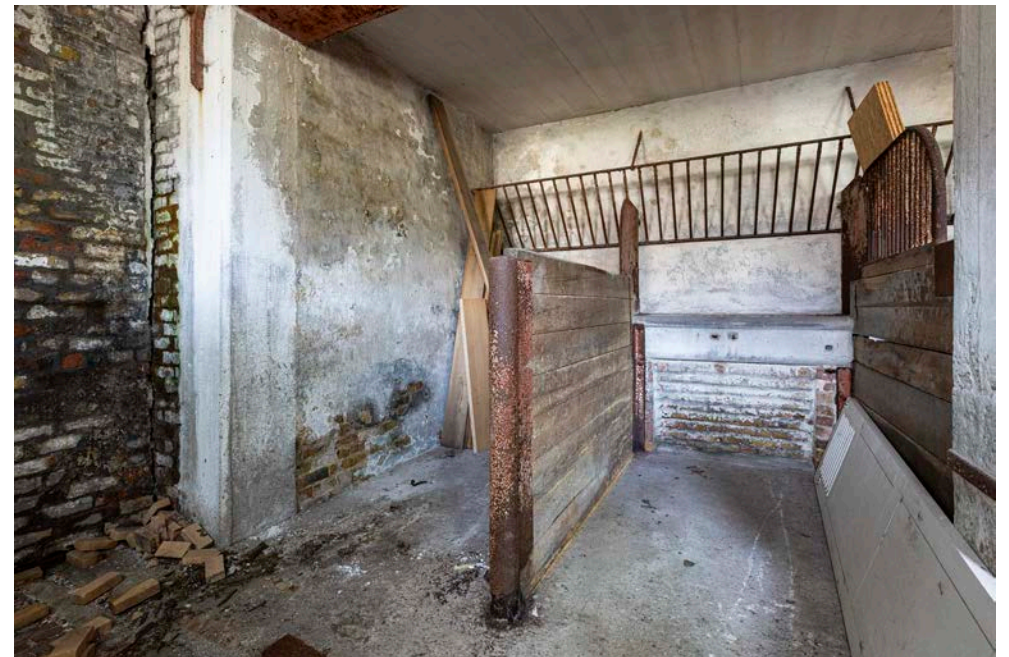
Reeds kort na de afwerking van de nieuwe brouwerij, in 1912, koopt Oscar Van Houtryve van brouwerij Den OS in de Raamstraat het complex aan de Oude Zak voor zijn dochter Hélène en zijn schoonzoon Albert Van Caillie. Zij brouwden er het Phenix bier tot 1931, waarna de ketels voorgoed werden stilgelegd. Albrecht Van Caillie, hun zoon, verdeelde er nog enige tijd bieren van het merk *Haecht*. Later werkte ook Joseph Floor hier. Hij was nazaat van de familie Floor van de gekende Brouwerij De Roos (met vestiging in Rozendal met latere uitbreiding in de Groenestraat), die in 1932 failliet ging.

Een bouwdoossier uit 1933 toont nog hoe men het volume tussen de brouwerij en het water verbouwde en ophoogde. Op de gelijkvloerse verdieping werd hier later een paardenstal ingericht, waarvan de paardentroggen, tussenschotten en metalen hooiruiven nog steeds aanwezig zijn. Tot het einde van de 20ste eeuw waren op de binnenkoer nog een kraan met manuele bediening bewaard en delen van een lopende band in het interieur. In 2004 werd het complex met brouwerswoning, ketelhuis, paardenstallen en tuinpaviljoentje omwille van zijn artistieke en architectuurhistorische waarde beschermd als monument.

Na jarenlange leegstand heeft het brouwerijgebouw nieuwe eigenaars die het pand wensen op te splitsen in vier entiteiten en een gemeen-

schappelijke kelderruimte. Zij plannen de omvangrijke restauratie eerstdaags aan te vatten.

Deze tekst is grotendeels gebaseerd op het beheersplan van het complex, opgemaakt door Architectenbureau Dugardyn en bouwhistoricus Anneleen Cassiman, 2023

Huize Minnewater

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

13

Professor Dr. J. Sebrechtsstraat 1

In 1892 werd dit majestatische gebouw als gasthuis voor hulpbehoevende en ongeneeslijk zieke vrouwen geopend. Haar geschiedenis is verbonden met de Zusters van Liefde die sinds 1820 in Brugge actief waren. Twee zusters van de oorspronkelijke congregatie (Loven-degem, 1803) namen hier de taak op zich om oude, zieke en hulpbehoevende vrouwen te verzorgen. Aanvankelijk huurden ze het huis Oude Burg 21, maar vrij snel konden ze het voormalige kartuizerinnenklooster in de gelijknamige straat gebruiken (thans politiekantoor). Het vroegere klooster kwam via schenking in het bezit van de Commissie Burgerlijke Godshuizen (voorloper van het huidige Mintus). De nood bleef echter groot en de gebouwen in de Kartuizerinnenstraat bleken al gauw te klein. In 1849, bijvoorbeeld, werden er 100 vrouwen verzorgd door slechts 16 religieuzen. Jarenlang zocht men een nieuwe, meer geschikte locatie.

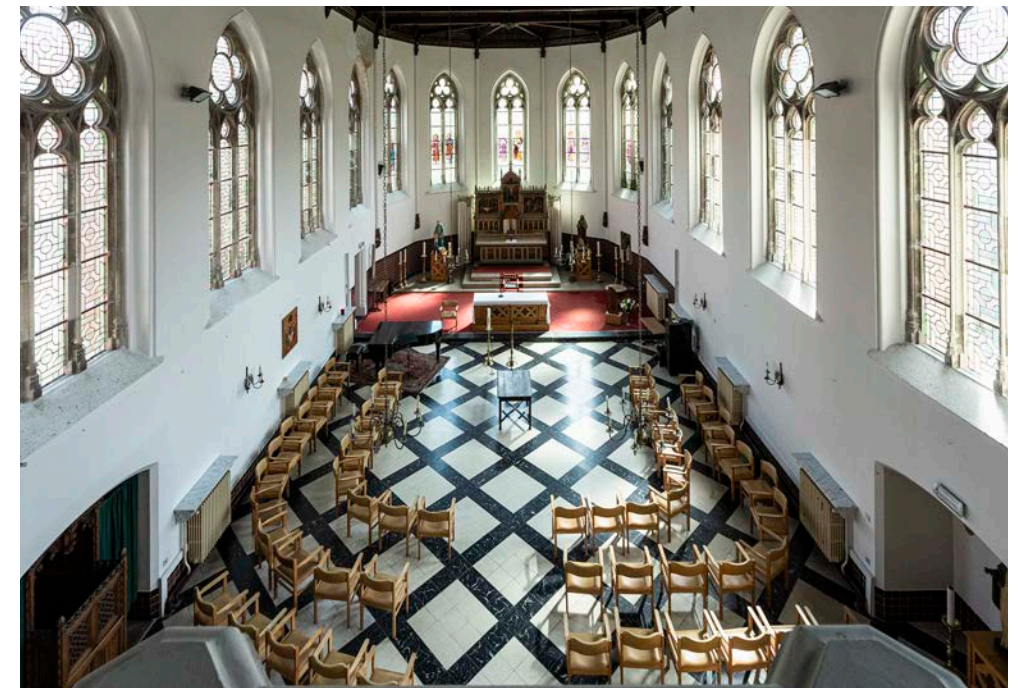
De oplossing kwam er pas in 1880 toen de Commissie besliste om een nieuw complex te bouwen voor de Zusters van Liefde en hun caritatieve instelling. Stadsarchitect Louis Delacenserie kreeg de opdracht het gasthuis te ontwerpen. Binnen het vooropgestelde budget van 800 000 frank diende de nieuwe verpleeginrichting 132 zieke vrouwen en 72 kinderen onder te brengen en voorzag ook huisvesting aan 16 betalende vrouwen, de zogenaamde pensionnaires. Ook de bouwplaats lag vast: een vroegere bleekweide achter het Begijnhof van ruim 2 hectare. Het nieuwe gebouw verrees vanaf 1886 parallel aan de zogenaamde doorgang van het begijn hof, een bestaande weg die in 1890 werd verbreed en later de toepasselijke naam 'Gasthuisstraat' kreeg.

De nieuwe verzorgingsinstelling werd gebouwd volgens de toen gangbare hospitaaltypologie van een langgerekt hoofdgebouw waarop haaks een aantal ziekenzalen zijn ingeplant. Vergelijkbare sites zijn bijvoorbeeld het toen pas voltooide Burgerlijk Hospitaal te Gent van Adolphe Pauli (1880) of de rationalistische hospitaaluitbreiding van Sint-Jan, hier te Brugge, door architect Alleweireldt (1856-1864). Eigen aan zijn pittoreske, neogotische stijl vormt Delacenserie de gevels door een spel van langs- en haakse topgevels en verspringende bouwhoogtes. De langgerekte en noordelijk georiënteerde hoofdgevel wordt door de terugspringende toegangspartij opgedeeld in twee langsvleugels: oostelijk waren de kloostertvertrekken ondergebracht, centraal de

onthaalfaciliteiten met dwars erop de kapel en in de westelijke vleugel waren diensten en hospitaalaanhorigheden ondergebracht met loodrecht erop vier ziekenzalen. Het oorspronkelijk opzet voorzag een kinderafdeling en een oogkliniek, maar nog tijdens de bouw kwamen men hierop terug.

Het volledige trapeziumvormige terrein werd ommuurd en tegen de oostelijke muur voorzien van dienstgebouwen met conciërgerie. De fraaie directeurswoning werd aan de overzijde, op het einde van de straat gebouwd. Met de bouw van het imposante pand op de hoek met Oostmeers werd het complex voltooid en in 1892 plechtig gewijd als Sint-Antoniusgesticht door bisschop Faict.

Het nieuwe gasthuis kon uiteindelijk 213 vrouwen onderdak geven. 35 woonden op kamers, 128 verbleven in de ziekenzalen en nog 50 konden op de zolder ondergebracht worden. Meestal was er een gemiddelde van 145 patiënten.

Een gedwongen verhuizing op het eind van de Eerste Wereldoorlog en de tal van 'praktische moeilijkheden' in de naoorlogse jaren leidde er toe dat de Zusters van Liefde in 1933 verkozen om Brugge definitief te verlaten.

Door toedoen van dr. Joseph Sebrechts, die reeds lang pleitte voor een heelkundige afdeling, werd het gasthuis in 1935 bij het Sint-Janshospitaal gevoegd. Het Sint-Janshospitaal kampte immers met overbevolking en de ingebruikname van het gasthuis leek de meest logische oplossing. De bejaarde bewoners werden naar andere tehuizen overgebracht. Om beide gebouwen met elkaar te verbinden

werd in 1937-1938 speciaal een weg rond het Begijnhof en een viaduct over het Wevershof en Zonnekemeers gebouwd.

De uitbreiding en omvorming van de kliniek gebeurde naar ontwerp van architect H. Bovée en werd uitgevoerd door de aannemers A. en O. Verbeke. De nieuwe aanbouwen in modernistische stijl zijn nog steeds goed herkenbaar en contrasteren sterk met de neogotische architectuur. Kort na de herinrichting van het gebouw werd het tijdens de Tweede Wereldoorlog als militair hospitaal opgeëist door achtereenvolgend het Belgische, het Duitse en het Britse leger. Pas vanaf 1947 kon de heelkundige afdeling van Sint-Jan er volwaardig functioneren.

Amper een jaar later overleed dr. Sebrechts en kort erna besliste het College van Burgemeester en Schepenen, als eerbetoon en ter nagedachtenis van zijn inzet, de naam Gasthuisstraat te wijzigen in Professor Dr. J. Sebrechtsstraat.

Na de bouw van het nieuwe Sint-Janshospitaal of AZ Sint-Jan aan Ruddershove in 1977 werd de Minnewaterkliniek omgevormd tot rust- en verzorgingstehuis voor 152 zorgbehoevende bejaarden en leek de draad met het verleden terug opgenomen. De gebouwen werden aan de tuinzijde nogmaals uitgebreid en dit opnieuw in een andere stijl naar het ontwerp van architect L. Vermeersch.

De langste gevel van Brugge

Bij het vormgeven van het gasthuis liet Louis Delacenserie zich duidelijk inspireren door de Brugse gotische architectuur. De 175 meter lange gevel steunt op een doorlopende hardstenen sokkel en bestaat verder uit

rode baksteen met elementen in contrasterende witte natuursteen en leien zadeldaken. Naast het verspringend volume- en dakenspel, verrijkte de architect het gevelritme door de toepassing van de verschillende types Brugse traveeën, vaak alternerend bekroond door volwaardige trap- of tuitgevels en dakvensters met een getrapte top, en door verticale accenten als versierde schoorstenen en arkeltjes. In zijn onnavolgbare verwerking van rond- en spitsboogvormige openingen, verfijnd baksteenmaaswerk in de boogvelden, boogfriezen en andere neogotische elementen wist Delacenserie wederom zijn kennis van de baksteengotiek ten toon te spreiden. De meeste aandacht ging hierbij uit naar de inkompartij met op de benedenverdieping

een spitsbogengalerij, er boven ranke spitsboogvensters die het zusterkoor van de achterliggende kapel verlichten, en drielichten en een klein roosvenster in de fantasierijke puntgevel met flankerende hoektorentjes. Het centrale bas-reliëf in witte natuursteen stelt de tronende Maria met kind voor en wordt geflankeerd door twee beeldnissen met de beelden van Sint-Donaas en de heilige Jozef. Het beeldhouwwerk is van de hand van Pieter De Wispelaere, die zijn atelier had in de nabijgelegen Westmeers.

De kapel, die het best haar interieuraankleding heeft bewaard, was opgevat als een totaalconcept. Alle ambachtslieden en leveranciers zijn bekend. Pieter De Wispelaere beeldhouwde het altaar in witte natuursteen en de doksaalafsluiting met het fraaie maaswerk. De altaartrappen en het wijvatervat werden geleverd door marmerbedrijf J. en A. Campers. De muren waren oorspronkelijk met een damastschildering afgewerkt, de vloertegels kwamen van de firma Boch, de communiebank was van de hand van Jules Fonteyne en J. Goossens, en Charles Beyaert uit de Mariastraat creëerde de kruisweg. Het orgel ten slotte werd geleverd door A. Hooghuys. De kapel van drie traveeën wordt afgedekt met een fraai houten spitstongewelf met trekbalen. In het koor steunen de schalken op consoles met voorstelling van de vier evangelisten. Het doksaal of het zusterkoor boven de ingang van de kapel is toegankelijk via de arduinen spiltrap. Het wordt overkluisd door een balkenplafond op korbelen en heeft verder een opengewerkte neogotische balustrade.

Sinds 2000 wordt het beschermde complex fa-segewijs gerestaureerd. Na de daken en gevels (2000-2006) werd recent de kapel opgefrist en haar glas-in-loodramen hersteld.

Toekomstplannen

Sinds 1979 is 'Huize Minnewater' niet langer een ziekenhuis, maar een woonzorgcentrum onder beheer van OCMW/Mintus. Tijdens de legislatuur 2013-2018 nam het OCMW de beleidsbeslissing om in Sint-Pieters een nieuw woonzorgcentrum op te richten. De werkzaamheden voor dit grootschalig project startten in het najaar van 2019. Het nieuwe woonzorgcentrum werd in het voorjaar van 2023 in gebruik genomen.

Deze herlocalisatie van het WZC impliceerde dus dat een herbestemming voor deze uniek gelegen neogotische gebouwen zich aanbood.

Huis van de Bruggeling

In 2014 werd het startschot gegeven van een nieuwe aanpak binnen de stadsorganisatie op veel vlakken. Onderdeel daarvan was de zoektocht naar een verbetering van de huisvesting van het stadspersoneel.

Door de verhuis van Mediamarkt in 2014 kwam het gebouw aan het Stationsplein vrij. Op korte termijn kon Stad Brugge dit gebouw - op een strategisch goed bereikbare plaats, met parkeergelegenheid - huren om in te richten en te bemeubelen voor het Huis van de Bruggeling dat officieel geopend werd op 15 oktober 2016. Voor het eerst beschikte de Stad over een gecentraliseerd klantenonthaal en een

moderne dienstverlening op één locatie: voor Brugge een grote sprong voorwaarts. Het was het eindpunt van de versnippering van de administratieve dienstverlening in het centrum, waar bezoekers zelf hun weg moesten zoeken in het aanbod van de Stad. Het betekende een switch naar een organisatie die de klant, nog meer dan voorheen, centraal stelde.

Alles evolueert: bijna 10 jaar later

Stad Brugge staat nu, opnieuw, op een belangrijk punt. 'Huize Minnewater' staat nu effectief "leeg".

Huize Minnewater bevindt zich strategisch op een bijzonder interessante locatie, die binnen enkele jaren nog interessanter zal worden na de herinrichting van de R30 en de stationsomgeving kant binnenstad. De site zal, via de onderdoorgang onder de R30 en de nieuwe bruggen over het water, rechtstreeks bereikbaar worden vanuit het station. Daarnaast sluit de site aan bij het heringerichte Koning Albert I-park, waardoor de herbestemming van Huize Minnewater als het ware het sluitstuk kan worden van 20 jaar stadsvernieuwing in die omgeving.

De voorbije tien jaar waren er ook heel wat nieuwe ontwikkelingen en evoluties waarmee rekening moet gehouden worden. De coronapandemie zorgde voor een versnelde invoering van het telewerk, de voortdurend stijgende energieprijzen en de inspanningen die nodig zijn in functie van de realisatie van o.a. het klimaatplan, dwingen de Stad ertoe om na te denken over de toekomstige aanpak van de stadsgebouwen.

Multifunctioneel bruikbare site

Het college van burgemeester en schepenen koos ervoor om het huisvestingsdossier voor het stadspersoneel en het dienstverleningspunt van de Stad te koppelen aan de herbestemming van 'Huize Minnewater'. Het is de ambitie om er een multifunctioneel bruikbare site van te maken, van en voor de Bruggeling.

In een gebouwgedeelte wordt de klantgerichte dienstverlening gecentraliseerd. Het gaat om de verhuis van het huidige 'Huis van de Bruggeling', aangevuld met de dienstverlening van het 'Sociaal Huis'. Zo zal er voor de burger één duidelijke plek zijn waar men terecht kan met alle vragen in moderne loketten/balies/spreekruimtes. De verdere invulling van het 'Huis van de Bruggeling' zal de komende periode nog verder aangevuld worden met andere stadsdiensten.

In het andere bouwgedeelte komen 'multi-inzetbare ruimtes' voor Brugse verenigingen en organisaties waar polyvalent ruimtegebruik centraal staat. Zodoende geven we een groot deel van dit iconisch gebouw ook terug aan de Bruggeling met tal van functies. Daarnaast wordt in deze zone ook een bistro/café voorzien met een tuinterras. Alle bezoekers en gebruikers van de site zullen daar terecht kunnen om even te verpozen, net zoals de toevallige passant die geniet van de Vesten.

Tussen het 'Huis van de Bruggeling' en de 'multi-inzetbare ruimtes' ligt een 'polyvalente en multifunctionele onthaalzone'. Deze bestaat onder andere uit een praktische ontvangstruimte, waar bezoekers geleid worden naar beide 'gebouwgedeelten'. De bestaande kapel die nu in het verlengde van de ingang

aan de Prof. Dokter J. Sebrechtsstraat ligt, zal worden gebruikt als een polyvalente ontmoetingsruimte en/of tentoonstellingshal.

Een belangrijke troef van de site is de mooie binnentuin. Tot op vandaag is deze afgesloten door een beschermde muur. Het is de ambitie om ook deze groene ruimte maximaal te activeren.

Ambitie op het vlak van duurzaamheid

De nieuwe site moet ook op vlak van duurzaamheid een referentieproject worden. Vanzelfsprekend zijn de klimaatdoelstellingen zoals opgenomen in het Klimaatplan 2030 'Brugge naar Morgen' een uitgangspunt. Tegen 2030 willen we de uitstoot van broeikas-

gassen in Brugge verminderen met bijna de helft, dit als tussenstap om tegen 2050 volledig klimaatneutraal te zijn.

De uitrol ervan blijkt echter enorm uitdagend, de Stad moet op zoek naar creatieve en innovatieve oplossingen. We willen gebouwenclusters futureproof maken en de erfgoedwaarde en erfgoedkenmerken doen overlopen in onze duurzame ontwikkelingsvisie.

Met dit project willen we inzetten op state-of-the-art technologie om de erfgoedwaarden met het fossielvrij verwarmen en hernieuwbare energie te verzoenen. Het doel is om optimaal gebruik te maken van het energiepotentieel dat uit de omgeving gehaald kan worden, natuurlijke low-tech om energievretende technieken te beperken. Voor dit project moeten de opportuniteiten naar aansluitingen op BEO-velden en Aquathermie tijdens de ontwerpfase onderzocht worden.

Waterrecuperatie

Het project zal maximaal inzetten op waterrecuperatie. Hergebruik van regenwater voor toiletspoeling, dubbele dienstkransen voor de schoonmaak en het begieten van planten, onderhoud, toepassing van groendaken, infiltratietechnieken in omgeving,...

Tot slot

De herbestemming van 'Huize Minnewater' is een bijzonder belangrijke beslissing voor Stad Brugge. De gekozen invulling geeft toekomstgericht een nieuw leven aan dit belangrijk en prominent gebouw. Deze locatie moet het 'definitief' gezicht van Stad Brugge worden van klantgerichte en gecentraliseerde dienstverlening. De locatie heeft bovendien

een extra troef: erfgoed zit in het DNA van de stad Brugge. Dit is ons visitekaartje in binnen- en buitenland. Ontvangen worden in een erfgoedgebouw is niet enkel bij de Bruggelingen, maar ook bij vele andere bezoekers van onze administratieve gebouwen, een verwachting. Door als Stad een erfgoedgebouw grondig aan te pakken en optimaal te gebruiken stelt het stadsbestuur ook een voorbeeld. Dit gebouw moet de exponent worden van waar Stad Brugge voor staat: aan de buitenzijde respect voor erfgoed en historiek, maar aan de binnenzijde een moderne en eigentijdse beleving en een gecentraliseerde snelle en klantgerichte dienstverlening van en voor de Bruggeling.

Meer weten?

- Brochure Open Monumentenweekend 2015, Brugge 2015, pp. 39-44.
- Toekomstplannen Minnewaterkliniek als Huis van de Bruggeling: diensten Hoofdcoördinator en Facilitair Beheer Stad Brugge.

Rijksnormaalschool

14

Sint-Jorisstraat 69-71

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

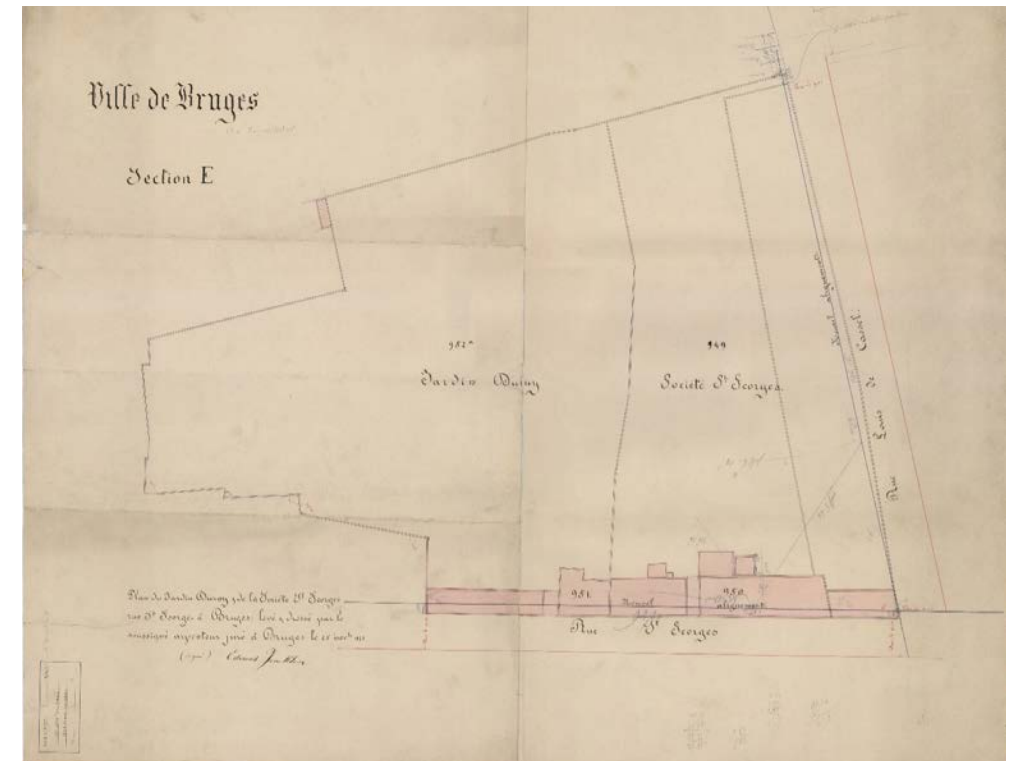
Bezoek onder begeleiding van
gids, geen reservatie nodig

De toren van het Oudhof is beschermd als monument bij M.B. van 23 april 1985 en het volledige schoolcomplex bij M.B. van 27 september 1989.

In 1866 verklaart het ministerie van binnenlandse zaken zich akkoord met de organisatie van een normaalschool voor jongens in Brugge. Deze Rijksnormaalschool, die leraren lagere school en middelbaar onderwijs moet afleveren, moet de Stad zelf bouwen. Ze verwerft daarvoor de gronden van het Oudhof van de Sint-Jorisgilde in de Sint-Jorisstraat, en even later het veel grotere aanpalende terrein Durny aan de Hugo Losschaertstraat en de tuin Raes aan de huidige Klaverstraat (toen Lodewijk van Casselstraat). Aan de achterkant

paalt het terrein aan de infanteriekazerne, het in onbruik geraakte Theresianenklooster. Tussen 1866 en 1878 blijft het project hangen in ontwerpfase. Het Oudhof wordt in die tussenperiode nog gebruikt als opvangtehuis voor behoeftige mensen. Pas in 1879 worden de gebouwen gesloopt, met uitzondering van de traptoren.

Louis Delacenserie is niet de initieel aangestelde architect. Het Belgische ministerie van openbare werken maakt de plannen op, maar die kunnen niet op de goedkeuring rekenen van het Brugse bestuur noch van stadsarchitect Delacenserie. Geheel in de geest van de tijd, zien zij alleen een pure neogotische bouwstijl passend. De ontwerpen in Vlaamse stijl die

Brussel voorstelt, voldoen absoluut niet. De regeringen volgen elkaar in Brussel op en het project dreigde te verzanden. Jules Boyaval, de Brugse burgemeester (1854-1876) met een expliciet liberale signatuur die onder andere zorgt dat Brugge een stadsschouwburg krijgt en dat het Stadhuis en de Onze-Lieve-Vrouwekerk onder de leiding van Louis Delacenserie worden gerestaureerd, blijft in Brussel aandringen om de stadsarchitect toe te laten de school te ontwerpen. Die goedkeuring komt er pas in oktober 1878 na tussenkomst van de Société Archéologique de Bruges, die daarvoor koning Leopold II rechtstreeks aanschrijft. Prompt komt een mededeling van minister van openbare werken Charles-Xavier Sainc-

telette dat Delacenserie een tegenontwerp mag indienen, dat quasi onmiddellijk wordt aanvaard. De werken starten begin 1879 met de sloop van de Oudhofgebouwen, met behoud van de 16de-eeuwse toren. Vier jaar later zijn de werken afgerond en worden de lokalen betrokken. Amper vijf jaar daarna, in 1888, wordt de Rijksnormaalschool omgevormd tot een normaalschool voor meisjes. De lerarenopleiding voor jongens wordt van dan af ingericht in Gent. Het lerarenkorps wordt volledig vervangen door vrouwen, met aan het hoofd directrice Augusta Lebrocquy.

De school is rond twee binnenpleinen opgebouwd, met klaslokalen op de gelijkvloer-

se verdieping en slaapzalen voor de leerlingen op de eerste verdieping. Een overdekte gang rondom de grootste binnenplaats verbindt alle ruimtes met elkaar. Langs de Klaverstraat zijn de keuken en refters voor personeel, leraren en leerlingen ingericht. In het gebouw aan de Sint-Jorisstraat is de conciërgewoning voorzien, terwijl de imposante linkervleugel eindigt in de woning van de directeur (nu Confuciusinstituut). De woning van de provisor, de pedagogische onderdirecteur, is rechts naast de dienstingang in de Klaverstraat opgetrokken. Het dienstpersoneel is ingekwartierd op de zolderverdieping.

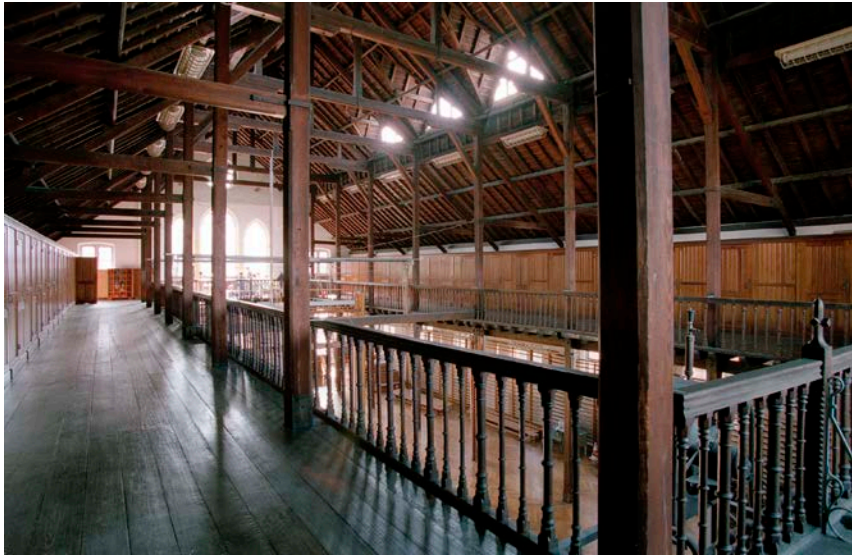
De infirmerie en de oefenschool in de Hugo Losschaertstraat - Schuttersstraat

Los van het grote scholencomplex voorziet Delacenserie een alleenstaande infirmerie in een grote tuin in de Schuttersstraat. Dat gebouw doet denken aan een kasteeltje met traptoren en heeft net als de andere gebouwen van het scholencomplex een dak van leien. Daarnaast staat de oefenschool aan de Hugo Losschaertstraat. Ook die heeft een aparte speelplaats, tussen de oefenschool en de zuidelijke vleugel van de normaalschool.

De turnzaal

De turnzaal is een indrukwekkende houten constructie van 16 m x 31,5 m die aan het achterste binnenplein wordt gebouwd, los van de andere schoolgebouwen. Lichamelijke opvoeding is in de 19de eeuw een belangrijk aandachtspunt binnen de lerarenopleiding. De leraren moeten immers een goede fysieke conditie hebben en een net voorkomen. Er wordt zelfs vastgelegd dat er niet mag worden gestudeerd tijdens de speeltijd, maar dat er, met mate en regelmaat moet worden bewogen. Geen wonder dat Delacenserie een goed uitgeruste turnzaal ontwerpt bij de nieuwe school. Het losstaande gebouw op de tweede binnenplaats lijkt op een eenbeukige kapel of een schuur door het grote volume onder het zadeldak, steunend op

massieve houten steunpilaren die de ruimte in een middenbeuk met een zijbeuk aan weerszijden verdeelt. Het interieur van deze ruim 100 jaar oude turnzaal is merkwaardig goed bewaard.

De façade is geritmeerd door de centrale toegang onder een tudorboog, met daarboven drie ramen met maaswerk, een roosvenster en een topvenstertje, alles gevat in een licht inspringende traveeën. Links en rechts flankeren twee kleinere Brugse traveeën met ramen over twee verdiepingen de ingang. Het gebouw is onderaan voorzien van een natuurstenen plint en een centrale trap die toegang geeft tot de hoger gelegen turnzaal. Die

ingreep is van belang om het gebouw volledig te onderkelderen. De douches en voetbaden zijn er ondergebracht, de huidige inrichting dateert van ca. 1930.

De kleedhokjes voorziet Delacenserie op de mezzanine van de eerste verdieping, onder het dakgebinte. Die open houten constructie refereert nogmaals naar een schuur, zoals die van Ter Doest in Lissewege.

De toren van de Sint-Jorisgilde

De traptoren van de Sint-Jorisgilde wordt niet afgebroken, onder andere door lobbywerk van de Koninklijke Commissie van Monumenten,

die nog voor de start van de werken al in 1875 pleit voor een restauratie en integratie van de toren in het nieuwe schoolgebouw. 'Rond den Heerd' meldt in 1879 (p. 168): "Reeds is het Oud-Hof waar de Normale school moet gebouwd worden, afgesmeten. Het torreken, dagteekende van 1562 is blijven staan, dank aan den heer schepen Ronse, aan MM. Van den Abeele en Delacenserie, en aan de pogingen van onze Société Archéologique. Het zal hersteld worden volgens 't plan dat bestaat. Dat torreken bevat eenen trap en vauten die ware kunstwerken zijn.". De traptoren uit 1508, niet 1562, stond oorspronkelijk aan de tuinzijde van het Oudhof, zoals op Marcus Gheeraerts te zien is, en ook op het plan dat Edmond

Jonckheer opmaakt in 1873. Het huidige zicht op de bakstenen toren van vier bouwlagen was dus niet bedoeld als fa  adegevel. Door de hertekening van de rooilijn naar aanleiding van het bouwproject, komt dit gebouw aan de straatzijde te staan. Het verklaart de grote deuropeningen, die nu zijn voorzien van ramen, waardoor de trappenhal te zien is vanaf de straatzijde.

Delacenserie moet de trap laten aansluiten op de grote bibliotheek en ontspanningsruimte op de eerste verdieping, maar de architect ondervindt "de nombreuses difficultés" om dat te realiseren. Hij maakt wel ontwerpen voor een soort klokkentoren op die plaats, maar raakt uiteindelijk niet aan het 16de eeuwse bouwwerk. Het niet gerealiseerde ontwerp wordt wel gepubliceerd in L'Emulation van 1887 (pl. 37-38). De restauratieplanning wordt hem bij herhaling gevraagd, ook nadat de school al is afgewerkt, onder meer omwille van de bouwvallige staat van de toren. Hij sterft in 1909 zonder de plannen te hebben opgemaakt of uitgevoerd. De toren wordt uiteindelijk pas gerestaureerd vanaf 2008. De feestelijke inhuldiging gebeurt in mei 2011.

Wat brengt de toekomst?

De voormalige normaalschool in de Sint-Jorisstraat is tot op vandaag nog steeds in gebruik als school. De school- en onderwijspraktijk verandert, HoWest - de huidige eigenaar, beheerder en onderwijsverstrekker - bouwt en past zijn gebouwen aan. HoWest beheert zijn infrastructuur als een goede huisvader en verkoopt dus ook als men gebouwen niet langer nodig heeft. De Rijksnormaalschool staat daarom in de etalage, aangezien de site niet langer optimaal is voor een hedendaagse onderwijspraktijk. Vanzelfsprekend biedt het pand heel wat opportuniteiten voor andere functies, voor een nieuw verhaal en een volgende fase. Stad Brugge is hierbij uiteraard geen eigenaar maar wel betrokken partij. Het stadsbestuur is namelijk voor elke bestemmingswijziging en elke verbouwing vergunningverlener. Elke mogelijke koper komt dus bij de stad langs met de vraag wat kan en mag. Het gebouw is een beschermd monument waardoor de erfgoedwaarden moeten behouden blijven. Maar er kan ook veel. Om wat kan te stroomlijnen en om wat niet kan scherp te stellen, voert de stad een bestemmingsonderzoek uit voor de site. Dat onderzoek zal randvoorwaarden opleveren voor de toekomst van dit monumentale pand en de gehele site. Het stadsbestuur wil dit icoon van de neogotiek alle kansen bieden op een nieuwe toekomst. Wordt dus ongetwijfeld vervolgd...

Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde van Sint-Joris

Zaterdag 14u-18u
& zondag 14u-18u

Op reservatie met gids

15

Stijn Streuvelsstraat 59

Net als de Sint-Sebastiaansgilde speelde de Sint-Jorisgilde een belangrijke rol in de stads-geschiedenis. De schuttersgilden zijn ontstaan uit een militaire noodwendigheid. Stadsmilities werden toen ingezet voor de verdediging van de stad. Wanneer de gilde juist is opgericht, is niet bekend, maar al in 1302 zou ze roem op het slagveld hebben vergaard. De graven van Vlaanderen deden graag beroep op de schuttersgilden voor het voeren van hun talrijke oorlogen. Op 11 juli 1302 waren maar liefst 320 Brugse kruisboogschutters present op de Groeningekouter. De gilden bleven in de strijd goed herkenbaar, want boven hun maliënkolder droegen ze steeds hun eigen tweekleurige (rood/wit) wapenrok.

In 1397 was het ledenaantal zo groot dat er een splitsing gebeurde in een Oude Boge en een Jonge Boge. Beide verenigingen hadden toen hun lokaal in de Sint-Jorisstraat. Het Oudhof (Sint-Jorisstraat 71) waarvan enkel de vroeg 16de-eeuwse traptoren is bewaard en het Jonghof in Sint-Jorisstraat 33, waar het lokaal in 1541 met een prachtige renaissancegevel werd verrijkt. Tot op het einde van de 15de eeuw hield de gilde haar religieuze diensten in de Sint-Pieterskapel in de Philipstockstraat. Als patroonheilige vereerde ze Sint-Joris.

In de tweede helft van de 15de eeuw al evolueerden de schuttersgilden van een militaire instelling naar een recreatieve en sociale ver-

eniging en dat zijn ze vandaag nog. De Sint-Jorisgilde telt nu een vijftigtal trouwe leden.

In de loop van de geschiedenis werden heel wat luisterrijke schuttersfeesten en toernooien ingericht, die meestal dagenlang duurden en het recreatieve aspect van de vereniging accentueerden. De verslagen van dergelijke toernooien zijn kleurrijk. Beroemd was en is nog steeds de jaarlijkse konings- of papegaaischieting, waarbij houten vogels, die op de wiken van één van de molens op de Kruisvest werden bevestigd, moesten geschoten worden. Dit was (is) aanleiding tot het inrichten van een feest en het drinken van de erewijn!

Een tweede belangrijke jaarlijkse feestdag is de Heilig-Bloeddag. In het verleden waren de schutters heel vroeg uit de veren om samen een religieuze eredienst bij te wonen en daarna speciaal uitgedost in een 'parurekostuum' op te stappen in de Heilig-Bloedprocessie.

In de Sint-Jorisgilde moest, net als in de Sint-Sebastiaansgilde, een doodsschuld betaald worden. Wat inhield dat de leden na hun overlijden een som geld nalieten aan hun vereniging. Het bestuur van de gilde was (en is) samengesteld uit een hoofdmans, een stadhouder, een thesaurier, een griffier, een koning, een hofmeester en een Eed. Elk van deze

foto Jan Darthet

leden heeft een specifieke opdracht. De hoofdmannen waren vroeger leden van belangrijke families.

Het nieuwe gildehuis

In 1870 werd de Sint-Jorisgilde door Hoofdman-burgemeester Boyaval ontbonden. Hierdoor kwam een einde aan het glorieuze verleden van de kruisbooggilde. De gebouwen en gronden aan de Sint-Jorisstraat kwamen aan de Stad toe. Later zou hier de Rijksnormaalschool verrijzen.

Later, in februari 1872, worden de meeste archiefstukken en kunstschaten ter bewaring aan de Stad gegeven. Een deel van het patrimonium kwam evenwel terecht bij een sinds 1816 afgesplitste jonge tak van de gilde, met name de 'maatschappij van de kleine staele voetbooge, eendracht bant de nijd'. Deze gilde wordt officieel in februari 1924 "Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde van Sint-Joris". Na een zwervend bestaan weten ze finaal in 1939 thuis te komen op een deel van de Gezellewarande. Sinds 1939-1940 heeft de Sint-Jorisgilde haar verenigingslokaal aan de Gezellewarande en kwam de vereniging opnieuw tot bloei.

Het gebouw werd in 1940 met eigen middelen gebouwd op grond die de Stad Brugge in langdurige erfpacht ter beschikking gesteld had aan de gilde. Omwille van het panorama vanaf de Kruisvest mocht het gebouw geen verdieping hebben en moest het 'in den trant der omgeving opgevat zijn'. Het eerste ontwerp werd negatief beoordeeld door de Stedelijke Commissie voor Stedenschoon en werd 'iets plaatselijker en landelijker gewenscht', wat ter stond door architect Maurice Vermeersch, tevens lid van de gilde, in die zin werd aangepast. Uiteindelijk werd het gildehuis samen met architect en aannemer Maurice Verbuere op 2 september 1941 opgeleverd.

Het gebouw bestaat uit twee in elkaar grijpende L-vormige volumes. Aan de tuinzijde zijn de witgeschilderde gevels anderhalve bouwlaag hoog en afgedekt met een ingetogen dakenspel. De architectuur is nog schatplichtig aan de wederopbouwarchitectuur zoals die na de Eerste Wereldoorlog werd gepropageerd. Binnen in het gebouw trekt naast de gelagzaal, waar heel wat kruisbogen en gildesouvenirs worden bewaard, vooral de zogenaamde gildekamer of raadzaal de aandacht van de bezoeker. Hier vergadert de Eed of het gildebestuur en worden de mooiste schilderijen en kruisbogen tentoongesteld. Heel wat portretten van hoofdmannen uit de 17de, 18de en 19de eeuw zijn er opgehangen. Twee schilderijen springen speciaal in het oog: Sint-Joris en de Draak, geschilderd door de Brugse schilder Jan Antoon Garemin (1712-1799) en het dubbelportret uit 1783 van prins Albert Casimir en prinses Maria Christina van Oostenrijk. Dit prinselijke echtpaar is voorgesteld omringd door putti, kruisbogen en pijlen. De schilder is niet bekend.

De lange gevel langs de Guido Gezellewarande is blind en herbergt een schietstand waar de winterschietingen plaatsvinden. Hier zijn gildesouvenirs te bewonderen. De sireketting of zogenaamde breuk, de hoofdmansketting, de zilveren erestaf van de ceremoniemeester, de koningsstaf en de zilveren pijl (een waardigheidsteken) zijn merkwaardig. De miniatuurartillerie wordt hier eveneens tentoongesteld. Tijdens het Open Monumentenweekend zullen de leden van de Sint-Jorisgilde demonstreren hoe kruisboogschieten in zijn werk gaat en de bezoekers inwijden in de geschiedenis.

Meer weten?

Brochure Open Monumentenweekend Brugge 2016, pp. 91-96.

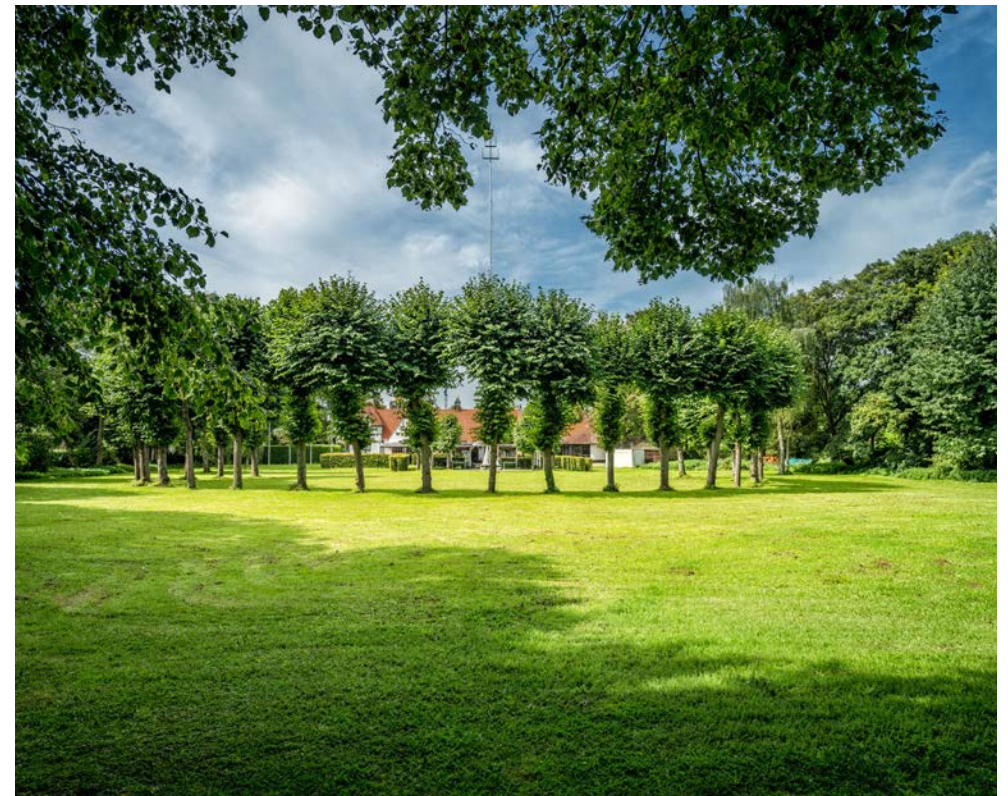

foto Jan Darthet

De Visitatie

16

Wulfhagestraat 18

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Het Herenhuis De Visitatie is als monument beschermd sinds 26 april 2002.

Het imposante woonhuis "De Visitatie" staat in de Wulfhagestraat, die Noordzandstraat met de Beenhouwersstraat verbindt. De straatnaam is al in 1288 in gebruik, al is de betekenis van de naam nog niet achterhaald. De Wulfhagebrug, vanaf de 15de eeuw bekend als de Sleutelbrug, naar de nabijgelegen brouwerij, is aanvankelijk een houten brug over de Speelmansrei. In het begin van de 14de eeuw wordt die brug vervangen door een stenen exemplaar. De brug verbindt de Wulfhagestraat binnen de eerste omwalling met de Beenhouwersstraat (buiten Wulfaghe) buiten de stadsverdediging van 1127 maar binnen de tweede omwalling van einde 13de eeuw.

De Visitatie is het resultaat van een zogenaamde "Kunstige Herstelling" in 1897 door stadsarchitect Charles De Wulf. De toelage bedraagt 4.782,68 frank, het hoogste bedrag toegekend in dat jaar. Het gebouw krijgt een uniform uitzicht van vier trapgevels met negen travéeën, twee bouwlagen en een dak van leisteen. Het gebouw heeft een markante bouw- en bewoningsgeschiedenis, die enkele jaren terug uitvoerig is gepubliceerd in de reeks "Leven in oude huizen" van vzw Levend Archief Brugge.

Amper is het huis gekocht (15 juni 1897), of de aanvraag voor bouwvergunning (9 juli 1897) wordt ingediend. In het midden van de 18de eeuw is al een samenvoeging van verschillende huizen tot 1 woning op de hoek met de Haanstraat gerealiseerd. Een tekening met de toestand voor de verbouwing (SAB bouwdoosier 115/1897) toont drie trapgevels rechts. De grote koetspoort en ingang van het huis

is gesitueerd in de meest linkse trapgevel. Linkst daarnaast staat een langshuis van drie bouwlagen met een gepleisterde lijstgevel. Het is dat bouwvolume dat al in de 16de eeuw als De Visitatie wordt vermeld. De bouwheer is Jean De Brouwer, een Brugs advocaat en industrieel. Hij verkoopt zijn amper opgeleverde huis alweer in oktober 1903, aan baron Charles Gillès de Pélichy, grootvader van de huidige bewoner, die er samen met zijn gezin verbleef in de wintermaanden, en in het Kasteel van Male gedurende de zomer.

De bouw aanvragen volgen elkaar op. In juli 1897 worden aanpassingen aan het rechtse

gedeelte aangevraagd, met onder meer de afbraak van verschillende volumes gelegen langs de Haanstraat. In augustus 1897 wordt het voorstel van de te reconstrueren tuinmuur aan de Haanstraat ingediend en goedgekeurd, samen met het ingekleurde voorstel voor de drie trapgevels vanaf de Haanstraat tot en met de grote koetspoort. Die poort wordt volledig hertekend, met een grootse tudorboog in natuursteen, eiken deurvleugels en een renaissance deurnaald waaraan een beeld Johannes de Doper, naamheilige van de bouwheer, wordt toegevoegd. Ook het Maria-beeld in de hoeknis en de verlichtingsarmatuur zijn ingetekend. De Wulf verwerkt er op dat ogenblik al de gevelsteen in, met de voorstelling van De Visitatie, het bijbelse verhaal van de ontmoeting tussen Maria en haar nicht

Elisabeth. Aanpassingen aan het echte huis De Visitatie, links van de koetspoort, worden in die plannen niet voorgesteld. Die aanvraag en de goedkeuring volgen in januari 1898. Hierdoor krijgt het gebouw een uniforme uitstraling, aan de linkerkant wordt een trapgevel toegevoegd, en een uitkragende erker met een toren. De gevels aan de straatzijde worden volledig nieuw opgetrokken met recuperatiebaksteen. Een plint onderaan en doorlopende gevelbanden in natuursteen geven eenheid aan het gebouw, de raamopeningen worden op regelmatige intervallen in het gevelvlak ingewerkt. De daken worden voorzien van leien. Alle details zijn met de grootste zorg uitgevoerd, ook de vensters met kruismonelen, de kraagstenen, de beeldhouwde naamplaquette, het Mariabeeld, de tronies in de ontlastingsbogen, de

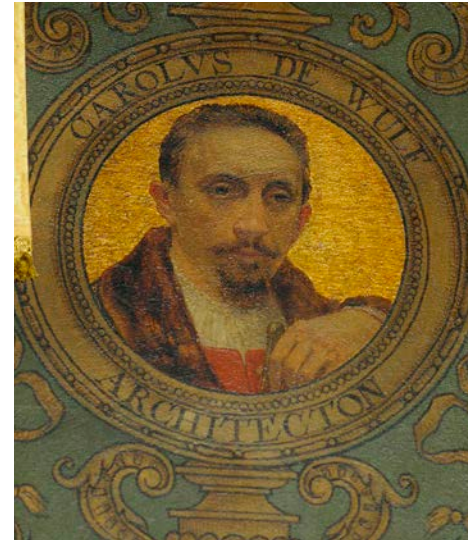

muurankers, ieder detail draagt de kenmerken van architect Charles De Wulf. Op verschillende plaatsen zijn in de gevel opschriften verwerkt in cartouches boven de ramen. De meest opvallende gevelsteen is de voorstelling met de ontmoeting van Maria en Elisabeth, waar de huisnaam De Visitatie naar verwijst. De opschriften "Ave / Maria" en "Benedicta tu inter mulieres et benedictus fructus ventris", verwijzen rechtstreeks naar deze bijbelse gebeurtenis en het Weesgegroet gebed. "Elck vogel pryst zyn nest / en die is hem alderbest" lijkt eerder familiaal geïnspireerd. Zowel de grote plaque naast de toegangspoort als het Mariabeeld op de hoek met de Haanstraat zijn van beeldhouwer Michiel D'Hont. Wellicht zijn andere kleine reliëfs en ornamenten in hout en steen in dit gebouw ook van hem.

Architect De Wulf had ook de hand in de interieurverfraaiing. Van dit huis alleen zijn 141 ontwerptekeningen van Charles De Wulf bewaard, zowel voor de buitengevels als voor het interieur.

In de linkervleugel van het eengemaakte huis voorzag De Wulf de keuken, de wachtkamer en het bureau van de bouwheer, advocaat Jean De Brouwer. Aan de rechterzijde werden de ruimtes hertekend tot een grote traphal, een eetkamer in Vlaamse stijl, de fumoir of rookkamer met een later aangebouwde veranda en het zogenaamde Italiaanse salon, op de hoek van de Haanstraat. De koetsendoorgang of passage à sec verbindt de linker- en rechterdelen van het huis, en geeft meteen toegang door de ruime stadstuin.

De dominante stijl doorheen de renovatie van De Wulf is neorenaissance. De enige opvallend afwijkende ruimte is het bureau, dat Charles Gillès de Pélichy, de eigenaar na De Brouwer, liet herinrichten in neogotische stijl. De boekenkasten zijn gemaakt van gerecupereerde neogotische bedomrandingen, boven de schouw liet Gillès de Pélichy de gekroonde familieinitialen in natuursteen inwerken, samen met wapenspreuken van de familie. De kaarsenkroon uit hertengewei is misschien uit het kasteel van Male afkomstig. De keuken met laatgotische schouw is uiteraard aangepast aan een meer hedendaags gebruik, maar behield de meest authentieke elementen.

De overdekte koetsendoorgang, die sinds de jaren '60 van de 20ste eeuw een witmarmen vloer kreeg, heeft zuilen en pilasters in faux-marbre en echte natuursteen en een versierde zoldering in reliëf. Onmiddellijk

valt rechts de centrale eretrap op en de met houtsnijwerk versierde houten zoldering van de traphal. Deze ruimte verbindt de andere grote kamers op de gelijkvloerse verdieping. Hoogtepunt is de eetkamer in Vlaamse neorenaissancestijl, met wandvullende fresco's van Emile Rommelaere die het feest voor de grootmoeder voorstellen. Musea Brugge bewaart de achteraf gemaakte kopieën op doek van elk ruim 2 x 2 meter die Rommelaere (of De Brouwer?) presenteerde in 1904 in Saint-Louis op de wereldtentoonstelling, waarvoor hij een gouden medaille ontving.

Onmiddellijk valt het gebruik van eikenhout op in de grote rechthoekige Vlaamse eetkamer. De lambrisering, het parket, de schouwbekleding boven de natuurstenen standen, de binnenluiken, de zoldering, alles is uitgevoerd in gesculpteerd eikenhout. De originele glas-in-loodramen beelden medaillons met bijbelfiguren af. Naast de grote wandvullende taferelen die Rommelaere aanbracht, verbergen de tussenmuren tussen de vensters de meesters van de verbouwingen tussen 1897 en 1903: Alfons Vernieuwe, kunstschilder, Charles De Wulf, architect, Emile Rommelaere, kunstschilder, Michiel D'Hont, beeldhouwer. De portretten zijn gevat in exuberant geschilderde medaillons in neorenaissancestijl. Rommelaere, die De Vriendt assisteerde bij het decoreren van de gotische zaal van het stadhuis van Brugge, gebruikt dezelfde techniek om de wanden van Huis De Visitatie te beschilderen. De wasschilderingen zijn rechtstreeks op de pleisterlaag geschilderd. De voorstelling van een feestdag voor de grootmoeder kadert de schilder in de 16de eeuw, geheel in lijn met de nieuwe aankleding van het gebouw en de ruimte. De feestelijk uitgedoste familie maakt zich klaar om de grootmoeder met geschen-

ken te overladen en aan te schuiven voor het feestmaal. In de achtergrond van de eerste scène zijn iconische Brugse huizen, bruggen en zwanen te zien. De scènes binnenkamers zijn gezet in een fictief gebouw. Boven de deur zijn verzen aangebracht die de hulde nog benadrukken: "O, haven van de jeugd", "O, waerden ouderdom", "O, winkel van beraed". Oorspronkelijk was een portret van Jean De Brouwer en zijn eerste echtgenote Alice Everaerd, opnieuw in een renaissancestijl geschilderde omlijsting ingewerkt in de schouw. Het opschrift, dat ze niet konden waarmaken, luidde: "Aedificavimus domum pro filiis nostris et filiis filiorum nostrorum. MDCCCCIII" (wij hebben dit huis gebouwd voor onze zonen en de zonen van onze zonen 1903). Dat portret is nu vervangen door een kopie naar Botticelli's Madonna met kind en Johannes de Doper.

Naast de eetkamer situeert zich de rookkamer, met een later toegevoegde veranda om de ruimte meer licht te geven. De schouw in natuursteen domineert de kamer, die verder is afgewerkt met houten lambriseringen, een houten parketvloer met geometrisch patroon (tot aan de veranda) en een zware houten zoldering van moeder- en kinderbalken.

Het hoeksalon, nu Italiaans salon, aan de Haanstraat bereikt men via de dienstgang met de dienstrap. De kamer is bijzonder rijk aangekleed met een houten lambrisering, parket en een schouwmantel in gesculpteerd eikenhout, decoratief geweven wandbespanning en een imposante volutenschouw gedateerd 1899, alles ontworpen door De Wulf. De houten zoldering in deze ruimte is wit geschilderd; zoals bij de koetsdoorgang. De glasramen bevatten wapenschilden van de families Gillès de Pélichy, van Caloen, van

der Renne de Daelenbroeck en de la Kethulle de Ryhove. Deze dateren dus van na 1903 en wellicht zelfs pas van na 1965, als Christian de la Kethulle de Ryhove, gehuwd met Anne Gillès de Pélichy, dochter van Charles, in De Visitatie intrekken.

Op de verdieping (niet toegankelijk tijdens Open Monumentenweekend), werden de ruimtes aan de straatzijde ingedeeld als slaapvertrekken voor de familie, een ouderlijke slaapkamer, enkele kinderkamers, een speelkamer en wat utilitaire ruimtes, aan de tuinkant kwam een badkamer. De eerste verdieping is zowel met de dienstrap als de eretrap te bereiken. De zolderverdieping is quasi volledig vervangen tijdens de vernieuwbouw van De Wulf. De kelders met tongewelven uit de 16de en 17de eeuw getuigen van de oude oorsprong van de huizen, die nu samen De Visitatie vormen. Bij de bouwwerken aan het einde van de 19de eeuw zijn nieuwe kelderruimtes gemaakt met troggewelven steunend op metalen profielen.

Meer weten?

Een uitgebreide studie van de geschiedenis van de gebouwen en de bewoners is terug te vinden in: De Visitatie. Bewonings- en bouwgeschiedenis van het huis Wulfhagestraat 18 in Brugge, uitgegeven in de reeks Leven in oude huizen, V, 2005, Levend Archief Brugge.

Basisschool De Linde

17

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig, onder
begeleiding van een gids

Brieversweg 185

Axel Ghysaert

Architect Axel Ghysaert werd in 1933 in Kortrijk geboren en studeerde in 1958 af aan het Hoger Instituut voor architectuur Sint-Lucas te Brussel. Hij woonde en werkte nagenoeg zijn hele leven in Brugge en liet er een beperkt maar uitermate boeiend oeuvre na. Zijn werk getuigt van een groot ontwerptalent en een zeer eigenzinnige architectuurvisie. Elk van zijn ontwerpen is uniek en een extreem uitgepuurd en minimalistisch antwoord op het programma en de omgeving. Elk detail, elke maat en materiaalkeuze zijn steeds zorgvuldig overwogen.

Ghysaert streefde er steeds naar zijn gebouwen maximaal te integreren in de omgeving en contact te zoeken met de natuur door de grenzen tussen binnen en buiten te laten vervagen. Het materiaalgebruik is steeds doelbewust zeer sober. De luxe en generositeit van de architectuur zit in de overweldigende ruimtelijkheid en interactie met het landschap, niet in een rijke afwerking.

Onder zijn meest opmerkelijke realisaties op het Brugse grondgebied rekenen we - naast deze school - zijn eigen architectenwoning aan de Doolhofweg (beschermd als monument sinds 2008), de villa Van Leynseele aan Tillegempark (opengesteld op Open Monumentendag in 2016), het geheel van 23 bejaardenwoningen aan het Acaciapad en het Penitentiair Complex aan de Legeweg.

Midden jaren '70 slaagde Axel Ghysaert erin de opdracht voor de bouw van een nieuwe basisschool binnen te halen na een open oproep door het toenmalige Gebouwenfonds voor de Rijksscholen. Ondanks de eigenzinnigheid van het concept en de materialisatie, die sterk afweken van de gebruikelijke richtlijnen, kreeg het project groen licht. In 1976 werd een bouwaanvraag ingediend en een vergunning verkregen, 4 jaar later was het gebouw afgewerkt en werd het in gebruik genomen.

Het beschikbare perceel was L-vormig en lag te midden van een groene villawijk met de langste zijde aan De Waterwilgen, maar ook een toegang aan de Brieversweg. De planopbouw van de school komt het helderst tot uiting op de eerste verdieping, waar alle klaslokalen zich bevinden. De circulatie van en naar de klassen gebeurt er volledig in open lucht (!) langsheen een lange, overdekte galerij die van noord naar zuid loopt en een kortere galerij die er loodrecht op uitgaat. De eerste biedt toegang tot 8 ruime klassen, alle op het oosten georiënteerd. De tweede galerij ontsluit 5 kleinere klassen die naar het zuiden gericht zijn. Elke klas is geconcepieerd als een volledig zelfstandige unit met een eigen vestiaire, toiletjes en werknis. Eén buitengevel is volledig beglaasd en geeft bij elke klas uit op een groot terras dat als 'openluchtklas' gebruikt kan worden. De verschillende terrassen zijn onderling afgescheiden met betonnen wanden en over de terrassen heen lopen indrukwekkende betonnen lamellen als zonnewering. Ze kijken uit op de boomrijke omgeving en in de balustrade waren origineel -net als bij de balustrades van de galerijen - ingewerkte plantenbakken voorzien. Het gesloten volume van een dubbelhoge turnzaal aan westelijke zijde vervolledigt de J-vormige opbouw.

Op de gelijkvloerse verdieping wordt de ruimte onder en tussen de klassen ingenomen door alle gemeenschappelijke functies, leraars- en nutslokalen, maar ook twee grote overdekte speelplaatsen. De verticale circulatie naar de eerste verdieping gebeurt opmerkelijk genoeg niet door trappen, maar door twee open, overdekte hellingen die telkens aan het begin van een galerij geplaatst zijn. Intussen zijn de hellingen in opbouw omgebouwd tot trappen.

Het resultaat is een spel van uiterst sobere en robuuste volumes, afwisselend zeer gesloten en zeer open. De materiaalkeuze is radicaal. De buitengevels zijn opgetrokken in lichtgrijs, ter plaatse gestort beton waarbij de naden het ritme van het gebouw weergeven en een bekisting van verticale beplanking voor textuur zorgt. Andere binnenwanden zijn dan weer gemetseld in een bijpassende betonsteen. Het betongrijs wordt gecombineerd met zwarte ramen en deuren. Deze laatste zijn bekleed met zwart rubber met noppenmotief, een materiaal dat overal in het gebouw terugkomt. Zo zien we het ook bij de bevloering en plafondafwerking van de galerijen en zelfs van de meeste interieurs, waar het ook op vele (kasten)wanden en binnendeuren wordt doorgetrokken. Beide materialen, het beton en het zwarte rubber, vormen voor de architect een perfecte harmonie, aangevuld met witgeschilderde wanden die specifiek gekozen werden vanuit de lichtinval in de ruimtes.

foto Axel Ghysaert

Dorpswoning

18

Molenstraat 182

Zaterdag 14u-18u & zondag
10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig
Zaterdag 14u en 15u & zondag
10u, 11u, 15u en 16u: bezoek onder
begeleiding van een gids

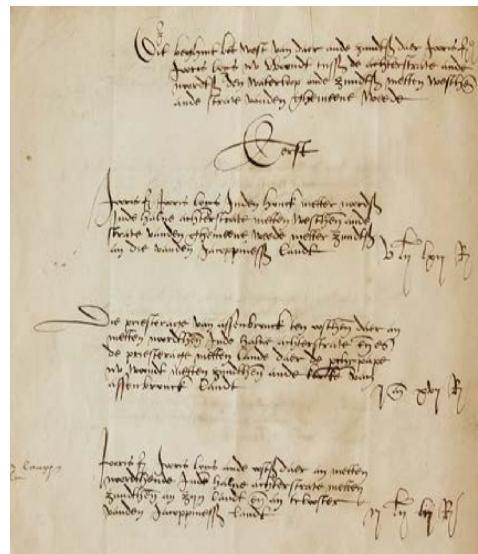
In het centrum van Ver-Assebroek, op ca. 400m ten noordwesten van de parochiekerk bevindt zich midden een verkaveling een boeiend relict van de vroegere landelijke bebouwing. Langsheen de Molenstraat treffen we op een ruim tuinperceel twee uitzonderlijk goed bewaarde arbeidershuisjes met een stal uit de eerste helft van de 19de eeuw.

De huisjes zelf zijn volgens de traditie gebouwd met witgeschilderde bakstenen gevels op een zwart gepekte plint onder een zadeldak met Vlaamse pannen. Opmerkelijk is dat zelfs de originele schuiframen en luiken hier nog (deels) bewaard zijn. Binnenin getuigen drie brede monumentale schouwen, de balkenroostering en kapconstructie van de 19de-eeuwse bouwtrant. De originele omgeving is nog herkenbaar in de achterliggende weide met een restant van een boomgaard, grachten en meidoornhagen. De ruime voortuin werd in 1971 onteigend voor de herbepaling van de rooilijn in de Molenstraat.

Het volume wordt voor het eerst afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen van 1843 samen met het huidige stratenpatroon. In de 19de eeuw was Assebroek nog een kleine landelijke gemeente met slingerende landwegen

omzoomd met hagen, knotwilgen en populieren. Er waren enkele grotere landbouwbedrijven maar ook talrijke kleine boerderijtjes met akkers en weilanden tussen bossen, onvruchtbare zandgronden, heidegebieden en een groot meersengebied. Iets verderop, ter hoogte van het kruispunt met de Molenakker bevond zich de Goedmoedmolen, één van de zes Assebroekse molens. Deze graanmolen die reeds vermeld wordt omstreeks 1630 werd ondanks protest als laatste van de Assebroekse molens afgebroken in 1988.

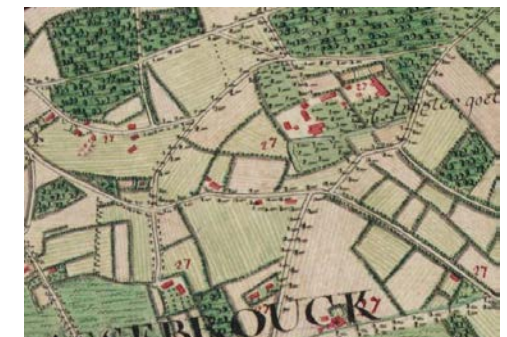
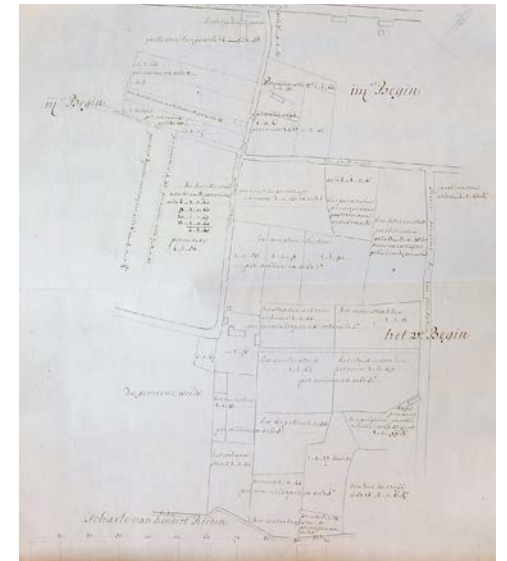
Merkwaardig is dat op deze kaart van 1843 ook een circulaire structuur wordt afgebeeld in de achtertuin van de woningen. Deze cirkelvormige gracht met een onderbreking in het westen is vandaag nog steeds af te lezen aan de beperkte depressies in het huidige landschap. Archeologisch onderzoek bracht aan het licht dat de gracht ca. 8,5 meter breed was en een

maximale diepte had van ca. 2,20 meter onder het maaiveld. De precieze betekenis van deze gracht is onduidelijk, maar het is niet uitgesloten dat de gracht teruggaat op een laatmiddeleeuwse site met walgracht. Dit waren boerderijen of wooncomplexen omgeven door een gracht, die eerder een statusfunctie had dan enig functioneel nut. De bewoners van deze hoeves behoorden algemeen tot de lagere adel en de 'rijkere' vrije boeren. Ook pastorieën in landelijk gebied waren vaak als site met walgracht ontworpen.

Het is dus duidelijk dat de 19de-eeuwse woningen al een voorloper hadden in de voorgaande eeuwen. In de ommeloper van 1509 wordt vermeld dat de pastoor van Assebroek op het perceel 'priestragie' woont ter hoogte van Molenstraat 182-184. Bij de ommeloper van 1699 is er een kaartje gevoegd waarop hetzelfde perceel wordt omschreven als het perceel met het huis van de pastoor en 'planterie van de pastorie'. Het oostelijke perceel wordt benoemd als 'boteramstuck' en behoort toe aan de Jakobinessen.

In 1945 verwierf de Kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouw Assebroek de twee huisjes met achtertuin en weide als legaat. Als wederdienst werd een jaarlijkse mis met 'voorafgaand metten en lauden' gevraagd voor de donateurs en hun ouders. Momenteel zijn er plannen in opmaak om op het bouwblok een nieuwe verkaveling van een twintigtal woningen aan te leggen. De twee woningen in de Molenstaat worden gerestaureerd volgens de huidige normen en beperkt uitgebreid aan de achterzijde. De omliggende groenelementen (grachten, bomenrij, hoogstambomen) worden behouden en deels ingericht als publieke ruimte.

Kasteel van Male (parkbos)

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

19

Pelderijnstraat 14

Het slot van Male

De oudste geschiedenis van het kasteel van Male is onbekend. Gelet op de strategische ligging op de as Oudenburg-Brugge-Middelburg maakte ze mogelijk reeds in de 9de eeuw deel uit van een verdedigingslinie tegen de Noormannen. Door het reliëf en de hogere ligging had men van hieruit immers een goed zicht op Damme. In dat geval moeten we de originele versterking zien als een houten burcht of woontoren op een aarden heuvel of motte omringd met een wal, gracht en houten palissade. Vanaf de 12de eeuw wordt Male een belangrijke verblijfplaats van de graven van Vlaanderen. Rond 1160, ten tijde van Filips van den Elzas, is er vermoedelijk reeds sprake van een stenen burcht met kapel. In de daaropvolgende eeuwen werd het kasteel verschillende keren geplunderd en verwoest, maar steeds ook weer hersteld. Vanaf de Bourgondische periode was de rol van Male als politiek, financieel en rechterlijk centrum uitgespeeld en sinds de inlijving bij het Spaanse rijk in 1585 ging het slot via verkoop en overerving steeds over op verschillende private eigenaars. Daardoor verschoof de nadruk van een verdedigingsfunctie naar een verblijfsfunctie. In 1920 kocht baron Charles Gillès de Pélichy het kasteel. Vanaf 1953 werd het complex door architect Arthur Degeyter ingrijpend verbouwd tot abdij voor de zusters van Sint-Trudo.

Het kasteel en slotgracht zijn beschermd als monument sinds 1996. Een deel van het park werd op hetzelfde moment beschermd als dorpsgezicht samen met het historische gehucht Male langs de Pelderijnstraat en het begin van de Lodewijk van Malestraat.

Geschiedenis van het park

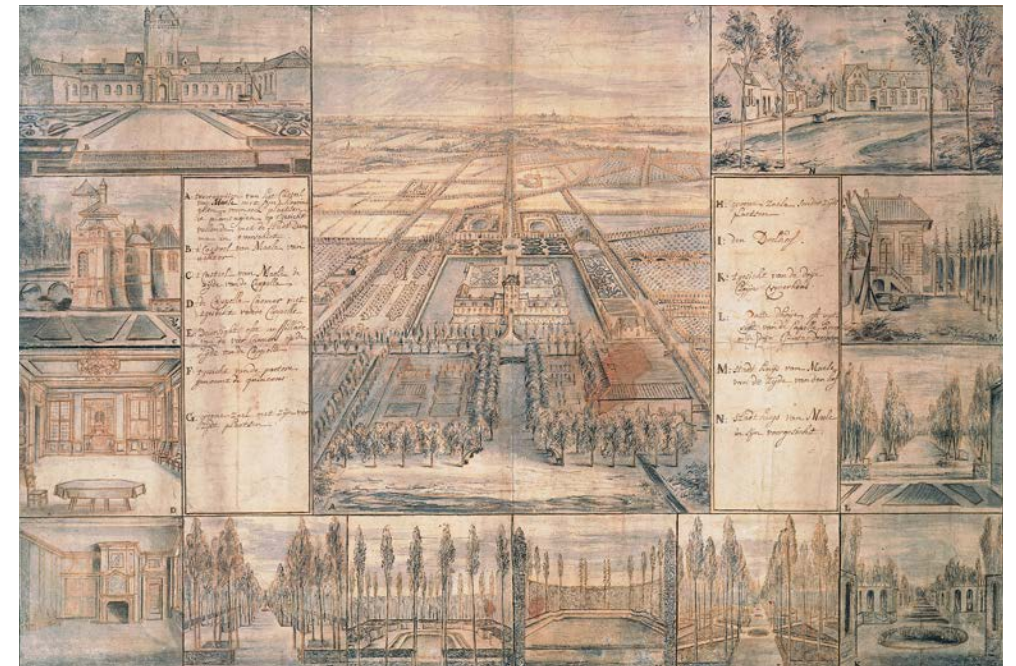
Een oudste gedetailleerd beeld van de aanleg van het domein is te zien op de kaart van de Wateringen van Broucke en Merkbeke – Zuid-over-Leie van Pieter Pourbus uit 1574. Opvallend is de strategische ligging in het reliëf en ten opzichte van de waterlopen. We zien er de vroegere Malevijver, die via een leiding langsheen de huidige Pijpeweg voor de zoetwatervoorziening van Damme zorgde. Margaretha van Konstantinopel, gravin van Vlaanderen, gaf daarvoor in 1269 de toelating. Naast de eerste slotgracht lijkt de Maleleie er samen met bijkomende zuidelijke en westelijke gracht een tweede walgracht rondom het slot te vormen. Ook de Maleleie is ooit artificieel aangelegd dwars door een heuvelrug om de afwatering richting Damme (en de zee) af te buigen. Het huidige bos ten oosten van het slot kon zo afgewaterd en ontgonnen worden. Mogelijk had dit grachtensysteem ook een militaire functie en kon men de omgeving rond het slot zo deels onder water zetten. Net ten oosten van het slot is een noord-zuid-georiënteerde weg te zien, die overeenkomt met de huidige toegangsdreef in het verlengde van de Holleweg, die kaarsrecht naar het kasteel Ryckvelde loopt. Loodrecht daarop vormt een 'Dreve', die voor het slot loopt, een tweede,

oost-westelijke, middeleeuwse as. Alles wijst op een aantal, zeer doelbewuste en erg oude ingrepen in het reliëf en de hydrografie van het terrein, enerzijds in functie van de watervoorziening van Damme, anderzijds vanuit een militair-strategisch oogpunt: een strategisch gepositioneerde, hogere motte in een natte depressie.

Afbeeldingen uit de 17de eeuw geven een domein met een eerder open karakter weer wat er op wijst dat het terrein vermoedelijk reeds in een vroegere periode ontbost geweest is. Een boeiende gravure uit 1712 toont symmetrisch aangelegde, zogenaamd 'Franse' tuinen op het binnenplein en rondom de slotgracht. Een dreef met dubbele bomenrijen aan beide zijden leidt van de Pelderijnstraat recht naar

de hoofdingang. Rechts zien we het neerhof en de moestuin, links opnieuw een parktuin. Ten noorden van het kasteel worden het landschap en de akkers verdeeld door omboomde dreven en is ook een stervormig wegenpatroon in een bos te zien. Het is onduidelijk of dit een bestaande of eerder een gewenste toestand was. Mogelijk werden delen ervan niet of pas veel later gerealiseerd.

Op een kaart uit de 18de eeuw zien we wel voor het eerst de drie dreven in de vorm van een ganzenpoot verschijnen in het bos ten oosten van het kasteel. De drie dreven vertrekken vanuit de zuidoostelijke hoektoren van het kasteel, van waaruit men dus langsheen alle drie de assen kon kijken. Halverwege de meest noordelijke van deze dreven ontspringt een

eigen stervormig padenpatroon. De aanwezigheid van bepaalde greppels op het terrein wijst er op dat dit minstens gedeeltelijk gerealiseerd werd. Op de Ferrariskaart (tweede helft 18de eeuw), lijken een aantal elementen te ontbreken, maar verschijnen voor het eerst ook verschillende vijvers, die op één as in het bos liggen en verbonden zijn door paden. In de 19de eeuw komen er ook twee vijvers ten noorden van het kasteel bij en vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zal het parkbos verder verdichten door ook het aanplanten van naaldbomen.

Beheer

Het huidige domein heeft een sterke en duidelijk herkenbare historische gelaagdheid met elementen van de Middeleeuwen tot en met de 20e eeuw en met groenaanleg met zowel relictten van een strakke parkaanleg uit de 18e eeuw als van een meer speels landschapspark in Engelse stijl.

Voor het toekomstige beheer van het domein werd een uitgebreid beheersplan opgemaakt waarbij alle historische en landschappelijke structuren in kaart werden gebracht. Dit bracht onder meer nog een zeer fijschalige greppelstructuur in het parkbos aan het licht, ouder dan de 18de-eeuwse dreven en bedoeld voor drainage van deze lager gelegen gronden naar de Maleleie. Ook het tracé van de oude Maleleie, die circa 1965 gedeeltelijk verlegd werd, is nog steeds herkenbaar. De historisch belangrijke dreven werden geïdentificeerd. Zo was de centrale dreef naar de hoofdtoegang uit de 18de-19de eeuw door gebrekkig onderhoud minder herkenbaar geworden, in tegenstelling tot de ganzenpootstructuur. Naast erfgoedelementen zoals een 19de-eeuwse ijskelder is het domein ook een thuis voor waardevolle fauna en flora: historische buxus- en taxusaanplantingen, stinzenflora, merkwaardige bomen en hagen, maar ook vleermuizen en tal van vogelsoorten.

Deze tekst is gebaseerd op het beheersplan, opgemaakt door Callebaut Architecten bvba en Antea Belgium nv (2017).

foto vdw-auctions.be

100 jaar Sint-Pieters-Tuinwijk

20

Zondag 10u-13u en 14u-18u

Vrije toegang & rondleiding op
reservatie met gids

Pleinstraat

Op een boogscheut van de Brugse binnenstad bevindt zich de bijzondere Sint-Pieters-Tuinwijk. Deze is gebouwd in 1923 en is honderd jaar later een oase van rust. Samen met enkele buurtbewoners werkte het buurtwerk Sint-Pieters een mooi aanbod uit voor 100 jaar Tuinwijk.

Vanaf 1919 werd er door de pas opgerichte Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken en haar lokale afdelingen een recordaantal woningen gerealiseerd. De woningnood was na de eerste wereldoorlog enorm hoog en ook de nieuwe Dienst der Verwoeste Gewesten droeg haar steentje bij door in de door de Belgische staat 'geadopteerde' gemeenten in de West-Vlaamse frontstreek nieuwe woonwijken te realiseren.

Deze eerste woonwijken werden bijna allemaal gebouwd binnen het kader van de tuinwijkgedachte. Dit nieuw sociaal en urbanistisch concept van de Engelse stedenbouwkundige Ebenezer Howard (1850-1928) wilde de voordelen van het leven in de stad, zoals sociaal contact en voorzieningen, verenigen met die van het platteland: gezondheid, moraliteit, rust en harmonie.

Dit deed men door zelfvoorzienende wijken aan te leggen te midden van het groen waarbij elke woning over voldoende lucht, zonlicht, natuur en open ruimte beschikte. Gemeenschapsvoorzieningen en publieke ruimtes moesten vormgeven aan een harmonieuze leefgemeenschap voor iedereen.

De tuinwijk te Sint-Pieters werd gebouwd in 1923 in opdracht van de stad Brugge door de toenmalige 'Brugse Goedkope Woningen', de voorganger van de 'Brugse Maatschappij voor Huisvesting'. De woningen waren oorspronkelijk bestemd voor de bemanning van het marinierschoolschip d'Entrecasteaux: een stilligend schoolschip (opleidingsbasis) te Brugge die op 9 juli 1926 werd afgeschaft. Wanneer de mariniers met hun gezin vertrokken, kregen de Bruggelingen de kans om de woningen te huren of te kopen, waarbij voorrang werd gegeven aan kroostrijke gezinnen.

De tuinwijk te Sint-Pieters is een typische Engelse tuinwijk met huizengroepen van drie à vier woningen voorzien van individuele,

omhaagde voortuintjes. Door de woningen te groeperen en dezelfde plannen en materialen te gebruiken kon de bouwkost laag worden gehouden. Ook de infrastructuurkosten bleven laag door de perceelsgrootte van de huizen te beperken en enkel een smal deel van de woonstraat te verharden. Op het binnenplein was een centrale ontmoetingsplaats ingericht met een waterput en pomp. Hier is helaas een spelend kindje in verdrongen, een dramatisch gebeuren gegrift in het geheugen van de nu nog wonende oudere bewoners.

De architectuur is een cottagestijl met invloed van het regionaal traditionalisme. Bakstenen gevels werden gecombineerd met groen standaard schrijnwerk. Sommige huizen

hebben ofwel een loggia vooraan of achteraan. De oorspronkelijke ramen en deuren waren zeer mooi afgewerkt met Brugse profielen.

Er zijn tot op vandaag heel wat verhalen bewaard uit de levendige wijkgeschiedenis. Op 10 mei 1940 werd de Tuinwijk gebombardeerd door de Duitse luchtmacht. Men dacht verkeerdelijk dat de Tuinwijk een kazerne was doordat heel wat Belgische soldaten op terugtocht met de plaatselijke bevolking bleven praten en info gaven over hun opgeëiste familieleden. Er vielen 32 bommen. De bewoners verscholen zich in de kelders thuis en in de toenmalige bunker op het weiland langs de Beekweg. Bij de bombardementen waren er drie doden te betreuren, twee bewoners en een soldaat.

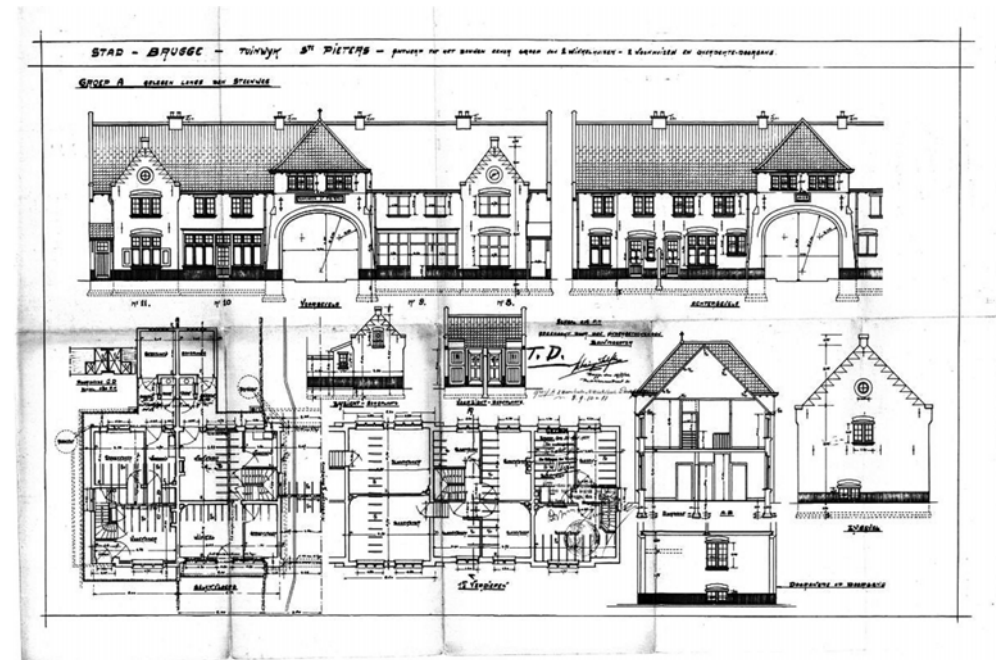
Café Tuinwijk

Legendarisch is Café Tuinwijk, op de hoek van de Blankenbergse Steenweg met de Sint-Pieterszuidstraat. Yvonne Lahousse, 'Vonne' in de volksmond, stond vanaf 1937 achter de tapkraan in Café Tuinwijk. Daar was altijd ambiance verzekerd. Er werden heel wat fratsen uitgehaald. Vooral op maandagen, toen voetballers en wielrenners even stoom afbliezen, werden alle remmen losgegooid. Bij haar kwamen niet alleen coureurs als Eric De Vlaeminck, Guido Reybrouck en Walter Godefroot over de vloer, maar ook veel voetballers van Club Brugge. 'Vonne' haar leven stond in het teken van Club Brugge. De woonwijk kende tot in de jaren 1960 heel wat winkeltjes. Er was een groentewinkel, een snoepwinkel... De bloemenwinkel Van Paemel verbleef er zelfs tot eind van de jaren tachtig. In de jaren 1960-70 stond eind juni de kermis op het Sint-Pietersplein.

Van de tuinwijken die tegenwoordig nog overblijven, zijn sommigen erg verouderd. Hun eenvormigheid ging teloor als gevolg van foute ingrepen. Dit is echter niet het geval voor de tuinwijk te Sint-Pieters. Reeds vanaf 1932 werden de eigendommen door sommigen individueel gekocht, waardoor heel wat woningen regelmatig werden gerenoveerd. De huizen werden in de loop der jaren vaak binnen één familie aangekocht of doorgegeven. Men treft er nu immers heel wat kleinkinderen van de oorspronkelijke bewoners aan.

Er groeit ook steeds meer interesse voor woningen van de Tuinwijk, de woningen zijn gegeerd. Een deel van de stadsbewoners wil namelijk zowel kunnen genieten van het stadsleven als van de natuur. Tegenwoordig liggen ook heel wat tuinwijken binnen de stad. 'Van stad op het platteland' zijn ze gegroeid tot 'platteland in de stad'. Het is en blijft er zalig rustig wonen in alle comfort en luxe.

Ter gelegenheid van '100 jaar Tuinwijk' zijn er op zondag 10 september een overzichtstentoonstelling en geleide rondwandelingen. Deze geleide rondwandelingen worden verzorgd door wijkbewoners-heemkundigen starten aan het Sint-Pietersplein, in het hartje van de Tuinwijk. Je leert er de geschiedenis van de wijk, doorspekt met heel wat anekdotes, kennen.

GETUIGENIS

Interview met Katrien Deklerck, bewoner van de Sint-Pieters-Tuinwijk

Katrien, dit jaar viert de Tuinwijk haar 100-jarig bestaan. Leeft het eeuwfeest in de Tuinwijk? Zijn er buiten Open Monumentenweekend nog andere activiteiten gepland i.k.v. het eeuwfeest?

We vieren onze eeuweling heel zeker! Naast het Open Monumentenweekend was er op 5 augustus ook feest! Na de officiële opening met toespraken en receptie, volgde een gezellige barbecue. Er was heel wat enthousiasme! En na het eten zorgde een dansbar voor de muzikale toets. Een foto-zoektocht was er toen ook voorzien.

Wat maakt het wonen in een traditionele Tuinwijk zo bijzonder? Wat zijn de troeven?

Wonen in onze Sint-Pieters-Tuinwijk is heel aangenaam. Het is hier een oase van rust met veel groen. En toch bevinden we ons ook heel dicht bij de Brugse binnenstad, op een boogscheut van winkels, supermarkten, het Sint-Pietersstation, het AZ-Sint Jan, scholen.... Ook het contact met de buurtbewoners is goud waard. Iedereen respecteert elkaars privacy, maar een praatje met de burens of helpende hand van jong of oud is nooit ver weg.

Zijn het vooral oudere dan wel jongere mensen die de Tuinwijk bevolken?

In de Tuinwijk wonen zowel jonge als oudere mensen. De oudste bewoners zijn 80 à 90 jaar jong en de jongste zijn twintigers met of zonder kinderen, een aangename mix dus.

Welke originele erfgoedelementen zijn er in de meeste huizen nog bewaard gebleven?

Er zijn inderdaad nog heel wat originele erfgoedelementen in de meeste huizen te ontdekken. De Tuinwijk is een typische Engelse tuinwijk in "cottagestijl". De huizen zijn meestal in groepjes van drie of vier gebouwd, wat nog steeds herkenbaar is. De architectuur van de gevels, de loggia's, de groene hagen tussen de eigendommen zijn weldegelijk authentiek gebleven. Sommige ramen zijn bij het voorzien van de hedendaagse dubbele beglazing naar hun oorspronkelijke structuur met Brugse profielen afgewerkt. De huis- en geveltypes zijn

"Het is hier een oase van rust met veel groen."

gebouwd naar historische Brugse voorbeelden uit de 16de-17de eeuw en hebben nog steeds dezelfde herkenbare elementen. De centrale tuit- en trapgevels alsook de dakvensters zijn voorzien van rondboogvensters.

Op welke manier heeft het centrale pleintje een gemeenschapsversterkende functie? Worden er daar buurtactiviteiten georganiseerd?

Het centrale plein - van zitbanken en groen voorzien - is een veilige plaats voor spelende jonge kinderen terwijl de ouders en grootouders even rustig genieten. Tijdens de zomermaanden van 2022 kwamen heel wat buurtbewoners samen om iets te eten en te drinken

in het kader van de aangeboden buurtcheques van de stad Brugge.

Die buurtversterkende functie van het plein is er altijd al geweest. In de jaren 60 en 70 stond er eind juni een kermis met een aantal kramen en een paardenmolen op ons plein.

Kortom, zowel vroeger als nu kan je de Sint-Pieters-Tuinwijk als een aangename woon- en leefplek omschrijven! Op naar nog eens 100 jaar (lacht).

Kasteel Peereboomveld (kasteel en tuin)

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids (apart
voor kasteel en tuin)

21

Torhoutse Steenweg 452

Het kasteel Peereboomveld is gelegen aan de Torhoutse Steenweg in Sint-Andries. Via een rechte dreef staat het kasteeldomein in verbinding met de Diksmuidse Heerweg waar de voormalige herberg Peereboom gelegen is.

Bouw van het landhuis in ca. 1821-1835

In 1821 kocht Nicolas Didier Deschamps enkele gronden in Sint-Andries gelegen tussen de Torhoutse Steenweg en Diksmuidse Heerweg van Jacques Augustinus. Hij liet er tussen 1821 en 1835 een nieuw landhuis bouwen met bijhorend koetshuis en stallen. De architect of ontwerper van het landhuis is niet bekend. Er werd eveneens een lusttuin in

Engelse landschapsstijl aangelegd en het bos werd voorzien van rechte dreven in een raster-vormig patroon. De begin 19de-eeuwse aanleg van het domein is te zien op het primitief kadasterplan uit ca. 1835.

Het kasteel kreeg in het begin van de 20ste eeuw de benaming Peereboomveld door Emmanuel van Outryve d'Ydewalle, verwijzend naar de herberg Peereboom aan de Diksmuidse Heerweg. De herberg fungeerde als afspanning of bareel om tol te innen langs de Diksmuidse Heerweg, en was in de 17de eeuw eigendom van de Brugse boekdrukker Pieter Van Pee. In de 18de eeuw was de herberg in het bezit van de familie Tomboy.

Verbouwingwerken in de 19de eeuw

Het landhuis werd in de loop van de 19de eeuw door de opeenvolgende eigenaars verbouwd en aangepast aan hun smaak. Deze verbouwingen zijn echter weinig gedocumenteerd, waardoor er weinig geweten is over de impact ervan. De Brugse hotelier Armand Marlier realiseerde de eerste vergroting van het landhuis omstreeks 1852 en liet enkele arbeiderswoningen, een duiventoren, kippenhok en bakoven bouwen op het domein. Séraphin van Troostenberghe en zijn vrouw vergrootten het landhuis opnieuw omstreeks 1873 en bouwden een orangerie in de tuin. De ommuurde moestuin met bijhorende serres zijn een realisatie van Valerie Lescrauwaet en haar man Polydore Siron.

Bouw van het koetshuis en uitbreiding van het kasteel

In 1887 werd het kasteel verkocht aan Celina de Serret (1835-1897). De Serret breidde kort na de aankoop het kasteel uit met een nieuw volume en realiseerde een Engelse koer ter hoogte van de voorgevel. Het koetshuis met paardenstallen en de veranda ter hoogte van de achtergevel werden enkele jaren later in 1896 gebouwd.

Beeldbepalende verbouwingswerken in opdracht van Emmanuel van Outryve d'Ydewalle

Emmanuel van Outryve d'Ydewalle (1868-1954) en zijn vrouw Marie Vandenpeereboom (1875-1961) kwamen in 1902 via verdeling in het bezit van het kasteel van Maurice de Hemptinne (1857-1912) en zijn vrouw Marguerite van Loo (1864-1952). Hij liet het kasteel in de periode 1902-1904 grondig verbouwen naar ontwerp van architect baron Henri Kervyn de Lettenhove. Kervyn de Lettenhove ontwierp in dezelfde periode voor zijn broer Stanislas van Outryve d'Ydewalle het kasteel Tudor dat even verderop gelegen is. Beide projecten werden uitgevoerd door aannemer Louis Verhaeghe. De verbouwingen zijn goed gedocumenteerd door

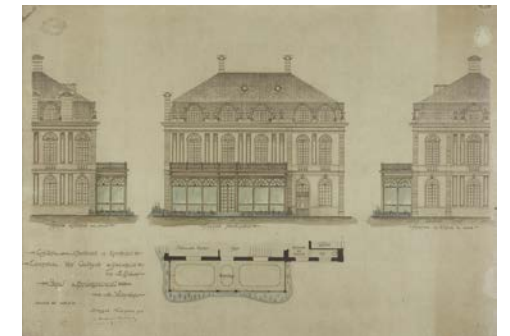

de bewaarde rekeningen, inkomsten- en uitgavenboeken en de mondelinge overlevering van de familie van Outryve d'Ydewalle. Het kasteel kreeg een volledig nieuw uitzicht door het bestaande zadeldak te verbouwen naar het huidige mansardedak met dakkapellen. Zo werd een nieuwe, volwaardige tweede verdieping met verschillende kamers gerealiseerd. De vensteropeningen in de gevels werden voorzien van nieuwe decoratieve elementen in neorococostijl vervaardigd door steenhouwer-marmerbewerker Aug. Campers-Malstaf uit Brugge en werden ingevuld met nieuwe houten ramen, vermoedelijk het werk van de Brugse schrijnwerker-timmerman Pieter Cambier. Het interieur op de begane grond werd volledig heringericht. Emmanuel verbouwde in dezelfde periode zijn woning in de Hoogstraat in Gent en liet de Gentse ambachtslui tapiissier Emile Seghers en ebeniste Neiryckx zowel in zijn stadswoning als het kasteel in Sint-Andries werken. Het interieur werd volledig herpleisterd door Verhaeghe, behangpapier en gordijnen werden geleverd en geplaatst door Jos. Van Heede-Wesemael tapiissier uit Brugge. Uit een rekening van Verhaeghe blijkt dat er voor de verbouwingswerken schouwmantels aangekocht werden uit het kasteel van Mullem en een klooster in Brugge. Voor de inrichting van de salons en eetkamer werden verschillende (neo-)stijlen toegepast telkens met aangepaste stucwerkdecoratie, afwerking van de deuren en deurklinken, en spanjoletten van de nieuwe houten ramen. Het huidige uitzicht van de gevels en het interieur van het kasteel kwamen grotendeels tot stand bij de verbouwingswerken uit 1902-1904.

In het eerste kwart van de 20ste eeuw werden ook de nieuwe, moderne technieken in het

kasteel geplaatst. In 1904 werd de waterleiding aangelegd met bijhorende sanitaire voorzieningen. Vanaf 1913 werd het kasteel verlicht met gasverlichting, tot in 1926-1927 de elektriciteitsvoorziening geïnstalleerd werd door elektriciën Lowagie. Vanaf 1925 werd er niet langer verwarmd met open haarden en kachels, maar via centrale verwarming met warme lucht.

In 1913 realiseerde aannemer Louis Verhaeghe een nieuwe veranda met daaronder een nieuwe kelder naar ontwerp van architect Alphonse Depauw.

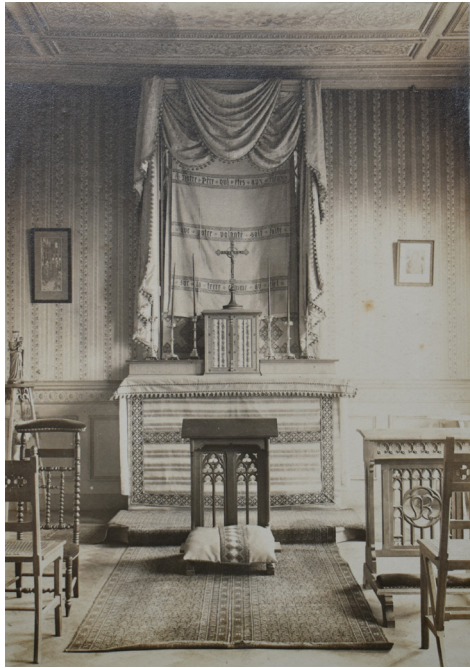

In 1938 is het opnieuw aannemer Louis Verhaeghe die de nieuwe brugjes over de gracht aan de Torhoutse Steenweg en hekkenpijlers met opschrift Peereboomveld realiseert naar het ontwerp van architect Antoine Dugardyn.

Het kasteel tijdens de Eerste Wereldoorlog

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was het kasteel een toevluchtsoord voor familieleden uit omliggende kastelen en de monniken van

de Sint-Andriesabdij van Zevenkerken die wel door de Duitsers bezet werd. Eén van de salons werd in deze periode ingericht als kapel.

Het kasteel blijft in het bezit van de familie van Outryve d'Ydewalle

Charles van Outryve d'Ydewalle liet begin jaren '60 de veranda uit 1913 afbreken. Na de afbraak werd het huidige terras aangelegd en de toegangsdeur tot het kasteel voorzien van een nieuwe geblokte, witte natuurstenen omlijsting. In het interieur voerde hij ook enkele kleine wijzigingen door. De huidige eigenaars kwamen eind jaren '80 in het kasteel wonen nadat ze enkele herstellingswerken lieten uitvoeren. Recent werd de kelderverdieping

gerestaureerd en ingericht als kantoorruimte met aanpalende bibliotheek. Het dak werd hersteld en de dakkapellen werden gerestaureerd en herschilderd. Ook de balustrade van de Engelse koer werd hersteld en gereinigd. Het kasteel wordt nog steeds bewoond door de familie van Outryve d'Ydewalle die het kasteel met grote zorg voor de erfgoedwaarden herstelt, inricht en bewoont.

Het kasteelinterieur

Het interieur van het kasteel werd heringericht in 1902-1904 in opdracht van Emmanuel van Outryve d'Ydewalle. Het kasteel is toegankelijk via een deuropening in de achtergevel uitgevend op de tuin. In de inkomhal, die ingericht werd in neorococostijl, bevindt zich een gerecupeerde, houten bordestrap die in 1902-1904 in het kasteel werd geplaatst. De traphal geeft toegang tot de verschillende aanpalende salons. Rechts bevindt zich de toegang tot de keuken en aanpalende eetkamer. De eetkamer is ingericht in neo-Vlaamse renaissancestijl met balkenzoldering voorzien van polychrome beschildering, houten lambrisering en een blauwe natuurstenen haardmantel die oorspronkelijk gedecoreerd was met leeuwenkoppen. De balksleutels van de balkenzoldering zijn gedecoreerd met de wapenschilden van de families van Outryve d'Ydewalle en Vandenpeereboom, en de wapenschilden van de families aan moederszijde respectievelijk de Romblay en Saney.

Via de eetkamer krijgen we toegang tot een groot salon. Dit salon was oorspronkelijk ingedeeld in twee ruimtes. Het eerste salon werd ingericht in neo-empirestijl met rijkelijk versierd stucwerkplafond, supraportes en open haard met grijs wit geaderde marmeren

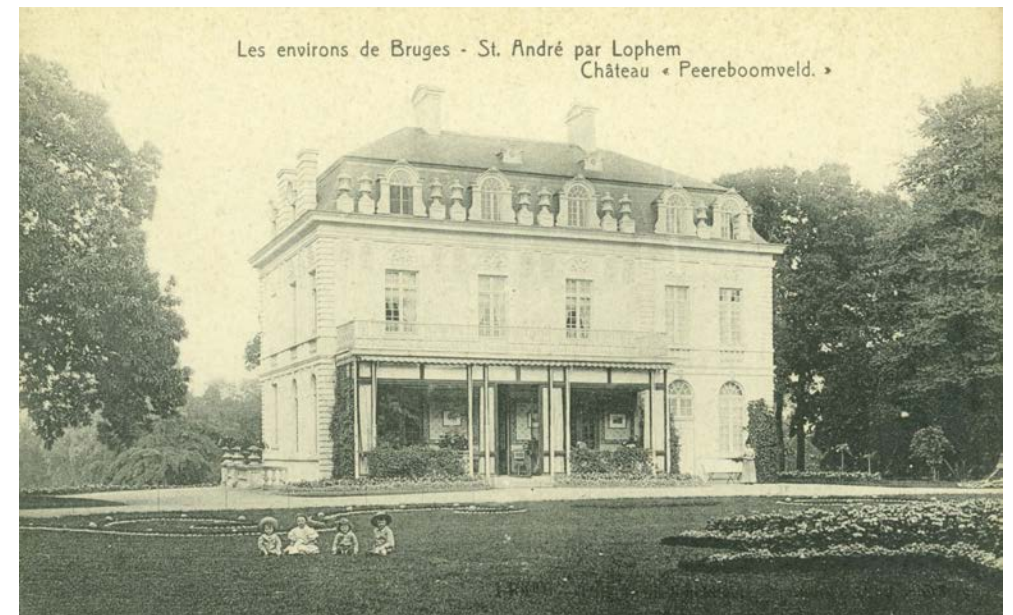
mantel en bepleisterde schouwboezem. De afwerking van de panelen van de dubbele deuren, de deurkrukken en spanjoletten van de ramen passen in dit totaalconcept voor het salon. Het aanpalende salon ingericht in neo-Louis XVI-stijl werd op dezelfde manier opgevat en was tijdens de Eerste Wereldoorlog ingericht als kapel. De kleine kamer tussen het salon en de inkomhal was het *salon fumoir*, dat eveneens in neo-Vlaamse renaissancestijl werd ingericht. Getuige hiervan zijn het stucwerkplafond en de houten deuren met panelen voorzien van profilering in verstek.

Het kasteeldomein

Het kasteel wordt omringd door een Engelse landschapstuin met grote vijver. Naast het kasteel bevinden zich het koetshuis uit 1896

en een ommuurde tuin met duiventil. Verderop in het domein vinden we de orangerie uit ca. 1873 en de ommuurde moestuin uit ca. 1885 terug. In het bos met dreven staat een kapel in neogotische stijl uit het begin van de 20ste eeuw.

Deze tekst is gebaseerd op het bouwhistorisch onderzoek door Anneleen Cassiman, Bouwhistorisch onderzoek kasteel Peereboomveld in Sint-Andries (2023).

Kasteelpark Peereboomveld

In de 9de eeuw behoorde het woeste gebied ten zuiden van Brugge bestaande uit 'de Bencebruch' toe aan Boudewijn I, de eerste graaf van Vlaanderen. Tussen 1111-1115 schonk graaf Boudewijn Hapken deze gronden aan de pas in 1098 opgerichte Sint-Andriesabdij. Zowat een eeuw later breidde de abdij haar bezittingen uit door aankoop van het 400 ha grote woeste gebied dat daar noordelijk op aansloot en "het veldt van Sint Andries" genoemd werd.

Na vele eeuwen was er van de ontginning van dit woeste gebied nog maar weinig terechtgekomen. Op het einde van de 17e eeuw waren er amper 5 hoeven in aanwezig. Op de Ferrariskaart (1775) bestaat een aanzienlijk deel van het Sint-Andriesveld uit bos. In het zuidwesten, ter hoogte van het huidige Tudor en van het zuidelijk deel van Beisbroek, strekken zich twee grote heidevelden uit. Tussen Sint-Anna ter Woestijne en de hoeve Peereboom komen door houtkanten of hagen omgeven akkers voor.

Op het einde van de 18e eeuw werd dit kerkelijk bezit door de Franse bezetter aangeslagen en in 1798 openbaar verkocht. Het kwam in handen van de families de l' Espée en van Outryve d'Ydewalle, die de ontginning van de woeste heidegronden onmiddellijk inzetten door de aanleg van kaarsrechte dreven. Waar de kwaliteit van de bodem het toeliet, werd de heide direct omgezet in akkers en weiden. Elders werd bos aangeplant, met vooral beuk en grove den of hakhout van tamme kastanje en Amerikaanse eik. Later in de 19e eeuw kwam het gebruik van uitheemse, snelgroeiende naaldboomsoorten in zwang: Europese lork, Corsicaanse den en Douglasspar moesten de financiële baten maximaliseren.

In de jaren 1830 werden de kastelen Beisbroek en Peereboomveld opgetrokken. De omgeving ervan werd als park aangelegd. Passend bij het tijdsbeeld kregen bijzondere boomsoorten een plaats in deze nieuwe groenoorden.

In het kasteelpark **Peereboomveld** zijn nog veel merkwaardige bomen aanwezig. Dit kasteeldomein ontstond op een plaats waar in de 18e eeuw een jachtpaviljoen aanwezig was. In de loop van de 19e eeuw kreeg het kasteel en het omringende park onder impuls van de verschillende eigenaars en in verschillende fasen zijn huidig uitzicht. Het natuurlijk reliëfverschil deelt het park eigenlijk in twee delen, nl. het gedeelte tussen de toegangsweg en de Torhoutse Steenweg, en het hoger gelegen gedeelte ten westen van het kasteel.

Het eerste gedeelte is gekenmerkt door een hellend grasland, die aan alle zijden scherp afgeboord wordt met bomen en struiken. Het kasteel ligt op een natuurlijke hoogte, aan het begin van de helling, en heeft een centrale ligging t.o.v. het omgevende park, dat voor het concept van het parkontwerp en -aanleg heel wat mogelijkheden bood voor de toenmalige (Engelse) landschapsstijl. De hoofdstructuren van het park bestaan uit open grasvelden, gesloten bospartijen en enkele dreven rondom en in het kasteeldomein zelf. De grillige en kronkelende lijnen van deze structuren, en het wegen- en padenpatroon, getuigen van de landschapsstijl die aangewend werd in dit park. Ook de strakke en ondoorzichtige begrenzing van de open ruimtes met struiken in combinatie met hoogstammige bomen, de gegroepeerde bomen in grasvelden en de solitaire "monumentale" bomen, zijn kenmerkend voor deze stijl. Op één van de zichtlijnen ligt een kasteelvijver die bestaat uit een ovaalvormige depressie met een groot eiland in het midden, waarop een rododendronmassief groeit.

Het park in Engelse landschapsstijl gaat spontaan over in meer rechthoekige bosbestanden die door de adellijke families werden aangelegd in functie van houtproductie en jacht. De stichters van deze kastelen waren en zijn gedreven bosbouwers en dat wordt mooi geïllustreerd in dit prachtig gebied.

Jan Goris (Bosgroep Houtland)

GETUIGENIS

Géry en Françoise van Outryve d'Ydewalle: "Als eigenaar moet je verliefd zijn op je erfgoedpand"

De heer en mevrouw Géry en Françoise van Outryve d'Ydewalle moesten niet lang nadenken toen hen de vraag gesteld werd om met hun Kasteeldomein Peereboomveld deel te nemen aan het Open Monumentenweekend (OMW).

"We hebben het geluk te wonen in een wondermooi gebouw en OMW geeft ons de kans om dat te delen met andere mensen. In het verleden hebben we het kasteel ook al eens opengesteld voor een activiteit van erfgoedorganisatie Herita. We stellen onze woning ook regelmatig ter beschikking voor huisconcerten op privé-uitnodiging", zegt Françoise. "We doen het ook uit erkentelijkheid voor de steun die we recent kregen van het stadsbestuur. Voor de deskundige restauratie van de dakpannen, konden we beroep doen op een premie Kunstige Herstelling", benadrukt Géry.

Wanneer de kasteelheer en -vrouw ons meenemen door het gebouw, valt op dat elke ruimte voor hen wel een bepaalde charme heeft. Het is ook opmerkelijk dat er doorheen het kasteel overal heel veel lichtinval is. Het is dan ook moeilijk kiezen waar ze het liefst hun tijd doorbrengen. Géry brengt graag tijd door in de grote kelderverdieping die het echtpaar een tiental jaar geleden grondig heeft laten renoveren. "In de kelder bevond zich oorspronkelijk de kasteelkeuken. Nadat we de muren hebben laten behandelen tegen opstijgend vocht en na het aanbrengen van een passende aankleding, bleek de ruimte prima geschikt om daar mijn bibliotheek en bureau in onder te brengen". Françoise vindt het dan weer prettig

toeven in het kleine salonnetje, waar de grootvader van Géry zijn kantoor had. "Het is een gezellige plek waar ook onze kleinkinderen graag spelen en rondlopen".

Toen het echtpaar eind jaren '80 haar intrek nam in Kasteel Peereboomveld stond het gebouw een vijftal jaar leeg en was de tijd rijp voor een grondige renovatie. "Alles moest worden aangepakt! Zeker het dak dat 100 jaar oud was, moest zo snel mogelijk vernieuwd worden. Dat vergde meteen een serieuze fi-

nanciële inspanning. Op het gelijkvloers ontbrak het ook aan een degelijke keuken. De structuur van het kasteel was gelukkig wel nog in prima staat. Alle restauratiewerken gebeurden echter met respect voor wat mijn voorouders hier hadden nagelaten, we hebben steeds hun voetsporen gedrukt", doet Géry het verhaal.

Uiteraard zijn er ook heel wat dagdagelijkse besommeringen en klusjes die een zorgvuldig beheer van het kasteel vereisen. De tijd dat een dergelijk patrimonium onderhouden wordt door een ganse hofhouding is lang vervlogen. "Het onderhoud van het kasteel en het domein hebben we mooi verdeeld: Géry neemt de tuin voor zijn rekening en ikzelf zorg ervoor dat alles binnen piekfijn in orde is", knipoogt Françoise. "Eigenlijk doen we slechts voor die specifieke zaken in de tuin die we zelf niet aankunnen, beroep op een tuinman. Voor de rest doen we alles zelf".

Wanneer we Géry en Françoise vragen welke goede raad ze hebben voor toekomstige eigenaars van een erfgoedpand, klinkt het antwoord unisono. "Liefde voor een gebouw is het belangrijkste! Liefde maakt blind en zorgt ervoor dat je alle uitdagingen en moeilijkheden gekoppeld aan het beheer van onroerend erfgoed overwint. En hoe vroeger je eigenaar bent, hoe beter: als je jong bent, trek je makkelijker je plan", besluiten de sympathieke kasteel-eigenaars met een knipoog.

"Liefde voor
een gebouw is het
belangrijkste!"

Koninklijke Roeivereniging Brugge

22

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
leden Roeivereniging
beschikbaar

Waggelwater 4

Al meer dan 150 jaar heeft Brugge een roei-vereniging, de Société de Sport Nautique de Bruges. De vierde van het land, nog steeds draagt de KBR het nummer 4. Na 50 jaar kreeg de vereniging haar koninklijke erkenning en werd ze de Koninklijke Roeivereniging Brugge, al staat ze tot vandaag ook bekend als de Sport Nautique.

De vereniging, toen nog Société des Régates, startte met een groots opgezet evenement als onderdeel van de Gemeentefeesten, de Grande Régates Internationales, op 5 september 1869. Deelnemers van clubs uit Brussel, Antwerpen en Luik, maar ook deelnemers uit het verre Groningen traden aan in de verschillende categorieën. Langs het kanaal Brugge-Oostende werden verschillende tribunes opge-

trokken die zicht gaven op het parcours dat strekte van het sluisje aan de Walwein tot de Scheepsdalebrug. Het prijzengeld bedroeg verschillende honderden francs, verdeeld over 5 categorieën. De kranten beschrijven niet alleen het evenement, maar ook de immense volkstoeloop, de stoomtrein naar Blankenberge die tijdens de regatta ter hoogte van de Walwein het kanaal overstak en het verschrikkelijke onweer dat die namiddag losbarstte, waardoor het publiek in allerijl beschutting moest zoeken. De Voorzitter van de Société des Régates is baron Camille van Zuylen van Nyvelt, die dankzij zijn connecties de vereniging meteen een vliegende start doet nemen. De redactie van 't Jaer 30, een door Guido Gezelle geredigeerde krant dat een katholieke kritische stem liet horen tegen het ontluiken-

de Brugse liberalisme, verslaat de gebeurtenissen van de Sport Nautique op wel heel schampere toon. Maar ook in de vereniging zelf zou politieke discussie er toe leiden dat de interne spanningen hoog opliepen en zelfs dat er nieuwe statuten werden opgesteld in 1880, die expliciet vermelden dat er niet over politieke kwesties mag worden gesproken.

Tot aan de werken aan de zwaaihoek en het graven van het verbindingskanaal tussen Brugge en Zeebrugge (nu Boudewijnkanaal), en het dempen van de walgrachten tussen de Ezelpoort en de Walweinstraat, was de Roei-vereniging aanwezig in de binnenvestingsgracht, ongeveer ter hoogte van de Schipperskapel. Daar was ook de eerste Brugse zwemschool (Ecole de Natation) gevestigd, op

de gronden van de broers en later weduwe De Schryver. Als clublokaal werd een garageloods aan de Komvest gebruikt. Een postkaart uit 1896 toont het weinig riante onderkomen van de vereniging op opdat moment.

Door de werken tussen 1905 en 1907 die Brugge een nieuwe rechtstreekse verbinding met de zee moest geven, transformeerde een hele wijk tussen de Ezelpoort en de Walweinstraat tot het Stübkenkwartier. De waterrecreatie moest andere oorden opzoeken. Het nieuwe openluchtzwembad organiseerde de stad op het afwateringskanaal naar het kanaal Brugge-Oostende, aan de Maria Van Bourgondiëlaan en het Milne-Edwardsplein (nu Graaf Visartplein). De Roei-vereniging vond in 1903 een tijdelijk onderkomen in een voormalig

oliedepot aan het kanaal Brugge-Oostende, maar moest in 1905 opnieuw uitwijken door de aanleg van de nieuwe spoorlijn naar Blankenberge. Uiteindelijk vond de vereniging wat verderop langs het kanaal een geschikte plaats voor een permanente uitvalsbasis. Les amis du Sport Nautique de Bruges, kon een stuk grond van 3200 m² aankopen voor 1600 francs. Clublid en architect Etienne Timmerly ontwierp het nieuwe clubhuis dat in 1907-1908 werd gebouwd. Eigenlijk zou in die periode ook de bocht in het kanaal worden recht getrokken. De vijver in het huidige Waggelwaterbos is de aanzet daarvan. Timmerly anticipeerde op die werken en oriënteerde het clubhuis richting het nieuwe kanaaltracée, dat er uiteindelijk niet kwam.

De bouw werd geraamd op 60.000 gouden francs en werd bekostigd met de verkoop van aandelen aan 1000 francs per stuk. De vereniging moest aan de aandeelhouders een jaarlijkse huurprijs van 600 frank betalen. De werken vlotten goed: in januari 1908 is het waterreservoir voor de douches geïnstalleerd en zijn er kasten en een vlottende aanlegsteiger aanwezig. Op 5 april 1908 is het gebouw in gebruik en datzelfde jaar kan de Brugse Roei-vereniging de Belgische kampioenschappen organiseren.

Het clubhuis is gebouwd in een soort Zwitserse chaletstijl met vakwerk van houten stijlen opgevuld met baksteen. De zwakke dakhelling met overstekende dakrand en afhangende houten plankjes en het oorspronkelijk doorlopend balkon op de eerste verdieping versterken het chaletgevoel. Toch is het gebouw is twee bouwlagen hoog en drie traveeën breed voorzien van dakpannen, in tegenstelling tot een traditioneel chalet. Twee poorten in de centrale gevel van de benedenverdieping geven toegang tot de bootloods. Het clublokaal met de bar en de vergaderzalen is bereikbaar via de later aangebouwde buitentrappen. De kelderverdieping is voorzien van troggewelven op metalen liggers. Het overstekende dak, het balkon en de houten ramen bepalen sterk het karakter van dit gebouw. De oorspronkelijke proporties wijzigden door de uitbreidingen in 1913-1914. De Roei-vereniging was zo succesvol dat het balkon gedeeltelijk moest wijken voor een uitbreiding aan beide zijden, amper 5 jaar na de ingebruikname! Ook de werkplaats werd vergroot en er kwam een conciërgewoning bij. Het ontwerp was nu van Louis D'Helft, bouwkundig tekenaar en werkleider van de stad. De uitbreiding betekende niet alleen een ingrijpende wijziging van het chaletuitzicht, maar ook de heroriëntering naar de originele bedding van het kanaal, die ongewijzigd bleef.

Het verenigingslokaal van de op drie na oudste roeiclub van België is nog grotendeels in originele staat bewaard gebleven, wat uitzonderlijk is. Het 115 jaar oude gebouw is bovendien nog steeds in gebruik als clublokaal, al is de botenloods op het gelijkvloers te klein geworden en zijn in de loop van ruim een eeuw de nodige aanpassings- en renovatiewerken gebeurd. Vooral de passages van het

Duitse leger tijdens beide wereldoorlogen betekenden telkens vernielingen en naderhand herstelwerken, van zowel de boten als het gebouw.

In 1951 werd een mezzanine in de open zoldering van de eerste verdieping verwerkt. De buitentrappen zijn een toevoeging van de jaren '70. In 1972-1973 ontstaat de Sint-Pietersplas. Voor de aanleg van de expresweg N31 naar Zeebrugge is een enorme hoeveelheid zand nodig, die daar kan worden gewonnen. Het originele plan, om de Oostendse vaart recht te trekken en er meteen een watersportcentrum met een watersportbaan aan te leggen, wordt verlaten als blijkt dat het gewonnen zand niet bruikbaar is voor de wegwerkzaamheden. Daarop wordt aan de Sint-Pietersmolenstraat en de Blankenbergse Dijk de Sint-Pietersplas

gegraven, wat evolueert tot een recreatiegebied. Het oorspronkelijke plan is om ook de roeivereniging daarheen te verhuizen, maar de waterpartij is niet geschikt voor dergelijk gemengd gebruik. De roeivereniging beslist op locatie te blijven en voert opnieuw herstelwerken uit. In 1979 draagt de vereniging de eigendom van de gebouwen over aan de stad, die van dan af instaat voor de grote herstellingen en het onderhoud. De vereniging krijgt het gebouw in erfpacht voor 50 jaar. In 1980 wordt het dak hersteld. Daarna volgen dakwerken en de aanbouw van een nieuwe bootloods die als een stijlbreuk wordt ervaren. De bijkomende loods die in 1994 in hout wordt gebouwd, sluit beter aan bij de originele chaletstijl. In 2009 en 2022 werd die loods verder uitgebreid.

Kampioenen en olympiërs

Al heel snel na de oprichting van de roeivereniging vallen Brugse roeiers in de prijzen. Zo is Edouard Lescrauwaet zevenvoudige Belgisch kampioen skiff en in 1893 Europese skiff-kampioen op het Ortameer. Daarnaast roeit hij ook in de twee en vier met stuurman, en in een gemengde ploeg met roeiers van Brussel en Gent in de acht. Om zijn conditie te onderhouden gaat hij als middenvelder spelen bij Football Club Brugeois, waar ook zijn broers Charles en Jules spelen. In 1897 ruilde Lescrauwaet Brugge voor Brussel en sluit zich aan bij de Cercle des Régates Bruxelles. Het jaar daarop emigreert hij naar Congo waar hij in 1907 overlijdt.

Na de Eerste Wereldoorlog kent de roeivereniging opnieuw opvallend getalenteerde roeiers, zoals 19(!)-voudig Belgisch kampioen Achille Mengé. In de jaren 1980-1990 waren er toproeiers zoals Pierre-Marie Deloof, Dirk Crois en Tom Symoens. Recente uitblinkers zijn Tim Maeyens en Tibo Vyvey.

Op dit ogenblik is de Koninklijke Roeivereniging Brugge vzw (KRB) een van de grootste roeiverenigingen in België, naar ledenaantal, maar zeker ook naar actieve roeiers. Eind 2022 had KRB 271 roeiende leden. Deze groep wordt getraind en begeleid door 23 trainers, waarvan net geen 70% beschikken over een trainersdiploma.

Tot ongeveer 25 jaar geleden was KRB een zuivere competitieclub, waarbij alleen roeiende leden werden aanvaard die ook de intentie hadden om aan wedstrijden deel te nemen. Dit waren dus leden die op jonge leeftijd roeien als sport kozen. Het kostte heel wat moeite om

in het toenmalig bestuur een meerderheid te vinden om het zuiver recreatieve roeien in de vereniging te introduceren. Ondertussen is dat de normaalste zaak geworden, wat er toe heeft geleid dat de wachtlijst bij volwassenen om in te stappen steeds aangroeit en de 'masters' zelfs de meerderheid van de leden uitmaken. Zoals bij vele andere sporten wordt recreatief bezig zijn nu overal in de roeiwereld aanvaard en worden er regelmatig toertochten georganiseerd waarin competitie geen rol speelt.

Vanaf de leeftijd van 27 jaar worden roeiers bij de masters ingedeeld, verder onderverdeeld in categorieën A, B, C... enz.. volgens de leeftijd indien er verder competitief wordt geroeid. In KRB worden de masters nu ingedeeld in: Roeischool, Beginnende master, Recreatieve master en Competitieve master. Voor elk van de groepen zijn er groepsverantwoordelijken en werden er regels uitgeschreven over opleiding, botengebruik, begeleiding enz...

De KRB blijft wel nog steeds een roeivereniging waar competitie voorrang - naar botengebruik en begeleiding - heeft op recreatie en krijgen masters ook de kans om aan competitie deel

Architect Etienne Timmery (Brugge 1858-1926)

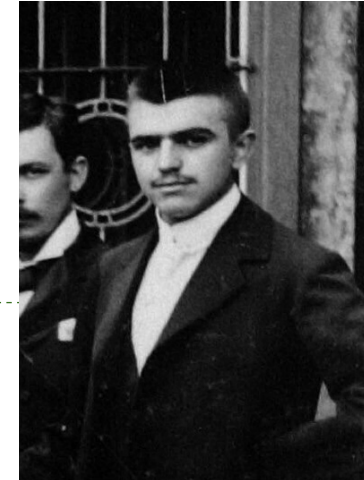
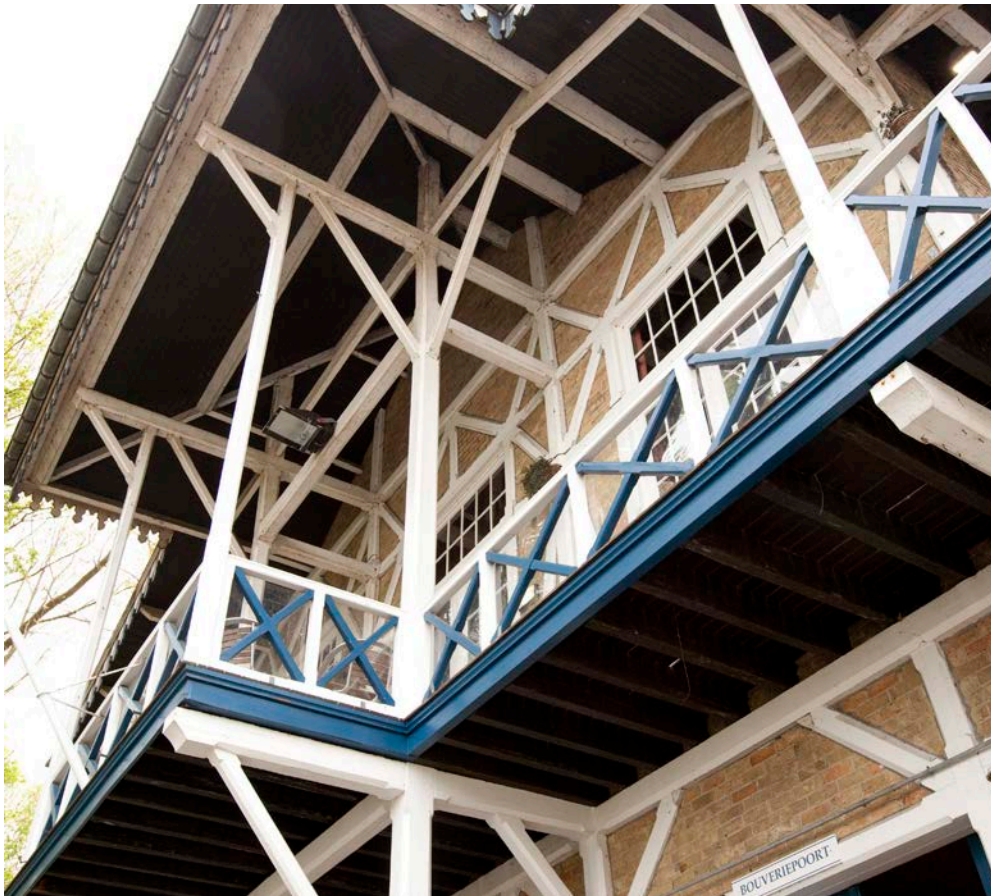
Voor de Dienst Monumentenzorg is Etienne Timmery geen onbekende. Hij is samen met misschien bekendere namen als Louis Delacenserie, Alphonse Depauw of Charles Dewulf, verantwoordelijk voor enkele beeldbepalende Brugse stadsgezichten, enkele vroege Kunstige Herstellingen en enkele stedenbouwkundige ingrepen. Zo heeft hij een groot aandeel in het huidige uitzicht van de Rozenhoedkaai. Hij begeleidt de herstelling van het Huidenvettershuis in 1912 en in 1904-5 de woning bij brouwerij-mouterij Léon Schaeverbeke, die nu deel uitmaken van "Relais Bourgondisch Cruyce" in de Wollestraat. Hij ontwerpt ook enkele imposante neo-renaissancegevels in de Steenstraat en is verantwoordelijk voor de verbouwingen van het grote gebouwencomplex aan de westelijke zijde van het Sint-Jansplein, waar zich later de Salons De Buck bevonden.

Timmery, die Charles Dewulf opvolgt als stadsarchitect en leraar bouwkunde aan de Academie van Brugge, is niet alleen erg actief in de restauratiebeweging. Hij is vanaf 1891 afgevaardigde voor Brugge in de 'Société Centrale d'Architecture de Belgique', voorzitter van de Koninklijke Bouwmeesterskring van West-Vlaanderen en vooral langdurig en actief voorzitter van Brugge-Voorwaarts. Die liberaalgezinde vereniging ijverde voor een meer hedendaags socio-cultureel en een toeristisch aanbod in Brugge, weg van het imago van "Bruges-la-Morte". Het katholieke antwoord, "Die Roya", kon op meer bestuurlijke steun rekenen. Dat neemt niet weg dat ontwerpen van deze architect op vele plaatsen in het Brugse straatbeeld zijn terug te vinden. Hij kon kennelijk vele bouwstijlen aan want hij ontwerpt gebouwen in zowel neobarok, neorenaissance, neorococo, eclectisme, en zelfs een gedeelte van de oorspronkelijke Brugeoise turbinezaal (ca. 1912) met Oscar De Breuck. De chaletstijl, die volledig paste voor het verenigingslokaal van de roeiclub, beheerste hij ook.

te nemen en worden hiertoe ook gestimuleerd en opgeleid. KRB heeft voor het ogenblik een uitstekende generatie jonge roeiers die bij de U13, U15, U17 en U19 heel wat prijzen wegkapen. Bij de U19 behoren enkele roeiers tot de nationale selectie. Toproeier bij KRB en lid van de Belgian Sharks – met enkele Europese titels – is Tibo Vyvey, die zich nu voorbereidt om geselecteerd te worden voor de Olympische Spelen 2024 in Parijs.

Bezoekers kunnen tijdens Open Monumentenweekend zien welk imposant botenpark voor de roeiers ter beschikking wordt gesteld.

Tijdens het bezoek kunnen ook de historische erelijsten, bekens en medailles van succesvolle leden van de KRB worden bewonderd.

Louis D'Helft
(Brugge, 1880-1948)

Vanaf 1900 was Louis D'Helft werkzaam bij de Stad Brugge als bouwkundig tekenaar, terwijl hij verder studeert aan de Stedelijke Academie. Zijn ontwerp voor een rentenierswoning in het kader van de prijskamp 1e klas voor Bouwkunde in 1908, is bewaard in het Stadsarchief Brugge (inv. nr. FO/A06939). In 1920 werd hij werkleider (hoofd technische dienst) bij de stad en in die hoedanigheid de (mede)ontwerper van het iconische stedelijke zwembad op de hoek van de Keizer Karelstraat en de Lauwerstraat (later Jan Guilinizwembad). Hij was, zoals vele van zijn studiegenoten en docenten, lid van de Brugse artistieke kring "Kunstgenegen" en bovendien een verdienstelijk fotograaf. Een van de weinige particuliere ontwerpen van zijn hand, twee aanpalende woonhuizen in de Zandstraat, dateren van 1912 en zijn in dezelfde chaletstijl uitgevoerd als de Sport Nautique.

Hoeve bij kasteel Forreist

23

Laureaat van de
Onroerenderfgoedprijs 2023

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Doornstraat 213

Het domein met kasteel, boerenhuis, schuren en stallen is een ontwerp van Joseph Van Gierdegom, in opdracht van Anselme de Peellaert. Het bouwplan uit 1808 voorziet een imposant *corps de logis* en twee zijvleugels in zuivere empirestijl. Slechts een deel van het plan wordt werkelijk uitgevoerd tussen 1813 en 1817.

Al sinds 1783 is het terrein van het verwoeste Kartuizerinnenklooster aan de Doornstraat in het bezit van de familie De Peellaert. Er is al een versterkte en omwalde boerderij op het domein, die De Peellaert laat neerhalen voor de bouw van zijn nieuwe kasteel. De Peellaert

is een Brugs politicus en actief bij de Nationale Wacht. Hij is een overtuigd Jacobijn en staat onder meer in voor de erewacht bij de ontvangst van Napoleon in Brugge in 1810. Daarna komt hij in dienst bij Napoleon als kamerheer. De familie verhuist daarvoor naar Parijs. De plannen voor het groots opgezette kasteel in empirestijl, waardig om Keizer Napoleon te ontvangen bij een volgende bezoek aan Brugge (wat nooit gebeurt) gaan desalniettemin in uitvoering. Het kasteel is nooit volledig volgens de plannen uitgevoerd. De Peellaert maakt zowel in Parijs als Brugge schulden en sterft in 1817. De overgebleven leden van het gezin, waaronder aquarellist Auguste de Peellaert, verzaken aan de erfenis en verhuizen naar Brussel.

De kasteelhoeve

De versterkte boerderij uit de oudste bronnen is ook op de kopie van de kaart van Pieter Pourbus door Pieter Claeissens de Oude (1597) te zien. Op dat moment verbindt een dreef het domein met de Gistelse Steenweg. Pas in de 19de eeuw, door de ingrepen van De Peellaert, is de toegang naar de Doornstraat gericht, zowel voor de hoeve als voor het kasteel binnen de omwalling. Rondom het erf ten oosten van het kasteel, zijn de boerderijgebouwen los van elkaar opgetrokken.

Het meest in het oog springende gebouw is het boerenhuis, dat een unieke voorgevel heeft. Die moest vooral de uitkijk vanuit het kasteel aangenaam houden. De lijstgevel is opgevat als een pseudo-Egyptische tempel, met een hoge sokkel met brede horizontale bolle banden, driehoekig afgewerkte raamopeningen en oorspronkelijk een centrale deur en Egyptische zuilen met lotuskapitelen tussen

de dieper liggende ramen op de eerste verdieping. Ook de gekoofde kroonlijst verwijst naar de egyptomanie van de bouwheer. Dankzij de veroveringscampagne van Napoleon in 1798 ontstaat in heel West-Europa een fascinatie voor de oude Egyptische kunst, architectuur en cultuur, die dus tot in Sint-Andries haar weerklink vindt.

Van zodra je het gebouw van een andere invalshoek bekijkt, valt het op dat deze gevel echt 'maar façade' is. Het boerenhuis erachter is veel ouder, misschien zelfs 17de-eeuws. Het is een typisch Vlaams boerenhuis met een centrale voordeur en gang en kamers aan beide zijden. Enkele oude schouwen zijn binnenin het boerenhuis te vinden, inclusief originele ingemaakte kasten errond.

Ten zuiden van het erf is er opnieuw een verwijzing naar Egypte. Door de ongewone vorm van de toegangspoort naar de ommuurde groentuin wordt ze de Isistempel genoemd. In de pylonen van de toegangspoort zijn ruimtes voorzien van luiken, wellicht ontworpen als stapelplaats voor de oogst. Centraal in de moestuin staat een gemetselde ronde waterput.

De schuur en stallen bakenen de noordzijde van de ommuurde tuin af. Het bakstenen gebouw heeft een stomp zadeldak. De rondboogvensters met luiken die verbonden lijken met een bakstenen lijst, geven het geheel een Italiaanse toets. Die vindt je ook terug in het in trompe l'oeil cassettenplafond en wanden in geschilderde imitatie natuursteen in de orangerie.

Parallel aan het boerenhuis staat een oudere schuur met een steile dakconstructie met hoge puntgevels die wellicht 18de-eeuws is. De spleten in de gevels verraden de functie van de zolder als stapelplaats. De wagenpoortopening bewaart nog de houten stijlwallen en is versierd met ingekerfde 18de-eeuwse karrewielen.

De bakoven uit 1885 is dankzij de huidige eigenaars in ere hersteld en opnieuw functioneel in gebruik.

Meer weten?

Brochure Open Monumentendag 2014,
pp. 151-160

Laureaat Onroerenderfgoedprijs 2023

In 2014 kochten Pieter en Marit de kasteelhoeve. Op dat moment was de site bijna volledig overwoekerd en verschillende volumes waren herleid tot ruïnes. Het doel van het koppel was de site, bestaande uit verschillende losse bestanddelen, opnieuw laten stralen. Dit als cohousingproject, met maximale aandacht voor de erfgoedwaarden, integratie van nieuwe technieken voor een duurzame en ecologische toekomst van de site en aandacht voor de sociale inbedding.

Ze pakten het project aan in verschillende fases. De orangerie, boerenwoning en de schuur transformeerden ze tot woonunits waarbij het erfgoed (muurschilderingen, houtwerk, dakgebinte ...) centraal staat. Het bakkershuisje op de site werd in ere hersteld en ook het stalletje kreeg haar oorspronkelijke functie terug. De volledige ommuring van de tuin met de twee Egyptische pylonen werd gerestaureerd, net als de waterput en de serre.

Naast de bouwkundige heropleving van de site, gingen de opdrachtgevers aan de slag met de landschappelijke elementen op de site. Ze brachten onder andere de teelt van leifruit langs de muren van de tuin terug. Toen archeologisch onderzoek een niveauverschil in de oorspronkelijke tuin aan het licht bracht, besloot het koppel de tuin opnieuw naar dit gegeven aan te leggen.

Deze aanpak is typerend voor de manier waarop de eigenaars het project aanpakten: met een ambitieus masterplan voorop, maar open voor de ontdekkingen die onderweg opdoken en deze steeds dankbaar integrerend in het indrukwekkende geheel.

Het delen van de site is een rode draad in dit project. Naast de herbestemming als cohousing, vinden er pop-up evenementen, activiteiten met de lokale school in de moestuin en een biologische plukweide plaats. (overgenomen uit: Nieuwsbrief Agentschap Onroerend Erfgoed Onroerenderfgoedprijs 6 juli 2023: <https://tinyurl.com/2s49z43t>)

De recent gerestaureerde kasteelhoeve Forreist is een van de 3 laureaten van de Onroerenderfgoedprijs 2023. Stemmen op deze laureaat kan tot en met Openmonumentendag, 10 september 2023.

Scan de code en stem mee!

Activiteiten

Werfbezoek Bouwen met leem

Nader te bepalen locatie in de Brugse binnenstad
Op reservatie

Leem is een van de oudste bouwmaterialen ter wereld. In onze streken associëren we dit materiaal vooral met historisch vakwerkbouw. Na enige tijd in de organische architectuur te zijn weggestoken, is het ecologische materiaal in opmars, mede dankzij het veranderde bouwklimaat. Zeker binnen het circulair bouwen worden de bijzondere mogelijkheden van dit natuurproduct opnieuw ontdekt en krijgt het zelfs toepassingen in strakke moderne architectuur.

Met een lopende werf als voorbeeld, krijg je meer informatie over de kenmerken van dit ecologisch materiaal en hoe het zich, samen met de traditionele kalkpleister, het best verhoudt tot de dampopen schil van historische panden.

Demonstratie Restaureren van glasramen, door glazenier Birgit Verplancke

Doorlopend demo Minnewaterkliniek, Professor Dr. J. Sebrechtsstraat 1
Geen reservatie nodig

Naar aanleiding van Open Monumentenweekend toont Birgit Verplancke wat zij elke dag doet: het restaureren van glasramen. Ze geeft graag uitleg over het ganse werkproces. Ter plaatse kan je zien hoe oud lood verwijderd wordt, wat reinigen is, hoe dat gebeurt, waarom dit noodzakelijk is... Je ziet een oud glasraam opnieuw gaan schitteren en blinken. Vanzelfsprekend is er ruimte voor vraagstelling.

Birgit Verplancke startte haar restauratiebedrijf nog tijdens haar studies Conservatie & Restauratie met een specialisatie in glaskunst aan de Universiteit Antwerpen. Nog voor haar Masterjaar werd ze als professionele bachelor erkend als restaurator door de FOD Economie. Want niet elke glaskunstenaar is een goede restaurator, net zoals niet alle goede schilders, goede restauratoren zijn. Het is immers een vak apart waarbij talen, bijbelkennis, scheikunde, materialenkennis van bouw, glas en andere materialen, een belangrijke basis vormen voor het beroep. Vandaar dat het ook een universitaire opleiding is, die in ons land jammer genoeg aan het verdwijnen is. Enkele jaren later verkreeg Birgit het label 'Handmade in Brugge', waar ze nog steeds bijzonder trots op is. Al moet gezegd dat de internationale erkenning van de Michelangelo Foundation omwille van haar gedrevenheid om het ambacht te bewaren voor haar, ondanks haar jonge leeftijd, een bevestiging is van haar beroepskeuze. Sedert enkele jaren is Birgit dan ook docent in de richting glazenier van Syntra-West.

Het atelier, waar ondertussen al meer dan 600 restauraties afgewerkt werden, bevindt zich in de Grasdreef 14/003 in Brugge. Werven van Birgit vind je in Gent, Antwerpen, Brussel, Hasselt, Tienen, Knokke, Nieuwpoort, De Panne, en ... Brugge. Maar ook nieuwe glasramen sieren tal van huizen in Vlaanderen. Ook op andere plaatsen schitteren haar creaties. Zo wordt het kleinste raampje in Gruuthuse dagelijks gefotografeerd door honderden toeristen.

Workshop

Chinoiseriebehangpapier, door Margot Billiet (Atelier Billiet)

Herenhuis van Severen,
Beenhouwersstraat 24, 8000 Brugge
Zaterdag 14-15u45 en 16u-17u45
Op reservatie
Max. 12 deelnemers per workshop,
deelnemers welkom vanaf 14 jaar

Tijdens deze workshop o.l.v. Margot Billiet (Atelier Billiet) leer je meer over Chinees domino behangpapier dat erg populair was in het Westen tijdens de 18de eeuw. Je krijgt ook toelichting over het historisch behangpapier in Herenhuis van Severen.

Daarna ga je aan de slag met sjablonen gebaseerd op de motieven in dit prachtige historische pand. Aan de hand daarvan kan je zelf een stuk historisch behangpapier reconstrueren en meenemen naar huis. Wie weet, prijkt er na afloop van Open Monumentenweekend wel een stukje geschiedenis bij jou op de muur?

Je kan de workshop indien gewenst combineren met een bezoek aan Herenhuis van Severen.

Creëer je eigen behangpapier

i.s.m. Musea Brugge

Herenhuis van Severen,
Beenhouwersstraat 24, 8000 Brugge
Zondag 10u-18u
Geen reservatie nodig

Lezing 'De militaire stadsomwalling van Brugge anders bekeken', door hoofdarchivaris Jan D'hondt

Zaterdag 15u-16u – leeszaal stadsarchief, Burg 11A
Geen reservatie nodig

De stadsvesten, waar vandaag volop wordt gewandeld, gelopen en gefietst, gaan terug naar het einde van de 13de eeuw. Wegens de groei van de middeleeuwse handelsmetropool werd in 1297-1299 overgegaan tot het graven van een tweede en dubbele omwalling met zeven stadspoorten. Lange tijd was de militaire functie de belangrijkste reden voor de aanleg en het onderhoud van deze omwalling. Tegen het eind van de 18de eeuw is dergelijke verdedigingsgordel niet meer van deze tijd en ligt hij er wat verwaarloosd bij. Halfweg de 19de eeuw rijpt het idee bij het stadsbestuur om de vesten om te vormen tot een groene wandelgordel. Tussendoor bewezen de stadsvesten hun dienst als standplaats voor de vele windmolens die Brugge ooit telde. Ook in de 19de eeuw blijkt dat, ondanks het ongenuanceerde cliché dat Brugge de Industriële Revolutie heeft gemist, delen van de stadsvesten werden gebruikt al industrieterrein avant la lettre.

Aan de hand van talrijke historische afbeeldingen en archiefdocumenten belicht hoofdarchivaris Jan D'hondt deze veelzijdige functies van onze stadsomwalling.

Lezing Aanborgers Assebroek, door hoofdman Marc Vandepitte

Zondag 14u-15u30 – Goudlederhangzaal, Burg 11

Geen reservatie nodig

Een uniek gegeven: 950 personen (zgn. "aanborgers") bezitten samen, in gemeenschap, 90 hectare landbouwgrond in Assebroek en Oedelem.

Hoofdman Marc Vandepitte neemt u mee doorheen vijf eeuwen geschiedenis van de Gemene- en Loweiden. Wie zijn die 950 mensen en hoe kan je vandaag aanborger worden?

De organisatie gaat terug tot de middeleeuwen en is gebaseerd op oude geschriften en aktes die nog steeds in het bezit zijn van de vereniging. De bijzondere structuur vergt een speciaal beheer, waargenomen door vijf hoofdmannen die driejaarlijks herkiesbaar zijn op de Algemene Vergadering.

Er zijn rechtstreekse en onrechtstreekse aanborgers, gebruiksgerechtigden, hoofdmannen, een principaal je komt er alles over te weten op de boeiende lezing doorspekt met anekdotes en geïllustreerd met historische documenten.

Er wordt ook stilgestaan bij de actuele uitdagingen waarmee de werking van de aanborgersvereniging wordt geconfronteerd.

Themawandeling Over ramen en deuren, waarom behouden of veranderen?

Duurt 1,5 uur

Zaterdag 14u en 16u & zondag 10u, 14u en 16u

Start: Sint-Jansplein

Op reservatie met gids

In weinig andere Vlaamse steden wordt zo zorgvuldig omgezien naar de aard en het uitzicht van ramen en deuren. De aantrekkelijkheid van Brugge wordt - jawel - ook bepaald door de ramen en deuren in het straatbeeld. Soms noemt men die ramen en deuren de ogen van de gevel, omdat ze karakter geven aan het gebouw. Om het belang van dat typisch schrijnwerk te onderstrepen en in stand te houden heeft de Stad sinds enkele jaren een premie Historisch Schrijnwerk.

Op deze schrijnwerkwandeling kom je bijna alles te weten over ramen en deuren en hoe en waarom ze in stand gehouden worden.

Beestige erfgoedwandelingen met de ErfgoedApp

Vrij te bepalen, steeds (digitaal) ter beschikking

De stedelijke dienst Monumentenzorg & Erfgoedzaken lanceerde ter gelegenheid van Erfgoeddag 2023 haar eerste twee thematische wandelingen in de ErfgoedApp. Het is een voorbode van bijkomende digitale erfgoedwandelingen over specifieke thema's in de nabije toekomst.

In de Brugse binnenstad maak je kennis met het beestige karakter van enkele historische parels en van het stadscentrum op zich. Laat je verrassen door tal van anekdotes waarbij dieren centraal staan. De andere wandeling plaatst het boeiende verhaal en het bouwkundig erfgoed van kinderboerderij 'De Zeven Torentjes' in deelgemeente Assebroek in de kijker (te downloaden via de Apple Appstore en Google Play store).

Over de ErfgoedApp

Met de ErfgoedApp wandel je langs het erfgoed van de stad. Je trekt van punt naar punt en ontdekt de verrassendste verhalen.

Extra aandacht is er voor de leesbaarheid en gebruiksvriendelijkheid. Geen ingewikkelde of saaie toestanden dus. De tours zijn interactief, creatief en to the point opgevat.

Volg routes op eigen tempo, wanneer het jou best past.

Je hoeft geen toestellen te huren of papieren plannen te kopen. Je gaat gewoon op pad met je eigen smartphone. Is je batterij opgeladen? Dan ben je er helemaal klaar voor.

Beestig! Centrumwandeling, een wandeling in het hartje van Brugge waarin dieren de hoofdrol spelen.

Beestig! Kinderboerderijwandeling

foto Jan Dhondt

Beiaardconcert, door stadsbeiaardier Wim Berteloot & Kinderactiviteit Belfort "Waar is de Fa?"

Beiaardconcert:

Zondag 10u-10u45 – binnenkoer Belfort
Geen reservatie nodig

Beiaardconcert

Zondag 10 september
10u: inleidend woordje door stadsbeiaardier
Wim Berteloot op binnenplein
10:15 start concert tot 10:45

De stadsbeiaardier speelt die ochtend liedjes gekozen door de Bruggelingen, uit een lijst op de website van Musea Brugge. Vijf gelukigen zullen uitgeloot worden om het concert bij te wonen in de beiaardierskamer.

Kinderactiviteit:

Zondag 14u-16u (start elk halfuur, duurtijd 20') – Marcus Gerardszaal, Belfort
Geen reservatie nodig

Waar is de Fa?

Zondag 10 september:
14:00, 14:30 15:00, 15:30, 16:00
In de Marcus Gerardszaal

De beiaardier heeft een groot probleem, de Fa-klok is verdwenen. Hoe moet het nu verder, maar vooral waar is hij naartoe? Kom met je familie op Open Monumentendag luisteren naar het kamishibai verhaal over twee dikke vrienden en onmisbaar zijn.

Themawandeling Centrale Begraafplaats, de levende begraafplaats

Duurt 1,5 uur

Zaterdag 14u en 16u & zondag 10u, 14u en 16u

Start: hoofdingang Kerkhofblommenstraat

Op reservatie met gids

De Centrale begraafplaats van Brugge is een van de oudste van België en herbergt een bijzondere schat aan 19de-eeuwse grafmonumenten. Samen met de specifieke flora vormt het een beetje de miskende necropool van Brugge.

Toen in 1971 de eeuwige concessie met een pennenstreek werd opgeheven, leek deze opmerkelijke plek ten dode opgeschreven.

Brugge nam echter het voortouw om dit bijzonder erfgoed te vrijwaren en het als het ware te reanimeren. Flanerend door de laatste rustplaats kom je tijdens het Open Monumentenweekend meer te weten over de ietwat vergeten Westerse grafcultuur, het hergebruik en zelfs het leven op deze dodenakker.

foto Jan Darthet

Themawandeling Godshuizen

Duurt 1,5 uur
Zaterdag 14u en 16u & zondag 10u, 14u en 16u
Joris Dumeryplein, Boeveriestraat
Op reservatie met gids

Over de hele binnenstad van Brugge vindt je groepjes van kleine, meestal witgeschilderde huizen, met de naam van de stichter en de datum op de muur. De godshuizen zijn niet alleen een heel typische bezienswaardigheid voor toeristen vandaag. Ze bieden ons een inkijk in een belangrijk aspect van de sociale organisatie van de stad en de ambachten, lang voor (de voorloper van) het huidige Mintus/OCMW ze erfde. De Brugse godshuizen zijn als monument erkend, wat hun voortbestaan garandeert, en tegelijk ook uitdagingen met zich mee brengt.

Tijdens de wandeling wordt naast wat geschiedenis vooral gefocust op de hedendaagse functie als woongelegenheid in de binnenstad. De wandeling eindigt in het Godshuis De Meulenaere dat in de komende jaren aangepast wordt aan de woonnoden van vandaag. Ter plaatse krijg je extra informatie over de plannen en de energetische uitdagingen binnen het strakke kader van de regelgeving.

Demonstratie "Hallebardiers" Kruispoort

Zondag 14u-17u
Geen reservatie nodig, onder begeleiding

De Brugse stadspoorten zijn wereldberoemd en dragen al eeuwen bij aan de unieke sfeer in de binnenstad. Het belang van de Kruispoort is merkbaar in vele optochten van hoogwaardigheidsbekleders, zoals de Blijde Inkomsten van Filips de Goede in 1440 en later ook van Maria van Bourgondië in 1477, die de stad binnenkwamen via de iconische stadspoort. Maar het monument speelt ook een rol in minder fraaie vertellingen: in 1382 namen de Gentenaars Brugge in en werden alle poorten aan de kant van Gent met de grond gelijk gemaakt. Bovendien werden de grachten gedempt met het puin van de Kruispoort, Katelijnepoort en Gentpoort, zodat iedereen op eender welk moment – dag of nacht – Brugge vrij binnen en buiten kon lopen... een vernedering voor de trotse poorters! Toch bleef de symbolische waarde van de Kruispoort steeds overeind als toegangspoort tot de stad.

Vandaag doet het monument dienst als gildehuis voor de Brugse Sint-Michielsgilde. De eerste vermelding van deze gilde dateert uit 1444 en maakt van de Hallebardiers, zoals ze in de volksmond genoemd worden, de oudste schermersgilde ter wereld. Ook nu nog bekwamen de Hallebardiers zich – met Olympische floret en degen, militaire sabel, rapier en tweehandig zwaard – in de edele kunst van het schermen. De Kruispoort doet dienst als schermzaal, feestzaal, vergaderruimte en bar, maar wordt ook gebruikt als opslagplaats en zelfs herstelatelier.

Een springlevende gilde met een eeuwenoude traditie, die verleden en toekomst probeert samen te brengen in een monumentale stadspoort: je kan het ontdekken in de Kruispoort op zondag 10 september, tussen 14u en 17u.

Open atelier Leo Crul, Astrid Decruyenaere (Herita Ambassadeur) en Rita Riemaker

Zaterdag 14u-18u & zondag 14u-18u
Vrijheidsstraat 1C
Geen reservatie nodig

Leo Crul is zelfstandig glazenier sinds de jaren '80, Astrid Decruyenaere is sinds 2022 bij hem in de leer. Zij verwelkomen u graag in het prachtige glazeniersatelier van Leo om te vertellen over het glazeniersambacht, één van de mooiste ambachten ter wereld. Samen startten zij in 2022 een meester-leerlingtraject met steun van de Vlaamse Overheid. De vakkennis en historische technieken worden van meester op leerling overgedragen: glas-in-lood, brandschilderen, restauraties. Astrid is door Herita aangeduid als een van de ambassadeurs van Open Monumentendag 2023.

Rita Riemaker, grafisch kunstenaar, heeft haar grafiekatelier in hetzelfde gebouw. Oude druktechnieken zoals etsen op koperplaat en steendruk zijn haar specialiteit. Sinds enkele jaren is haar atelier volledig non-toxisch.

De ateliers van Leo en Rita huizen in een beschermd schoolgebouwtje, gebouwd in 1912.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid

Volgende sites zijn toegankelijk voor personen met een fysieke beperking:

- Engels klooster
- Minnewaterkliniek
- Rijksnormaalschool
- Sint-Godelieveabdij
- Sint-Jorisgilde
- Basisschool De Linde

In de aanloop naar Open Monumentenweekend kunt u met eventuele vragen omtrent toegankelijkheid terecht bij dienst Monumentenzorg & Erfgoedzaken:
omw@brugge.be – t 050 47 23 65.

foto Jan Darthet

Informatie

Informatie tijdens OMW 2023

In&Uit (Concertgebouw)

't Zand 34 – 8000 Brugge

Op zaterdag 9 september van 10u00 tot 13u00 en van 14u00 tot 17u00

Op zondag 10 september van 10u00 tot 14u00

Infokantoor Markt (Historium)

Markt 1 – 8000 Brugge

Op zaterdag 9 september van 10u00 tot 17u00

Op zondag 10 september van 10u00 tot 17u00

Het volledige programma met alle praktische gegevens is raadpleegbaar op www.openmonumentendag.be.

Reserveren kan vanaf 28 augustus om 19 uur
via www.openmonumentendag.be

Colofon

Deze brochure is een realisatie van de Dienst Monumentenzorg & Erfgoedzaken (Cluster Omgeving), Oostmeers 17, 8000 Brugge, t 050 47 23 65

Redactie en coördinatie

Nicolas Bogaert & Eva Tahon

Met bijdragen van

Sofie Baert (site 1, 4, 7, 8, 18, 20), Karel Dendooven, Christophe Deschaumes (site 11, 13, 15), Joris Nauwelaerts (site 6, 10, 12, 17, 19) en Eva Tahon (site 5, 14, 16, 22, 23), Dienst Monumentenzorg en Erfgoedzaken, Stad Brugge
Thybris Gerin, Leentje Gunst, Philippe Mabilde en Maya Schodts, Dienst Facilitair Beheer, Stad Brugge (site 2, 13)
Erfgoedcel Brugge (site 2)
Buurtwerk Sint-Pieters, Patrick Anthone en Katrien Deklerck (site 20)
Jan Arteel, Mintus (site 10)
Miss Miyagi (site 5)
Dagmar Germonprez, Archivolt - bureau voor erfgoedonderzoek (site 9)
Anneleen Cassiman en Françoise van Outryve d'Ydewalle (site 21)
Hubert De Witte, Koninklijke Roeivereniging Brugge (site 22)

Met dank aan:

De stedelijke diensten Communicatie & Citymarketing, Omgevingsvergunningen en Planning, Facilitair Beheer, Openbaar Domein, Musea Brugge, Stadsarchief Brugge, Openbare Bibliotheek Brugge, Erfgoedcel Brugge, Visit Bruges, In&Uit, Sportdienst, de toegankelijkheidsambtenaar, Raakvlak, Mintus, Provincie West-Vlaanderen, Agentschap Onroerend Erfgoed, Toerisme Vlaanderen, Herita, de Vrijwilligerscentrale en Refu Interim Brugge, Anima Eterna Brugge, de gidsen van de Koninklijke Gidsenbond, Hello Bruges, S-Wan en De Naturen Blomme en de medewerkers van Bosgroep Houtland en tenslotte de vele vrijwilligers voor hun onmisbare hulp om dit Open Monumentenweekend te laten slagen.

Bijzonder woord van dank aan alle eigenaars voor hun bereidwilligheid om bezoekers toe te laten in hun gebouwen, parken en bossen.

Lay-out

bloudruk

Herkomst foto's

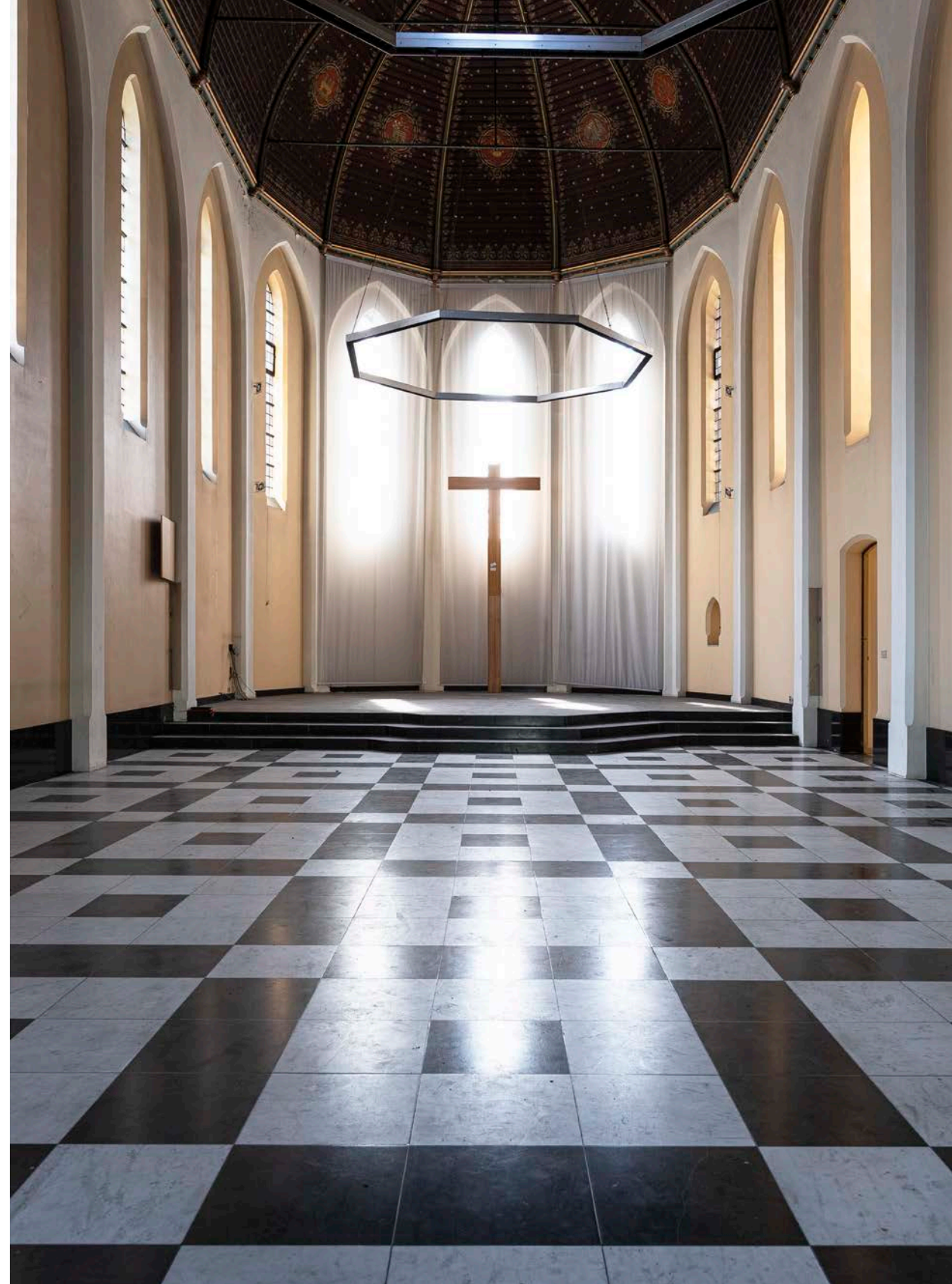
Matthias Desmet, fotograaf dienst Communicatie & Citymarketing Stad Brugge, Jan Darthet en Jan Dhondt. De historische opnames werden gekozen uit de Beeldbank Brugge (www.beeldbankbrugge.be) en uit het fotoarchief van de Dienst Monumentenzorg.

Drukkerij

VCP Graphics, Brugge

Verantwoordelijke uitgever

Colin Beheydt, Algemeen directeur Stad en OCMW Brugge

Notities

**OPEN
MONU
MENTEN
DAG**

€ 3

WWW.OPENMONUMENTENDAG.BE